

Puspa Rsi
Puspasutram

PK
3163
P8
v.1

September

1922.

THE

CHOWKHAMBÂ SANSKRIT SERIES;

A COLLECTION OF RARE & EXTRAORDINARY SANSKRIT WORKS,

NO. 297.

पुष्पसूत्रं

साम्प्रति शाख्यं

पुष्पविप्रणीतम्

श्रीमदजातशत्रुकृतभाग्यसहितम् ।

काशीस्थद्राविडोपाह्व म० म० पण्डितश्रीलक्ष्मणशास्त्रिणा
संशोधितं विजयते ।

FASCICULUS I-1

PUBLISHED & SOLD BY THE SECRETARY,

CHOWKHAMBÂ SANSKRIT SERIES OFFICE, BENARES.

AGENTS:-OTTO HARRASSOWITZ, LEIPZIG:

PANDITA JYESHTHÂRAM MUKUNDAJI, BOMBAY:

PROBSTHAIN & CO; BOOKSELLERS LONDON.

Printed by Jai Krishna Das Gupta,
at the Vidya Vilas Press, Benares.

1922.

PK
3163
P8
v. 1.

॥ श्रीः ॥

—*—

आनन्दवनविद्योतिसुमनोभिः सुसंस्कृता ॥

सुवर्णाऽङ्कितभव्याभशतपत्रपरिष्कृता ॥ १ ॥

चौखम्बा—संस्कृतग्रन्थमाला मञ्जुलदर्शना ॥

रसिकालिकुलं कुर्यादमन्दाऽऽमोदमोहितम् ॥ २ ॥

स्तवकः—२९७

हरिः ॐ ।

—:०:—

सामप्रातिशाख्यम् ।

पुष्पर्विप्रणीतम् ।

अजातशत्रुकृतभाष्यसहितम् (१) ।

ॐ उच्चामही पुनारवजये आत्वौशनं कयादेव्यं
तवो धसं तरोलेयं स्वादिहितं पवस्वेन्द्रमच्छसफष्क-
ले पुरःश्यावागवेऽभिप्रिकावं स्वासु शीय मेहूसाकं
वयं भरमधार्मेधं पान्तं हव्यं प्रवः शाक्त्यं वयङ्काणवे
प्रथमः ॥ १ ॥

इन्द्राकक्षमगन्दासौर्द्धसद्धानमातूपारमभित्वार्षभ-
मिदङ्गारमिदं घृतश्चुन्निधनमात्वे तिथं योगे मेधामि-
न्द्रसुतेकौत्समाश्चन्द्रोणासुतासोमैकर्चौप्रसोजयंतृचेप्र-
सोहितमयासफमाक्षारं हर्यप्रसुन्वागौरीगौतममेक-
र्चावृषायौक्ताद्यं पुनायास्यमैडे द्वितीयः ॥ २ ॥

एतास्वेव त्रिणिधनं वृषाशोशिष्टमभिप्रव इयैतं त्वा-

(१) अस्य पुष्पसूत्रमिति प्रसिद्धस्य सामवेदप्रातिशाख्यस्य अजा-
तशत्रुकृतभाष्यस्य त्रीणि पुरातनानि पुस्तकानि लब्धानि तेषु पञ्च-
मप्रपाठकमारभ्य समाप्तिपर्यन्तं ग्रन्थो दृश्यते । पञ्चमप्रपाठकारम्भ-
एव मङ्गलाचरणदर्शनात् पुष्पिकायां 'पञ्चमप्रपाठके' अस्य स्थाने
'प्रथमप्रपाठके' इति लेखदर्शनाच्चात्रैव कदाचिद्भाष्यग्रन्थारम्भ-
इत्यनुमीयते ॥

मिदाछन्दसं यस्तेष्मतम्पवस्वमञ्जपूषासुशंकुसुज्ञानरी-
वितान्येकर्चाः पूषा तृचेक्रौञ्चं वृषायाममेवामहीविश्वा-
द०ष्ट्रम्पूर्वमुच्चाक्षुष्टम्भमभिसोमद्गतमेप्रहिन्वाष्कारान्त-
न्तिस्रः संक्रोशोघत्वाष्टम्भमन्तरणिरवन्तिस्रः ष्ठीहे
तृतीयः ॥ ३ ॥

आसोसखावाचः शौक्त एकर्चौ सुतावितन्त्वाष्ट्री
अन्ते स्वासु हिष्टीयवर्णरश्च्यानिदक्षसाकामन्तवद०-
ष्ट्रोत्तराभीशवेस्वः पृष्ठश्चपुनासत्राविश्वाः शोकंयोरा-
पृश्न्यौणोत्तर० स्वासुत्व० हिहत्कमातीषासोमः पु-
रोनानदंवात्सप्र० सोमः सैन्धुक्षितमग्निं वश्चतुर्थः ॥ ४ ॥

प्रिगमिमंवितंजुषस्वार्षाशाकलवार्शो उष्वाणमा-
नवानूपवाम्राग्नेयानियत्सोशवन्तनिव्य० शुर्दुपम्रप्राणा-
वनक्रोशेजसावितपार्थेस्पत्यमिन्दुराते सञ्जयमिन्द्रा-
मित्रमसामहामित्रमिन्द्रावृधीयक्रौञ्चे पञ्चमः ॥ ५ ॥

एतास्वेववयंमृज्यौक्ष्णोरन्ध्रेस्वारैडेजजिद्वरुणसाम-
गोष्ठमुत्प०हवदेव्य०रेवन्तीयम्परिस्वावैदन्वतानितृती-
याद्यचतुर्थानि ससुतंबो दीर्घकाणो सोमागौरीमधु-
श्चुन्निधने तथाक्रौञ्चे वाङ्निधनमैडेश्रौष्टमयापवाग्ने-
गूर्दः प्रवोर्चोपाद्व०शपुत्रे षष्ठः ॥ ६ ॥

वृषातनिपण्णैडकूलीयानिपुणाकण्वतरगौङ्गवया-
स्यानिस्वासुप्रवदभिनिधनं वैखानसानि यस्ते मौच्च-
मेषस्य शार्करंलुवः सखापुरीवितकार्त्तैज्यक्षाहविषंये-
सोजरावात्समातेत्वन्नः सौश्रवसं यदि वीङ्कमध्वर्यो-
रूपे सप्तमः ॥ ७ ॥

एतास्वेवाशुमार्गीमित्रदत्तसाकलम्बान्यभिसोद्वि-

हिङ्गुपार्श्वहन्मगतहाराच्छिद्राणिप्रहिन्मन्वादुक्थमुद्-
हर्त्तायदिनैपातिथसुभयवैयश्चयुषकसुरूपाद्यभासका-
क्षीवतासितान्यष्टमः ॥ ८ ॥

द्युम्नमैषिरं प्राणात्रैतमभीनोवितकौत्सशुद्धाक्रौञ्च-
रयिष्ठौदलानिस्वासुधर्महिन्वविशीयं स्वासुशनसां व-
र्त्तमारुतानिजिघ्रतइत्यदारसुरूपोत्तरं हरिश्चीनिधनसै-
न्धुवाभ्रवेडानां संक्षारऋषभश्चेति नवमः ॥ ९ ॥

तोयि पृष्ठकौल्मपुष्पदैर्घवैयश्वाद्याभीशवानिश्ची-
णन्तोवासिष्ठमसोसामराजं स्वासुश्रायन्तीयं यतः-
सम्मतं त्वं सोमाश्वसूक्तशाम्मदावचीनेडविष्कृतानि-
त्वम्पण्णं पवस्व मनसं परित्यं वितनिहवहिष्ठीयानि दश-
मः ॥ १० ॥

एतास्वेवासितसाध्रपाराणिस्वासुविधर्मोपोपुश्रु-
यं स्वास्वैध्मवाहककुभोद्वं शीयान्युच्चाजिगाभीके-
पुनोत्सेधजीयनिषेधान्याजावितं माचित्तिथमुदुत्येवर्त्तो-
च्छकुलीयं पर्यृष्ट्यावागवेधन्वहविषं वाङ्निधनमेका-
दशसूर्यस्याग्निवाजजिह्वे दशरात्रः ॥ ११ ॥

वृषामहीपुनामन्तमुत्सः प्लवः प्रत्नं दैर्घ्यप्रकापार्थं चिद्व-
वर्त्तोयस्तेजराच्छसुज्ञानपुरः क्रौञ्चं प्रोकावमग्निं वः मा-
सत्राप्रसोमाश्वं प्रसोमदेपज्ञं स्वासुवर्त्तः पवते ज्ञानका-
शीते प्रसुवितमाजाम्योकोनिधनं सवीरौदलं प्रसुन्वा-
साध्रे प्रथमः ॥ १२ ॥

वृषाढमतयौक्तोत्तरेतोषिच्छन्दसमृच्येडमायास्यंतृ-
चेश्चीणन्तस्त्रिणिधनं वृषाशोपार्थिमीभिप्रवर्त्तः शंकुवितेप-
वस्वायम्पूषाभ्रामहीविश्वादं द्यौत्तरमुच्चारूपमभिसो-

रीरवंप्रहिन्वाग्नेयमात्वावर्त्तःस्वासुक्षुल्लकवाचेसखाज्ञा-
नदासेसुतान्धी द्वितीयः ॥ १३ ॥

पविराजंपवस्वादारतोषिंपृश्न्येकस्यांतृचेभीशवो-
त्तरयौधाश्रीणमुहुवाअस्यसिष्टंयोरावर्त्तःस्वाम्बौणर्णा-
द्यसुज्ञानेपुरस्त्वाष्ट्यर्द्धेडंस्वासुलोशाद्यैडशुद्धीयेअर्षा-
सन्तन्यभिसोमानावानूपवाम्राप्यभित्रिसम्पाद्यशाव-
र्त्तोसागौषूक्तंप्राणज्ञाने तृतीयः ॥ १४ ॥

एतास्वेव दासंपवस्ववारयिष्ठमसालौत्तरंयजिष्ठं-
साध्यमिन्द्राश्वसूक्तंमृज्यमतन्त्रिणिधनायास्येसाकं-
सिष्टापिवावर्त्तःपरिस्वैध्मवाहन्तंवर्चिज्ञानकाशीतेस्वा-
सुरुतान्धेनुप्रसोर्चिवर्त्तोत्सःप्रत्नंवर्त्तलेयेतथाभिसोम-
त्सपरिधीन्दुहेति च चतुर्थः ॥ १५ ॥

हाउनित्रं प्रतेलौशाद्यंमन्ददुग्धावर्त्तलेयेइन्दुःस-
म्पापवस्वत्वाष्ट्रीद्विरभ्यस्तङ्गोविल्लौशोत्तरम्पवमावृषो-
वर्त्तलेयेअयापवासिष्टंज्योतिर्मरुतामुच्चासत्रापुनाव-
र्त्तोभिवायुम्यार्थपुरोमधुश्चुज्जीर्यबृहदाग्नेयमाभिसोगौ-
र्द्धवंप्रहिन्वायौधास्वादिक्षुष्टम्भं पञ्चमः ॥ १६ ॥

आजातममभ्यैडङ्गावन्तोषिमतंयओसितंवृषाया-
ममैडङ्गत्वावर्त्तस्तिस्त्रोहितंसहत्वाष्ट्यस्यसत्रातवोत्से-
धोदुहापृश्निशिशुम्पार्थम्युम्नम्प्राणासफ श्रुध्यैकर्वावि-
न्दुनिषेधोधर्त्ताकावंक्रतुंष्टम्भंसखापौष्कलंकृतुंश्यै-
तपच्छश्रुध्ये षष्ठम् ॥ १७ ॥

क्रतुन्धसंपवतेपौष्कलमस्यामहीतोषिलेयमृच्यय-
ंसोपार्थंस्वानोहितम्पवसत्रापयूदेव्यमिन्दुर्यद्राप-
रिप्रधवारंसूर्यस्यकावंतृचेपवमापौरुमीदम्नन्दन—

वाद्यम्परिधीनित्रमभिसोद्वाजमुत्सःसिष्ठंयद्वापमेनमि-
तिप्रसोगवशुद्धीयएकर्चाःक्रतुस्मादन्तवर्चिश्रुध्ये सप्त-
मः ॥ १८ ॥

क्रतुस्मानवाद्यंप्राणापौष्कलक्रतुञ्जनित्र०सोमःश्रुध्यं
क्रतुंद्वाजमाभिसोतिथंतोषिडुक्थंयस्तेसोमसोमाध्यर्धेड-
मदब्धःसुमाण्डवमस्यजरातोषिरवश्वेदेवानिहवः सं-
वत्सरः ॥ १९ ॥

प्रतिनानदमानोविश्वाद्यैतम्पुरोदल०स्वादोःश्रु-
तम्पवस्वेडानांकर्चःव्रत्रयौधाशिशुन्देव्यङ्क्यास्वारम्परि-
प्रधन्वसफमेकस्यामुच्चास्पारसौपर्णणाक्तेरपुनाष्टम्भले
येश्रायभरन्तरोवारमच्छैकस्यांपुरस्तृचेयास्यमैड०स्वा-
नोजरावर्णमिषंपुनावषट्कर्चं प्रथमः ॥ २० ॥

तृचेमच्छौपगवान्निषेधःश्रायमयापाश्वमिन्द्रामही-
कर्चाःपवस्वमलेयंतृचेत्वेसोयौधादैर्घेयाद्यौतानमेन्दुमा-
रुत०स्वादिजशानदवश्रुध्यन्देवोदार्शिज्ञीयमुत्तेमहीम-
न्द्रजरापाहिरंवतेर्चैदैर्घाविश्वस्मात्समन्तन्तास्वेवजय-
मिन औशने द्वितीयः ॥ २१ ॥

कयातेदेव्यमग्नआयाधसमच्छलेयमदास०हितंभ-
द्रोग्रेवाजसफष्कलेकर्चातृचेश्रुध्यविशोवाश्वमृचितृचे-
न्धीगवज्ञीयेसामिद्धंभीयेकावमुपत्वावारमुषेन्तो कज-
रास्वासुवषट्प्रसोतृचेगौडव०शग्ध्यूहारत्वङ्कौलमला-
शुमजच्युतःकर्चं तृतीयः ॥ २२ ॥

प्रधसत्राप्रसुवाश्वंकर्चावौदलंतृचेप्रदैज्ञीय०स्वासु-
दैर्घ०शग्ध्यूवर्तःस्वादिष्कृतमस्यष्मतंयस्तेहितमयंपूर्वा-
श्वंविपश्चितोभार्गव०स्वासुगौक्तसुचंप्रसुन्वागौतमंतृ-

चेवृषाजिगस्वारपण्णेपुनादैर्घ्यस्तेसुरूपोत्तरंत्व० हिशंकु-
सुज्ञापवस्वदेवासितमयंपृषेति चतुर्थम् ॥ २३ ॥

उच्चार्षभपूक्तेभिसोमोत्सेधःस्वानोवारंप्राणाश्रुध्यं
पुरोनिषेधःप्रधन्ववप्योजिघ्नमहीसाकम्पार्थमिमाउ-
त्वाश्यैतंस्यलेयंपवमास० हितमासोगोमन्नःसफश्रुध्ये-
भीनोवाश्यावागवेञ्जतेकावन्तोषिद०ष्टोत्तरमभित्वा-
कण्वरमानोदोविशीयं पञ्चमः ॥ २४ ॥

परित्य०श्यवागवेपविघ्नंकाव०स्वादिमौचं ज्ञीय-
र्धुविशीयंत्वन्नश्रिवारमुच्चास्वारसैन्धुचितंतोर्षिवरुण-
सामयस्तेकाक्ष्यच्छादासंपुरोवाधप्रवैतहव्यसामेत्रासा-
न्यग्नेत्वे०सत्राभिसोदोविशीय०स्वासुवारंप्रतूर्तिषुव-
र्त्तत्रामृषभस्तोष्युत्सेधे षष्ठः ॥ २५ ॥

उत्सेधएवश्रीणमच्छविशीयमयंपूनिषेधइन्दुपुष्पं-
च्यावनमेकस्याम्पवस्वतंवःपुरोजनित्रेपुनातिथंतंवशुद्धा-
पदान्त०स्वादिनमगौषूक्ताश्वसूक्तएकचौयज्ञैह्युतन्ते-
श्रुधीतिचवाराणिषिबोत्सेधनिषेधाबूष्यापण्णमैडन्दु-
हासमन्तंपङ्क्तयांपुनावरूसाग्नि सप्तमः ॥ २६ ॥

तवाहम्मतजयेरेवतीर्देव्य०स्वासुसत्राभरन्तवसत्पु-
रोजागत०सोमसामयदभिसमितिप्रत्रन्महीद्रम्पण्णमै-
डंवसुरुचःसत्राधयदोविशीयंप्रत्रमुत्सेधस्तदिदोश्यैत-
०रक्षःसुरूपोत्तर०सुमन्मावारंपुनावैयश्वङ्कचौवषड-
न्तमुत्सोयस्तेसत्रापवस्वकाचीनेडमेकाहाः ॥ २७ ॥

इति प्रथमः प्रपाठकः ।

पन्यङ्गक्षमात्वाविदंष्ट्रपूर्वम्पारिस्वासुरूपोत्तरं-
स्वासुरूपोत्तरं स्वासुहाविषजरामार्गीयवाणीदंवाम्प-
वस्वसाकमृच्यभिसोतबोजनित्रैच्छजराप्रसोजरासो-
जरासोमसामरोहितकूलीयानिप्रसोक्षारान्तंजयमुद्वे-
स्वारम्पर्णमच्छाक्षारमभिप्रिखानसमस्यप्रत्नाशुमा-
र्गीयवे प्रथमः ॥ १ ॥

एतांस्वेवमित्रदतसाकलम्बान्यभिसोदैर्घपाद्विहि-
ङ्गादेव्यमेवमेवतनिहन्मेमोषुत्वापार्श्वमस्वासन्तनियस्ते-
सुरूपाद्यभासासितान्यभिशुवाचासखातृचेशौक्तमि-
न्द्रासितकौत्सशुद्धाक्रौञ्चरयिष्ठा निद्वितीयः ॥ २ ॥

इन्द्रापविज्ञायेस्वासुविशीयमुच्चासुरूपोत्तरादा र-
संक्षारास्तोपि पृश्निनथाश्रणिं सानोहाविष्मशाम्म-
दावचीनेडाविष्कृतान्ययंपूज्जियहिष्टयिधतार्ज्जियम्प्रसु-
पारमयंपूकौश्चाद्यङ्कुस्तन्देव्यन्तिस्रसैधुक्षिते तृतीयः ॥ ३ ॥

सुतात्वाष्ट्रीस्वारेपुनापृश्नयाभीशवोत्तरोसिष्टमय-
मेदुदेव्यंस्वानोगौषूक्तंप्राणावारन्दसासत्रापारिप्रिद्धा-
जमूमिणाक्रोशनन्तोषिवाभ्रमानवनानूपानिश्रीणाग्नेय-
ंसोमाःश्यावागवागवनिषेधाःपवस्वश्यावागवे च-
तुर्थः ॥ ४ ॥

एतास्वेवाकूपारंसोमाःक्रौञ्चाद्यंसुनात्वाष्टय-
द्वेडंपुरःशुद्धापदान्तमसाक्षितमैडन्तोषियौधाद्वैगते-
श्रीहन्मनंपुरःपारसाध्रेपवस्ववात्रेयंपरिप्रिषूक्तमेकस्यां-
प्रत्यस्सैवितमिन्द्राच्युतम्प्रसुदानोत्तरमृच्यभिप्रिज्ञिय-
न्नमस्तेजरावृषार्ज्जियंस्वासुभरमेनामित्रेपश्चमः ॥ ५ ॥

पवस्वदत्वाष्ट्रीपदीह्वयन्त्यामभिसोद० प्रोत्तरमृचि-
तृचेभीशवोत्तर०स्वःपृष्ठ०हिन्वावयमेसिष्ठम्पुरःक्षुल्ल-
लेयन्त्वमिन्द्रद्विहिङ्कादेव्यम्प्राणावार्शम्पवस्वज्ञायिवृह-
दाग्नेयन्नरस्तोदः श्रीणम्पिवापृष्ठमध्वर्योपण्णैडकूलीये
तवहन्म गतगौङ्गवयास्यातितासुधाराहवाशेः षष्ठ ॥ ६ ॥

पवस्वदेक्षिततमैडङ्गोमन्नस्त्रेतम्पुरः क्रौश्चाद्यगौतमे
प्रोसारध्यातेस्रौग्मत० हाउहुवाइशिशुंसिष्ठम्परित्य-
मूर्द्धडत्वाष्ट्रीज्ञीयेपुनामदगकाण्वेभीनोनिषेधसाध्रज्ञी-
यानिस्तोमम्मन्तपुनासोमसामात्रेयम्पुरः शिशुमुहुवा-
यिसिष्ठंकौत्समभीनःस्वारंधर्ताशार्गे सप्तमः ॥ ७ ॥

हाउहुवाअक्रावासिष्ठंपरित्यमासितोत्तरमिन्द्रा-
पारमभ्यस्तङ्कर्चावसायासैमडमाजागृशानम्परिप्रधन्व-
वाजजिदहीनाः ॥ ८ ॥

विशोवितमृचितं वस्तृचेश्रुध्ययजिष्ठमैधमजिघ्रपणै-
डकूलीयसन्तनिनिपुनादुक्थम्पवपानोजराश्रवसेभीनः
कार्त्रप्रसोमार्गीप्रसोमदेगतहन्महारायणानिस्वादिका-
क्षीभासेप्रसुशुद्धापदान्तंवृषासुरूपोत्तरर्षभेपुनापृष्ठे प्र-
थमः ॥ ९ ॥

एतास्वेवकौलमलैषस्यशंकुकाण्वमाष्कृतमभिसो-
पुनावाशमौशन०साकामिमाधसङ्गोमत्पौष्कलसुभय-
वाशन्त्वामिमानवोत्तरङ्कईङ्काण्वमाष्कृतमभिगग्धि-
मानवाद्यमात्वाद्वाजंयोरानित्रयशस्त्वामिन्द्राग्निर्मूस-
त्रापिवाजमवर्त्तः काण्वमामन्दैरभिनिघनयथाननान्य-
त्स्वमङ्गभीढे द्वितीयः ॥ १० ॥

आत्वेन्द्रसुतोद्वंशीयंप्रतिष्यैषोजराश्रुध्यमुषस्ता-
शिवप्रतुज्योतिषंयत्प्रगायतेत्यवोद्दमाभाइत्यौशना-
न्याशूचात्वंपंसत्राश्रुध्यम्पवस्वाभिप्रिसिष्ठंयदेवप्रको-
श इति जनस्यैतावोकावानितोषिङ्कणवरन्तन्तेमभरम्पु-
नाच्छन्दस मेकस्यां तृतीयः ॥ ११ ॥

तवाहं पृश्न्येकस्यामप्सामार्गीगोमानाग्रेयं प-
ङ्क्यांपंसन्तनीन्द्रोगोष्ठः पुनापङ्क्त्यान्तन्त्वामर्गीवय-
ङ्कसन्तनिप्रहिन्वाच्छिद्रमभीनस्त्वापूयेकस्यां तयन्त-
ंपहिन्वन्तीडानामुपोचीनेडमुत्सो वितङ्गविज्ञीयं प-
वमाकण्वम्प्रसोमाभीकपणैडेप्रसोद्विहिङ्कादेव्यंप स्वा-
दिशवं प्रसुवैश्वामित्रस्वारकौत्से चतुर्थः ॥ १२ ॥

एतास्वेवौरुक्ष्यं वृषाहरिथ्रीयस्तेशाम्मदावाश्व-
सूक्तान्ययं पूकौत्समैडमुचामित्रदतसाकलम्बान्यौश
नवैरूपेतिस्त्रसुतासाध्रवाश्वेतवाहम्पुष्पदुक्थमाण्ड-
वानिविदावस्वितियस्यनिधनं परिप्रियामार्गीयवमी-
निधनम्पुरः शुद्धीयमैडमुष्वावैष्णवाद्ये पञ्चमः ॥ १३ ॥

उष्वावैष्णवं द्वितीयमेकस्यां तृचेसुचमसासो-
मसामाध्यर्द्धेडं पवखलासदस्यवं परित्यंवाङ्निधनं
क्रौञ्चम्पर्युवितमृच्योकोष्णिहमजीमृज्यकण्वरमेकस्यां
तृचेपुष्पोत्तरं वृषापूक्तकलेपुनोभयतस्तोभङ्गौतमं पु-
रस्ताप्रीस्वारान्तमाकारान्तश्चोचामार्गीपुनाद्विहिङ्कादे-
व्यगतपुष्पाण्ययन्पूमधुश्चुय ओजि पुष्पोत्तरे षष्ठः
स्वाद्याश्वसूक्तमेकस्यांपंसत्राणि ॥ १४ ॥

प्रवमुद्दुपशिमासफमिन्द्रेविश्वालेयन्तं वोभर-
न्त्वमङ्गककुभंवरिवः साहीयमुत्सोभिनिधनंकारव-

मेषब्रह्मालेयमाष्कृततंतवोवयमुत्वालेयमुपदविपवज्ञीया-
निससुशिक्षासफष्कलेकचौमत्स्यलेयंतृचेस्वामुधसमुत्त-
रयोः ककुवात्वालेयंपरिप्रधन्वपौष्कलमेकस्यांस्वा-
दिकौत्समैडे प्रथमः ॥ १५ ॥

सखाक्रौश्च मयम्पूषेति यद्वितीयमेवाभरमिन्द्रं वि-
श्वार्मेधधमिन्द्रायाहिधिये गायन्तिलेयमायः पुरमग्ने-
तकमश्वमेनाप्रत्युहमाउवामिति चैकैकस्मिन्वारदेव्यश्रु-
ध्यानिसन्धावग्नेविवस्वेति च तानि यज्ञामहावैश्वा-
मित्रे द्वितीयः ॥ १६ ॥

एतास्वेवदैर्घमचिक्रहितम्पवस्ववषट्कर्चः पुरोज्ञी-
यमुत्तेरगायत्यांविधुंवषट्क्वणमकिमित्तेवितेश्रायन्ती-
यंपवस्वान्धीपवस्वसोमोत्सोद्यौतानमेकर्चाः प्राय-
श्चित्तानि ॥ १७ ॥

अभित्वाकण्वरनुत्तरेककुभाविन्दुन्नौधसः श्यैतेस-
नः कौत्समैडमुत्सोधसम्पुरस्तृचेपारमभ्यस्तंयत्पुरउत्सः
श्यैतेपुरोधसंकर्चास्तंबो नौधसः श्यैतमभिप्रवः श्यै-
तनौधसमभित्वात्वामिद्विवारेतंबोदाभिप्रवः क्रौंचे-
भित्वापूर्वकण्वरंत्वामित्वं ह्येहिकण्वबृहद्यथायदिमहा
वैष्टम्भे प्रथमः ॥ १८ ॥

पिवाश्रुधीति च तमसमेतास्वेवमरायं रेवा ऽहद्रा-
वारंप्रसोप्रसुकण्वतरंपुना पूषाकण्वबृहदभिसोसुता-
सोष्टम्मेतवपुर इतितमसमेतास्वेवमरायमिन्द्रायेन्दो-
वारमिममासितमसात्वाष्टीयदिन्द्रविप्रियंपुराम्भिन्दुर्म-
हावैश्वामित्रे द्वितीयः ॥ १९ ॥

गायन्तिसाम्यासंत्वाष्ट्रेयन्द्रयाक्रौंचायमिमसागा-

यमेन्द्रयाचवितानिदेवः कण्वरंयज्ञाकण्वबृहत्पुरोवा-
त्सप्रञ्जनिताज्ञीयं स्वासुमरायन्त्वंद्यां शुद्धासुष्वापा-
रङ्गचर्चौसोमाः पवन्तज्ञीयं स्वासुवाराघजनिता-
इयावाइवंप्रतेशैस्वण्डिनङ्गोविच्छयेनस्तन्त्वाहवद्देव्य-
ंरसं मार्गीयवे तृतीयः ॥ २० ॥

अयापवावार्ततरञ्जयोतिर्जागतंवरुणसामवत्प्रका-
शिशुमुद्रदक्रांत्सामराजंप्रकारथीयं शिशुञ्जयोतिषम-
क्राञ्जयोतिषवात्सप्रेशृङ्गमाजापुनायामेत्रैवगोराङ्गिरसं
सोमीयमेतमुत्थमितिप्रोवाराहमुहुवायिधर्त्ताहाउहुवा-
असाविसिष्टेप्रोपामीवधर्त्ताक्रन्देसाविसिमानान्निषेधे
चतुर्थः ॥ २१ ॥

प्रवाजिवोधीयदर्श्यात्वाभिनिधनङ्काण्वमग्न आ-
इन्द्रवणमनैपातिथान्याच्छाश्रायन्तीयं धुद्राः श्रायन्ती-
यं धुद्राः श्रायन्तीयं धुद्राः ॥ २२ ॥

इति बृहत्स्तोत्रियाधिकारः ।

स्वासुतरमेनाप्रत्युहमा उवामितिचत्वामिदूबृहद-
भिसोन्तरिक्षयद्यावै रूपम्पवित्रमरिष्टपवस्वदाथर्वणं-
पिवामहावैराजमर्षायएवमिन्द्रोबृहदूगिररश्मेस्वादो-
र्वाजीयंपवस्ववार्षभाष्टेडाविद्रायेन्दोरेवत्यः सुरूपक-
पभउभेयच्छेयमइमानुभद्रंयस्तेग्नेरर्कः पवस्वदेशिरा-
मर्कस्तोषिस्थानसङ्कृतिभर्गयशांसि सुषासाविसोत-
मसोवर्कः कयातरंदशरात्रः ॥ २३ ॥

पुनातरमभिसोञ्जोरूपन्तोष्यांवणमर्षापत्यशाकरे-
यज्ञायज्ञाचतरम्मत्स्यबृहत्प्रत्यस्सैतरंयज्ञाप्रसुखरञ्चतुर्थ-
मत्स्ययं पूषाद्वितीयमेतास्वेवतृतीयंप्रत्यस्मैसुतासः प्र-

थमस्यप्रत्नांभ्राजविभ्राट्त्वचणमेन्द्रामिद्वेश्रायन्तः की-
र्त्यामिन्द्रकपुरः श्रायविकर्णपरिस्वान आभ्राजमु-
च्चाग्नेव्रतंमूर्धापुरोभासेतवाहन्तम्पुरोजिवृहत्परीतस्तर-
०रेवतीरेवत्यस्वमग्नेवृहदभिसोपरीतोवाक्करम्भाद्योत्त-
रेतदिदात्रिकराजनदेव्येपरिस्वानः शिरामक्कोग्नेतत
षड्वेलेलान्द०संवत्सरः ॥ २४ ॥

पुरोवण०स्वादिशिरामक्कोर्षायस्तेवार्षाहरेभित्वा-
त्वामित्तरवृहद्विषदोत्तरेपर्युषुनद०स०स्तोभःपुनासप्त हमे
कस्यांधर्त्तादीर्घतमसोर्कोयंपूभर्गः स्वासुवत्सामाभेम-
वृहद्यस्तेस्वाशिरामर्कः किमिवृहत्पवतेयस्तेबलभिदे-
कचौत्वमिन्द्रयशः पुरोजिभर्गः पुनास्थान०स्वासुस-
सहल्येसामनीपुरइन्दुरेकर्च एकाहाः ॥ २५ ॥

आज्यदोहानिप्रतिलोमानिप्रसुन्वाय०सोतिस्रो-
वाचइतिश्रायकृतिःस्वासुरश्ममश्वव्रतमभिवाजीव्या-
हृतिसामानिपश्चभूर्भुवःस्वः सत्यंपुरुषहृतिस्वर्णिणधने-
चायंपूतमसः कर्चःश्रीणास्वानन्तिस्त्रोग्नेरर्कःपरिप्रध-
न्वदीर्घतमसोर्कोभित्वावृषभतरंयजावृहदभिप्रिवृषा-
पवित्रधर्त्ताइतिस्तोभाद्विरिडचतुरिडषडिदाष्टेडानिपु-
नावणम्परिप्रियास्वाशिरामर्कःसुतावृहत्पुरोवार्कज-
म्भाद्यामासोमान्तरिक्षमभिसोवणमग्निवोवाजीय०-
स्वाद्यग्नेरर्कोद्विर्घदीर्घतमसोर्कः परिस्वापयोहीनाः॥२६॥

माभेमतरमग्निम्महेनःप्रतिवाजीयान्यभिप्रिया-
दीर्घतमसोर्कउत्सोभर्गःपरिधीनाथर्वण०श्रीणन्तस्तम-
सः परित्य०संकृत्येककर्चाः पुनायशः पुरोजम्भो

त्तरमुत्सः स० स० स० उत्तमोभिप्रवाद्यपुरोद्वितीय० स-
त्राणि ॥ २७ ॥

तं बोवणमभिप्रवणं वृषाचैकवृषं च पुनाश्विनोर्व्रतम्पु-
रउत्तमेतास्वेवापां व्रते पुनागवां व्रत० स्वाद्युत्तरमेनाप्रत्यु-
हमाउवामग्नेविवस्वत्तिकद्रुकेषु बृहदग्नेविवस्वत्तरं प्रव्र०-
सखा तौरश्रवसे प्रतिलोमे याममायङ्गौः प्रायश्चि-
त्तानि ॥ २८ ॥

यज्ञेन्दुरेकर्वः सखायोधावृहद्विः सखात्रिः परि-
तन्दुर्योधाद्वौपादौद्विरभ्यस्येत्पुनातरमुत्सः प्रद्वंद्विर-
भ्यस्तमभित्वातरवृहत्त्वामिद्वृहत्तरन्त्वामित्व० होहि-
जम्भ० स्वासुहस्वायदिन्द्रयेति च यद्यायदिन्द्रवान्तरि-
क्षे स्वासुषभः श्रुधीहवमिति च त्रिकप्रोषु वत्सातीषङ्गो-
यदिन्द्रेद्रायाहिपुनापूषाजम्भाद्यमभिसोहस्वासुतासो-
हस्वान्तरिक्षेतवपुरइति वैराजऋषभ० सोमउष्वापव-
स्ववत्सास्तयोरेवातीषङ्गः प्रसोप्रसुतरं पुनापूषावृहद-
भिसुतासोरूपेतवपुरइति महावैराजम्परिस्वारेवत्यो-
भिसोसुतातरन्तववृहत्सोमउष्वापवस्वतरं मृज्यसोमा-
तवपवस्वश्रेयःसुतासोरिष्टमग्नआयाह्यन्तरिक्ष० होता-
रं वत्साअक्रान्तमसः सोमउष्वापवस्वसिमाः क्षुद्रा इति
क्षुद्रा इति ॥ २९ ॥

इति लघु—स्तोत्रियाधिकारः ।

इति द्वितीयः प्रपाठकः ।

तालव्यमायि यद्वृद्धमवृद्धं प्रकृत्येह ऐह्येतान्या-

यिप्राप्तमोयिभवति हिशब्द एवाहि सौभरामहीयव-
योरेहीमिहवद्देवोदासे त्व० हिंकौल्मएकारश्च प्रकृति-
प्राप्त ए भवतीहवद्देवोदासे पुनश्चावृद्धमप्यायि भव-
तीशानं णवतरेस्तावे पवन्तं क्रौञ्चे वसोनिरेकेभिनि-
धने यद्वृद्धं प्रकृतिर्भवति तस्य ग्रहणं निधने हीषी-
स्थ० सर्वत्र न जिनं वृषातनिनिशिशुं तिस्रोहितेच-
विप्रतनं पीजयेभिर्नत्वेसोमजयेनिमायस्तेहितेममाद्रिम-
रीतायां मानजययोर्विषीन्द्रद्रोमसन्तनिनि ॥ १ ॥

यौधादेवस्तावेशनेषीद इन्दुः ऋषिः येना देव्ये-
खीनां धसोभि पुधे रिन्न स० हितेयोनिं द्रोणे सर्वत्र
पर्षिं सफेपीतास्तावे क्रमीत नाए ष्कलेताइसइ विदे
इन्द्रः अप्सुजित्सर्वत्रनान्त्योद्व० शीयशुध्यजरावोधी-
येषु वाइवेजि तीश्रथि घाजि योवृद्धादीसर्वत्रनकार्तय-
शोपद्रवयास्यषेध सोमसामसाध्रेषु इवाधी धीगचे
वजिनस्तावे अभि कावोधिर तात्तीं अधितृतीयायां
जीयेपप्री० सर्वत्र सिषं दाशे जेषु नार्मेमइ दभिः
व्याभिः तिशू ह्याणिकाण्वे तवेत यन्ति प्रथमः ॥ २ ॥

कच्चेसुते रात्रिदासेषि रात्रिपारेकूर्मिम् आर्षभे-
माकीं गारेभयिन् ननि गोभिः त्वास्मिन् सौमेधेतये-
हुवेनिधनयोः क्रौत्सेमेषु मनि यौधादेव सफेषि ऐड-
यास्येपसि दसि नोद्गीथादौ देवो द्वितीयः ॥ ३ ॥

सिष्टेषिपृथिवीं विम एषि इयैतेत्राणि छन्दसे-
गहिनान्त्येति वे ष्मतेवेपूर्वं स्थाभिः नधे शकुतिमहि
क्रौञ्चोभि यामेपूर्वी द० द्वेपतिद्वितीयं अभि छम्भे ददे
वोवित्सर्वत्रनामरूपमित्रविलम्बेषु मदूगेमनी संक्रो-

शेचई वह्निः तिन्न मनी धेन वस्ति मदे ष्टम्भे स्वब्दी
रवेसाति ष्ठीहेतिक यन्तीस्तृतीयः ॥ ४ ॥

शौक्तेश्रिये त्वाष्ट्रीसस्वे प्रमतान्वे शुक्ली भवी भिः
हारिवर्णे सहिं दिथ पत्नीः रश्चंपूधिं असि प्युषीं
दधंष्ट्रेवे धनि शवेवेपूर्वं परि तेदि साहीयेविप्रध्रुवं शो-
केसुरीं ओजि कर्णे स्विनः यदि ष्टिनिनिस्त्रिस्तावे
और्णायवेयाती माहि हत्केवधंही नविस्तावे षदी-
येवाती अग्ने अभि वात्सप्रे तन्ते दवीः एति राणि
सैन्धुक्षितेनप्त्रे चतुर्थः ॥ ५ ॥

प्रियइद्रा ज्येष्ठं हरी ब्रवी त्सुरिन्द वितेहेश ध्रय-
श्चतृभिः येव पेगो वाग्नेमन्दी यानिध्यश्वेतान्यग्ने-
स्त्रिणिधनेमन्दीच शेशयूधंषिपतीपूर्वं नापि वनेइयतिः
क्रोशेप्रिया त्रीणि तेसर्वत्रविवृत्तमङ्गारप्रत्ययं नमर्तु-
ज्यन्ते हितेपवतेदाशस्पत्ये पार्थेजभ्रिसर्वत्र दाशस्प-
त्येराति साखी सञ्जयेद्यवि मित्रेकृवृत चिते स्यवे
असिपूर्वं महामित्रेगहि हरी क्रौञ्चे चौविसर्वत्र
पञ्चमः ॥ ६ ॥

रयिधंरंधे न्वसिरयिधंरुणसाम्नि भिर्वन्तीये वि-
स्वे असिनिधनेदन्वतेप्रथमे परि त्रेसोसर्वत्र तुवे सः
पीद्वितीये कविः तुवे इवेस सः पी असितृतीये दीर्घ-
इन्द्रः आये नमि कार्णश्रवसइव वितेरेसर्वत्रक्रौञ्चेवी-
याः श्रौष्टे सूनि जून्ति सूनि गूर्दे ष्टदी षष्ठः ॥ ७ ॥

तनिपर्णकुलीयेषुन्वेवा ण्वतरेषसिपूर्वं यास्ये प-
सि दासि प्रियं षसि अभ्यं तवणे सुते रेके स्वब्दी
कर्णेव दार्षि खानसेसहिमभ्यासे माने मौक्षेस्थाभिः

शाक्कररुवोद्गीथे वर्मा ह्रवेनी षी समीः अभि
यवी कार्त यशेतीवो यितनवे हविषेयाहि वात्सेत्रा-
हि वीङ्के स्ति वी र्वी रुवेपवि तवे इन्दो पीयूस्व-
त्र सप्तमः ॥ ८ ॥

हीन्द्रा तयवे पविठते तवेपर्णे पाश्वेभि हन्मगत-
योर्मनी हदुक्थेभिर्ये उद्वद्गार्गवेभ्र वैहेनृभिः नवे र्वशे-
नस्तावेष्टमः ॥ ९ ॥

ऐषिरेदीद्वितीयं देपूर्वे श्यतिः स्वरी धर्मणिता-
द धर्त्तासि विशोवीन्दु मही नीया ष्टतिं शनेथिं ती
ये मारुतेकविः यसीः अवेस्तेति संक्षारेनावी नवमः ॥ १० ॥

भीशवसुते सामराजेषि षिमा यासि श्रायन्ती-
येनदीपरिकृष्टंप्रतिप्रथमायां मन्तेषोविनोद्गीथेस्यसि
काशतेताजित् निहवरेणसर्वत्र दशमः ॥ ११ ॥

सितेयोदेसर्वत्र मदे नरे सर्वत्र, विधर्मणिजन्ति त्रै-
ककुभेविवापामी व०शीयेमीरे शामा जिगेतेजा आ-
भीकेददे जीयेषसिपूर्ववर्त्त त्यम धीतं रोहितपूर्वसाई
स्यचे वाश्वेनाई गाजी जिये अभिधीगवे पारि नाई
महे अभिसौहपय्याभ्यासे देव्येप्रेद्धो दशरात्रिः ॥ १२ ॥

पार्थे वक्ति ति तिसा जूतिं मते गांधीयेस्थाभिः
कावेभिः धसाहीयेनष्टे श्वे महि वर्तेभिर्न दलेत्रेसर्वत्र-
विदुत्तमकारप्रत्ययम्प्रथमः ॥ १३ ॥

हिन्वे ष्मते हविर्दसे खनिसिष्टे तानिपार्थे वर्ते
हस्त्रे स्तावेणे शडकुतुनिमहि द०ष्ट्रेपतिं रूपेतेजा अग्ने
स्त्रिणिधनेभिर्य येष्टौहेतेष्टम्मे दासेसमी धीगवे वेपूर्व
द्वितीयः ॥ १४ ॥

सामराजेसहत् वन्ति पवि धिरोमी रे भीशवेसुते
उहुवायिसिष्टेहेम भिः सं पर्ये तिरे मन्ति क्षैत पूर्व-
और्णायवेकविः शुचिः येचोत्तरे लौशेनाति शुद्धीयेद्धेन
शीर्वान् गहिरपि मद्धि रयिं ध्रयश्वेभि म्रष्टपे सम्पा-
यांवाणीः वारी नानि व्यूतिः चीने रंधीतृतीयः ॥१५॥

दासेत्रीणि रयिष्ठोर्मणिपूर्व द्यभ्यालोशेराजे साध्ये-
श्रेष्ठ मन्तेवारे सिष्टेनुत्रीः नक्षे धन्वे स्त्रिया भिःस चते
सुमे णंति वर्त्तेदिये मरुतांधेनौमनि यदि नुषी वर्त्तेदेव
गृविः सर्वत्रनाजावितजीययोर्जनकावेप्रसोतरयोश्च उ-
त्सवर्त्ते देवश्चतुर्थः ॥ ४ ॥

हाउनित्रेवते तीनां दवीः कवी ति मनी राणि
लौशेयन्ति यन्ति संपायांवाजी रातिं तानि वते
वांत्स्वे रसे माणि सिष्टेनएस्तेह श्रौष्टेचयानि मरुता-
मद्रि वर्त्तेदेवस्तावे पार्थे युवीं धीज रथे सूनि षेयं
जीये त्तवे पञ्चमः ॥ ५ ॥

ऐडकावेबृहन्नधि सितेरयि ऐडयामेमती सखी
वर्त्तेस्वब्दी कणवे स०ंहितेहरिः पार्थेणेन ति दवीः क-
वी सफेदिदी कावेदश्रे माहि ष्टंभेमनि सर्वत्रनमीढे
एकलेनिषी श्रिये यवी षष्ठः ॥ ६ ॥

धसेत्रे भी एकलेवते पार्थेयाहि योजि रूणि सूनि
थाविद् स०ंहिते सःपी वन्तीयइन्द्रा महे स्पपे कावेने-
न्द्रात् निक्तं मीढेज्योतिः सप्तमः ॥ ७ ॥

एकलेधि तिं पत्रि त्रित हदुत्थंसुते संवत्सरः ॥८॥

श्यैते सि ईशा यौधादसीसर्वत्रपूषायां चनस्तोभे

प्रत्यये यूथे स्वारेपर्णेखीनां सफइन्द्रा पूष्णे बोधीयेसः
पी प्रथमः ॥ १ ॥

पाश्चैकभिः पूर्वं सीये लेये पीत्वास्तावे नए
यौधातुवे महे तीया द्यौतानेमई यवी याभिः ह्याणि
दिवेपूर्वं युगे मारुत एदु धा०सि महि श्रुधि आश्वी
जज्ञे बोधीयेयोनिं ज्ञीयेसिचं प्रचे वहिं अदर्शिज्ञीये
तानि त्यानि मन्तेद्वि यौधामहे शते दर्शि तीरुशतीं
सुभिः एवणै द्वितीयः ॥ २ ॥

देव्येग्रे धसेष्मती वहिः रंति केशं अग्नि स०
हितेग्निः तूर्णिः अग्निः वाश्वेदूरी ज्ञीयेप्रियं दुरी
परे ज्ञीयेकविं जसी समी यत्ते कावेकविं जसी वन्ती-
येभिः हारायणे नहि कौल्मेस्त्राणि तृतीयः ॥ ३ ॥

दलेत्के ज्ञीयेप्रदै त्यानि तानि वर्त्तदेवस्तावे षमते-
दुहेसर्वत्र स०हितेस्थाभिः वाश्वेप्रियाः षणीः सुचेद्रे-
ह द्रेहस्वा जिगोहिन्ये सितेरयिं चतुर्थः ॥ ४ ॥

षभेददे वंतीये कविः यानि वारे तानि वरीषु
क्रत्वे च यानिसिष्टेतानिपार्थे लेयेर्ये तुभ्येत् ज्यते अ-
स्मे स०हिते ज्योतिः ज्योतिः सफेदेवा कावेनक्री
ज्योतिः एवतरइन्द्रा नोद्गीथे पञ्चमः ॥ ५ ॥

कावेसइत् मौक्षेयोनिं विशीयेवाजे वन्तीयेत्व-
भिरन्त्ये रुणसान्निसुते दासेस्येत् वन्तीयेमोभिः व-
र्त्तयादी षष्ठः ॥ ६ ॥

षेधेरयिम् उत्तरेऽनित्रेभि एहू वारेदुभिः तन्ते
वारेषि पत्तीः श्रुधीहवारेनवी प्युषीं षेधेभि रुणसा-
न्नि नृभिः सप्तमः ॥ ७ ॥

यौधापर्युद्गीथे देव्येरेव चित्थर्णे वारेरन्ती गहि
अभि साहीयेयस्ते काशी तेनाए एकाहाः ॥ ८ ॥

इति तृतीयः प्रपाठकः ॥

अथ चतुर्थः प्रपाठकः ।

कच्चेमादी, नारे ऊतिः, स्वर्वन्निधनेपरि, पूष्णे महे
पेयात् क्रत्वे इवेच, बोधीयेशेय धिये मार्गीयवेकिने
जयेच्चारान्ते देव वैत्त्वानसेप्रिया प्रथमः ॥ १ ॥

तनिन्यभि पाइर्वेगहि वाचः साम्नि दीद्वितीयं
देव वह्निः स्तावे स्वरी शौक्ते श्रिये सिते सने मदे
द्वितीयः ॥ २ ॥

ज्ञीयेपरि नन्ति परेज्ञीयेषि सहत् विशीयेप्रियं
सन्ति संक्षारेभूमि इवानि ष्मतेसः पी धर्त्ताज्ञीये
त्वीयो मादी देव्येयेद प्रिया तृतीयः ॥ ३ ॥

भीशवे सीद नृभिः यानिपार्थेतानिसिष्टे देव्यएदु
साहीयेसन्दे बृहद्गारेमाही क्रोशेधीभिः ध्रयइवेसुते
धीगवेषेधयोर्द्धीयाश्चतुर्थः ॥ ४ ॥

त्रेयेदेवे ज्ञीयेभितृतीयायां बोधीयेदेव संवे ज्ञीये-
दीया पञ्चमः ॥ ५ ॥

त्वाष्ट्रीयवे भीशवेमनी सिष्टेमथिः गहि वार्शे प्रि-
या ज्ञीयेचातीसर्वन्नवाइवान्धीगवयोः हृदाग्नेयेदूरे
गतेतेदि गौगवेदिवेपूर्वं परि यास्येपर्युद्गीथे दिवा
यानिपार्थे तानिराहे वाशेशीप्राषष्ठः ॥ ६ ॥

सारथिनियासीत् प्रमि इव वति धियो धेन तंपि
तेन्निः सौगमतेपनी यसी मिदी यानिपार्थे तानि हाउ-

हुवाइसिष्ठे ज्ञीयेतिवा द्रिस परि आष्कारणिधने
नृभिः षेधज्ञीययोर्ज्ञे मन्तेदित्यान् दस्येसोमसाम्निषासि
दसि सिष्ठं पूर्वेणोक्तं शार्गेहरिः सप्तमः ॥ ७ ॥

अक्रान्वासिष्ठेथमे सेनः देवान् णीत देवान् द्रेप
ज्योतिः सितेमदे यामएषि एषि शनेमती सुरे वीषः
ऊनी षावीदहीनाः ॥ ८ ॥

गतहन्मनयोरत्के प्रथमः ॥ १ ॥

शङ्कुनिवर्मी यानिपार्थे तान्यौशनेष्कलेनेमि वा-
शेषणे मानवेवेध आष्कारणिधनेवेद नेन्द्रो नित्रेस्यद्री
इन्द्रस्ययशसित्राणि एकः जमवर्त्ततुते अभ्यन्तेमन्द्रैः
याहि चित् येमुः इत् अति । धन्वे हारी गम्भी सन्धे
मनाज्येगहि कण्ठे देया मीढे ब्रवी द्वितीयः ॥ २ ॥

बोधीयेच्छन्ती दर्शि परे बोधीयेच्छति श्रुध्येद्येह
वैश्वज्योतिषे षीद येना वेद शने यदीं यन्ती परेश-
नेश्चेति चीद्या देव सुमे भाशने देव रथ्ये तेह तमे
शुभार्गावे स्नानि वैधृतसिष्ठे याणि धियः एताः कावे
श्वेद परे कावे वीत् दे भरे पत्रीः वे पूर्व तृतीयः ॥ ३ ॥

अग्नेस्त्रिणिधने मन्दी सङ्क्षारे दे वे दे वे ज्ञीये सी
वी तीसा ज्योती पावीत् स्वारे कौत्सेत्के चतुर्थः ॥४॥

श्रीनिधने हिन्वे कौत्से प्रियाः रयिं एटते स्नानि
शने यन्ताः रूपे धेन ब्रह्माः साध्रे दिवे पूर्व वाश्वे तीरा
वे पूर्व मार्गीयवे मही पञ्चमः ॥ ५ ॥

सुवे मन्दी क्रौञ्चे मदे शाकलेन्वेवा आष्कारणि-
धने मि पूर्व मार्गीयवे तेजा द्वैगते सीद सत्राणि ॥६॥

सफे शिक्षा हिश विदाः त्रैककुभे ब्रवी मिगीथे
काणवे रिन्न उपास्मैजीयेते दवि जीयेतीया हेतु कमीत्
पवजीये वारे नधे सफे सुन्वे सुक्षिष्कले शिक्षा हिश
रयिं लेये नस्ते हिशू नौधसं पूर्वणोक्तं लेये स्यते ष्कल
इन्द्रा प्रथमः ॥ १ ॥

भरे ब्रह्मे नामेधे पतिं चतुर्थे स्वरे अभि लेयेण्वी
परे लेये यूथे णिणरे कमइवेर्मिणीन्मात्री वारे शि स्त्रि
तवेत् देव्ये दर्शि परे देव्ये चोदे श्रुध्यं शिवभ्यां द्वि-
तीयः ॥ २ ॥

सण्हितेरी ये याभिः कृत्नुमी जीये त्रवे श्राय-
न्तीये देवे प्रायश्चित्तानि ॥ ३ ॥

णवतरइन्द्र धसे त्रवे इयैतधसेरितु स्त्रेणे नीकेरेः
क्रौश्चे भि परे क्रौश्चे जरि हस्त्रे तानी गिरेः णवतरे भिः
आस्येव ष्टम्भे तासी प्रथमः ॥ १ ॥

सहो दैर्घ्ये इवाद्रिः परे सहो दैर्घ्ये नीषा सचे व-
क्विम उत्तरेमराये नीषी मारे वारे भिः णवतरे थे ष्ट-
म्भे स्पेशा सखे तव मयेराये परि वारेर्णसिं त्वाष्ट्रीगहि
हरी सिष्टप्रिये स्ति तंदि महामित्रे कविः वज्री स्तोमैः
यसीर्द्वितीयः ॥ २ ॥

क्रौश्चे घोषे वितेत्सुरी असा वित इन्द्रि सुते ष्टु-
तीः गायवितेचेत एवतरे सिचं देवः जीये सूरी मराये-
ग्निदीधि प्रेडो वारे पूर्वे तीयं वाइवेताग्नेः शैखण्डिन
आश्वि यदि इयेनईया मार्गीयवेसन्ते तृतीयः ॥ ३ ॥

वार्त्रतुरेस्त्रेह इनौष्टे च यानि प्रवद्गार्गवे तिरे ति-
सा जूतिं मते उद्गद्गार्गवे येना येति ऋषिकृत् साम-

राजे थमे विध मत्सि देव वृणी त्सुरी ज्योतिः कुत्स-
स्याधिरथीयेवक्ति एति रेभनूजूर्ति मते अक्राज्ज्योति-
षे प्रथमे देव वृणी त्सप्रेसेनः देवान् पूर्व । यामे क्रमीत्
अभि गोराङ्गिरसे विच अयासोमीयेन्द्रेण हाउहुवा-
यि सिष्टे राजे इन्द्रस्यापामीवे नाति चतुर्थः ॥ ४ ॥

अभ्यते शीगा रीया रेज धी भिः प्र दै थि वी
आत्वाभ्यन्तरइन्द्रा हरीरसी नैपतिथेन्द्रे स्वा श्रायन्ती
ये वारी क्षुद्राः ॥ ५ ॥

हस्ये द्वितीये सन्धितरे णोति तृतीयेऽशं हिसो-
मी अरिष्टे पवि त्राणि तिभु वैराजे त्राणि वार्हङ्गिरे-
हिवी हरी रश्मइन्द्रः तमित् रसे वाजीये वरीः अष्टे
डेर्मणि वतीष्वीन्द्रा रैवतर्षभइन्द्रे इयेने दीर्घ शक्ति
पूर्वे दे वी भद्रे रुद्रिः सकृतिनि परि भर्गे हविः तम-
सोर्केराजे कविः । तरे भीषु वासी दशरात्रः ॥ १ ॥

यज्ञा तरे तेय मत्स्य बृहति षाते प्रत्य र एनं
यज्ञा स्वरे तत्ते प्रसु स्वरे सावी मूर्द्धा भासेग्रिं तीषु-
रेव बृहति हिवे परिजम्भे हविः राजने स्वादी योधीः
स्वाशिरामर्केकविः विश्वे इलान्दप्रथमाया मीया पिभा
णाक्षी द्वितीयाया मग्नेणाक्षी तृतीयाया महि अग्रिं रेपु
दैवा संवत्सरः ॥ २ ॥

यस्ते हरे वरे वेपूर्वं नधे सप्तोमे धारे अभिपरे
सप्तोमे तीनां तीनां तमसोर्के नृभिः हरिः त्वभिः
वत्सायांग्वभिर्द्वितीयं हरिः कभिः प्राचीं बृहति सा-
खीशिस्वारामर्के दिवे पूर्व बृहन्यस्मिं वल्लभिदिराष्ट्ये
काहाः ॥ ३ ॥

यानि पार्थे तानि द्वितीये दोहे यानि संक्रोशे तानि तृतीये रश्मेयाह वस्वीः अश्वव्रणे इमतिः अयंपू तमसोर्के पतिः स्वर्वाग्निधने यानि तानि परिप्र तमसोर्के तेसो च तरेद्रीषां बृहतिथिर्वीं स्वाशिरामर्के कविः शुचिः मही बृहति दिवे पूर्वं वाजीये ग्रिं पयसि विश्वे तिमाहीनाः ॥ ४ ॥

वाजीये प्रथमे ग्रिं अग्निः द्वितीये महे तृतीये प्रति वार्षीः तर्ना तनी तमसोर्के मि प्रि निय रीय मिः ये अभि अधि अध्यास्यायान्तमसोर्के परि संकृतिनि परिसत्राणि ॥ ५ ॥

द्वितीये सन्धि बृहति मही तवे अग्ने बृहति शुषे शिवभ्यां त्रिक बृह सई । यामे कमीत् यधी प्रायश्चित्तानि ॥ ६ ॥

रिक्षि वह वैराजर्षभे द्विः अस्ति त्राणि ह०सि ष-उत्तरेभे वक्मि नी षी वामीत् । वत्साया० सार्ह प्रोषु-वत्साया० सङ्गे अतीषङ्गेण्वी हस्वाया० संखे वत्सायामवी येव येगो वाज वत्सायां त्रे धा वीश्च । एतान्येवातीषङ्गयोवी वर्ज । सुता तरे वे तव बृहति दिवे पूर्वं अरिष्टे सखे वे पूर्वं वत्सायामग्निं यजि परि णानां सहि तमसोर्केमत्सि इन्द्रवज्री आयायामिन्द्रो द्वितीयायां पूर्तिस्तृतीयायाञ्छान्दसीपुसिमासतीषङ्गेन व्याख्यातः प्रकृतिभावः प्रकृतिभावः ॥२९॥

इति चतुर्थः प्रपाठकः ।

सौभराभीवर्तजयानां वृद्धं तुरीयमपीयूवाजेती
 ँष्यति(१)मधुदस्ममनाद्यं जये श्यावाश्वे चायावास्वा

अजातशत्रुकृतम्

पुष्पसूत्रभाष्यम् ।

श्रीसामवेदाय नमः ।

जितं भगवता तेन हरिणा लोकधारिणा ।

अजेन विश्वरूपेण निर्गुणेन गुणात्मना ॥ १ ॥

*सौभराभीवर्तजयानां वृद्धं तुरीयम् *सौभराभीवर्तयौ-
 धाजयानां साम्नां चतुर्थमक्षरं दीर्घं यत्तद्वृद्धं भवति । तुरीयश-
 ब्देन चतुर्थमुच्यते । दीर्घं-द्विमात्रं वृद्धं-त्रिमात्रम् । उदाहरणानि-
 सौभरे-वयमु त्वा-आद्यान्त्ययोः, (१) अभीवर्त्ते-पुनानः सोमा-
 द्ययोः, यौधाजये त्वाहॐ सोमा-आद्यायाम् । अस्यापवादमाह
 *अपीयूवाजेती ँषि *अकारः प्रतिषेधार्थः । प्रत्नं पीयू यौधाजये,
 प्रस्मवाजे इति च, येन ज्योती ँषि सौभरे एतेषु वृद्धिप्रतिषेधः ।
 ह्रस्वानामपि वृद्धिप्रापणार्थमाह *अतिमधुदस्मम् *एतानि ह्र-
 स्वान्यपि वर्द्धन्ते । ह्रस्वोदाहरणानि परिधीरिति, उदुत्ये मधु
 तंवोदस्ममभीवर्त्ते । अस्यापवादमाह *अनाद्यं *अकारः
 प्रतिषेधार्थः । एतेषां त्रयाणामुदाहरणानां यदाद्यमुदाहरणं प-
 रिधीरिति तस्य वृद्धिर्न भवति इति यौधाजये श्यावाश्वे च
 यदाधिकृतं न तद्भवतीति । किं चाधिकृतं ? दीर्घं चतुर्थमक्षरं-। वृद्धं
 भवतीति । उदाहरणं यथा पुरोजिती व इत्येवमादि *अयावा-

(१) अभीपीयूवाजेती ँषि-इति २ पु० पा० । (१) ऋचोरिति शेषः ।

सोमधाम सफपौष्कलयोर्वे ही ष्यामूने द्विपदायां सखा
तुरीयं स्ये महि द्वितीयमन्वयिक्याम चमीह्व हृङ्गि-

स्वासोमधाम *अकारः प्रतिषेधार्थः पूर्वलक्षणप्राप्तानां वृद्धिप्रति-
षेधः । एकाक्षराणि उदाहरणानि । यथा (यावास्वासोमधा)
समुप्रियाया । अभीनोवा । पवस्ववा । परिस्यस्वा । इन्द्राय सोम
(सहस्रधा) व्यक्षरमुदाहरणं गृह्यते । सोमशब्दस्यैव प्रतिषेधा-
र्थम् । तेन किं ? ते पूतासोमुष्वाणा सोमभृतीनां वृद्धिर्भवति ।
सहस्रधा । सोमशब्दश्च ग्रहणाद्वर्द्धते । ह्रस्वोपि सन् सुतासोम ।
*सफपौष्कलयोर्वे ही ष्याम् *सफपौष्कलयोः साम्नोः(वे) प्रस्ता-
वविषये हीष्यां प्रत्ययभूतायां दीर्घाक्षरस्य वृद्धिः इत्यधिकारः
अनुवर्तते, तुरीयमिति निवृत्तं अर्थादिह षष्ठाक्षरस्य वृद्धिः । उदा-
हरणानि-सफे-पवस्व मधुमध्यायां, पौष्कले-इन्द्रमच्छसुतातृचे
एवमादीनि *ऊने *ऊने च पादे स्वस्मादक्षरपरिमाणात् ह्रस्व-
स्यापि वृद्धिः । सफपौष्कलयोरेव । ससुन्वेयः । प्राणा शिशु-
रिति च (द्वितीयायाम्) । *द्विपदायां *द्विपदायां च सफपौ-
ष्कलयोर्ह्रस्वं वर्द्धते परिप्रधन्वेत्यत्र । हीष्यां प्रत्ययभूताया-
मित्यनुवर्तते । *सखा तुरीयम् *सखाय आ पौष्कले
प्रस्तावे चतुर्थमक्षरं वर्द्धते *स्ये महि द्वितीयमन्वयिक्या-
म्* । रहस्ये विषये महित्रीणां द्वितीयं दीर्घमित्यधिकारात् द्वि-
तीयमक्षरं वर्द्धते *अन्वयिक्यामिति *सा चेन्महित्रीणां प्रति-
पादमन्विता अनुगता भवति नैकस्मिन् पादे इत्यर्थः । उदाह-
रणानि-स्वाशिरामर्के पवस्व देवते यस्तेमदो स्वादिष्टयेत्यादिषु
अरिष्टे सुतासोमायाम् । आज्यदोहे प्रसुन्वानायाम् । वैरा-
जर्पमे त्वाहं सोमपुरोजित्यादिषु *अचमीह्वं *अकारः प्र-

र्यमिमदिमघोपारिष्टेरयीभृथि त्रिष्टुभे चोतायां शने
च द्वितीयचतुर्थस्थमघर्तीयुधातेदे स्ये चातये वकः

तिषेधार्थः । समुद्रो वाचमीं खय इत्यरिष्टे महित्रीणां द्वितीय-
स्य दीर्घस्य वृद्धिप्राप्तस्य वृद्धिप्रतिषेधः *हंगिर्यं मिमदिमघो-
पारिष्टेरयिभृथि *ह्रस्वं महित्रीणां द्वितीयं वर्द्धते—वक्ष्यमाणेषु
उदाहरणेषु । गिर्यं मिमदिमघोपारिष्टे रयीभृथि । परिस्वानोगि-
रिष्ठा इति स्वाशिरामर्के । घृणातपंतमतिसूर्यमिति वैराजर्षभे ।
जघ्निर्वृत्रममि । स्वादिष्ठया मदिष्ठया मदि । पर्षिराधो मघो
त्रीण्यपि स्वाशिरामर्के । इन्दुरिन्द्राय पवते सहस्रधारः । प-
अरिष्टग्रहणाद्वैराजर्षभे शक्नुना इव पप्तिमेतिपशब्दस्यावृद्धिः ।
सोमस्यतीरयि अरिष्टे । हनामखं नभृ आज्यदोहे । अपश्वा-
नश्श्रथि वैराजर्षभे यथासंख्येनोदाहरणानि *त्रिष्टुभे चोता-
यां शने च द्वितीयचतुर्थस्थम् *त्रिष्टुभि चोतायां वर्द्धते । पार्थ-
वासिष्ठवाराहकुत्सरथीयादिषु द्वितीयस्वरस्थं चतुर्थस्वरस्थं च
दीर्घमक्षरं वर्द्धते । अधिकारात्रिष्टुभि वृषाशोणादिषु । अशनस्य
पृथग्रहणम्—पृथक्पादमन्वयिकयामित्यधिकारात् अशने न प्राप्तो-
ति एकत्वात्तूतायाः (त्रिष्टुभि उतायां) कृतं पृथग्रहणम् । *अ-
यतीं युधातेदे *अकारः प्रतिषेधार्थः । द्वितीयचतुर्थस्य दीर्घस्य
च उतायां वृद्धिप्राप्तस्य प्रतिषेधः । प्रतिधेनुमिवायतीं । गोविन्दु-
र्द्रप्सः । आयुधास्वायुधः पवते । देवइन्दुः । अशनवासिष्ठवैश्वज्यो-
तिषेषु *स्ये च *रहस्ये च यदधिकृतं तद्भवति । किं चाधि-
कृतं ? प्रतिषेधः । तेन रहस्ये च उतायां द्वितीयचतुर्थस्थस्य सर्वत्र
वृद्धिप्रतिषेधः *अतये * सोऽयमपवादः । महः पुरूणि सातय
इत्यत्रवे शब्दस्य वृद्धिरेव *वकः सर्वत्र * शुचिवन्धुः पावक

सर्वत्रान्त्यमपुरन्धि प्रशस्तिमान्धादि श्मेऽधृष्णास्मान्मधोवृष्णावस्वीश्च रवे घं षष्ठमनो वाऽभरादिर्यौधाजये सर्व, मरारणस्तावोपान्त्यं देव्ये दाखीसो होहव्ये

इत्यत्र वकारस्य सर्वत्र वृद्धिः *अन्त्यम्* सर्वत्रान्त्यम्-ऊ-
तायां सर्वत्रान्त्यमक्षरं वर्द्धते । ह्रस्वं च दीर्घं च सर्वशब्दात्
अपुरन्धि प्रशस्ति अकारः प्रतिषेधार्थः । ऊतायामन्त्य-
स्याक्षरस्य वृद्धिप्रतिषेधः । वर्द्धयावाचं जनया पुरन्धिम्-आ-
ज्यदोहे । यान्ते वसिष्ठो अर्चति प्रशस्तिं वैराजर्षभे *आन्धादि
श्मे* पार्थुरश्मे आन्धाया आदिर्वर्द्धते । इन्द्रोमदास्वादोरित्थ-
योः । दीर्घमित्याधिकारो निवृत्तः *अधृष्णास्मान्मधोवृष्णावस्वी-
श्च* अकारः प्रतिषेधार्थः । पार्थुरश्म आन्धादेर्वृद्धिप्रतिषेधः ।
वक्ष्यमाणेषूदाहरणेषु-धृष्णवे, अस्माँइन्द्र, मधोः पिवन्ति, वृ-
ष्णामदन्ति, वस्वीरनु*रवे घं षष्ठं* रौरवे प्रस्तावे दीर्घं षष्ठम-
क्षरं वर्द्धते-पुनानः सोमादिषु *अनोवा* प्रस्मवाजेषुनोवातेरौरवे
(एष) षष्ठाक्षरस्य वृद्धिप्रतिषेधः *अभरादिर्यौधाजये सर्वम्* सो-
ऽयमपवादपूर्वकोविधिः भकाररेफौ मुक्त्वा यौधाजये अन्यत् सर्वं
ह्रस्वं दीर्घं वा षष्ठमक्षरं वर्द्धते । अदब्धः सुरभिम् । पाहि चतसृ-
भिः । उत्सो देवो हिर, एतान्युदाहरणानि । एतेषु वृद्धिप्रतिषेधः
भकाररेफादित्वात् *अरारणे* (सोयमपवादपूर्वकोविधिः भका-
ररेफौ मुक्त्वा) अरारणरकारादित्वात् प्रतिषेधस्य प्रतिप्रसवः ।
स्तावोपान्त्यं देव्ये दाखीसो प्रस्तावोपान्त्यमक्षरं वामदेव्ये वर्द्धते
दा खी सोएतल्लक्षणं यावदुक्तमेव कस्त्वा सस्यो मदा । अभीषुणः
सखी । अनुहित्वासुतँ सो । *हो हव्ये* वैतहव्ये प्रस्तावोपान्त्यो

णी जनित्रे शृगे लेये द्विपदासु ज्ञीये दांत्ये सनाद्वितीयं
वैरूपे प्राह्वाङ्घ्रं हश्चासंयोगेऽवकया भिः सुशत्रवे धृष्णु
सोम वारानिहोतयोश्च नासादधीन्मुद्रं नद्रस्वब्दी-

होशब्द एव वर्द्धते । इन्द्र इन्नो महो । *णीजनित्रे* पूर्वं जनित्रे
णीशब्दस्य प्रस्तावोपान्त्यस्य वृद्धिस्त्रिष्वप्येतेषु योनिवद्भावात्
वृद्धिप्राप्तानां वृद्धिरुच्यते *शृङ्गे* गौशृङ्गे प्रस्तावोपान्त्यं वर्द्धते
लेये द्विपदासु कालेये एष ब्रह्मायां स्तावोपान्त्यवृद्धिः
ज्ञीये दान्त्ये यज्ञायज्ञीये पदान्त्यमक्षरे प्रत्यये प्रस्तावोपान्त्य-
मक्षरं वर्द्धते । यथा यज्ञा यज्ञावः । परित्यं हर्यतः । अयं पूषादिषु,
पादमध्ये तु प्रत्यये न वर्द्धते यथाभिमियाणि वृषामती । आजामृ-
विरित्येवमादिषु *सनाद्वितीयं वैरूपे* गायत्रीसाम्नि वैरूपे सन
इन्द्रेत्यत्र द्वितीयस्याक्षरस्य वृद्धिः योनिवद्भावात् अवृद्धिप्राप्तेर्वच-
नम् *प्राह्वाङ्घ्रं हं चासंयोगे* प्रहूयसायां द्वितीयमक्षरं वर्द्धते ।
दीर्घं ह्रस्वं च यत्तदसंयोगपरम्-ह्रस्वस्यैतद्विशेषणम् असंयोग इति
बहुदाहरणानि बृहत्याग्नेय एडसौपर्णपौष्कलादिषु । श्यैतनौधसेच ।
अक्षरव्याख्यानमेतत् । *अवकया* उत्सर्गप्राप्तस्य ह्रस्वस्यासंयो-
गपरत्वात् वृद्धिप्राप्तस्यापवादः *भिः सुशत्रवे धृष्णुसोम* प्रहूय-
सायामिदमेव ह्रस्वस्य संयोगपरत्वात् अवृद्धिप्राप्तस्य वृद्धिरुच्यते ।
अध्वर्यो आद्रिभिः । भियसमाधेहि शत्रवे पौष्कले धृष्णुश्यैतनौधसे ।
इन्द्राय सोम पौष्कले परिप्रधन्वायाम् *वारानिहोतयोश्च* यद-
धिकृतं तद्धति । किञ्चाधिकृतं ? दीर्घमक्षरं वर्द्धते । ह्रस्वं चा-
संयोगपरमिति । उदाहरणानि—वारवन्तीयाभिनिधनकाष्वाग्ने-
स्त्रिणिधनकाष्वादिषु । *नासादधीन्* उत्सर्गप्राप्तस्यापवादः ।
सनो दूराच्चासाच्चवारवन्तीये । गम्भीराम् उदधीन्, अभिनिधने

चकृत्यानिष्यतेनिमृद्बं निहोताणः सोयंमघज्ञैः परि-
क्रतुरिमान्गोदन्वते चागिरिप्रभृतितिस्रस्त्रैशोके चाद्या-
न्त्ययोरैटतसारथिनोरविगीता वैश्वामित्रे च सर्वासु
नेवे च विकल्पे नैकर्चे यवेमह्यामरसंदोषं प्र धेचाद्ययोर-

काण्वे *मुद्रं न ह्रस्वब्दीचकृत्यानिष्यते निमृद्बम्* अपाप्तप्राप-
णार्थं ह्रस्वत्वासंयोगपरत्वाच्चाट्टाद्विप्राप्ता निपात्यन्ते । मुद्रं न
ह्रस्वब्दीचकृत्या निष्यते जनिष्यते निमृद्बम् अग्नेस्त्रिणिधना-
भिनिधनकाण्ववारवन्तीयेषु यथासङ्गेन, *निहोताणः सोयं
मघज्ञैः परिक्रतुरिमान्गो* वारोदाहरणान्युक्तानि । इदानीं
निहोतोदाहरणान्युच्यन्ते सोम उष्वाणः (सो) अग्नेस्त्रिणि-
धने पिशङ्गरूपं मद्य अभिनिधने । शिशुं न यज्ञैः परिप्लवे,
क्रतुरिन्दुः अनूपेगोमान् गो अग्नेस्त्रिणिधने *दन्वते च* ऐड
वैदन्वते च निहोता भवति *अगिरिप्रभृति तिस्रः* अकारः
प्रतिषेधार्थः । गिरिष्ठाप्रभृतयस्तिस्त्र एव भवन्ति । शेषा
निहोताः *त्रैशोके चाद्यान्त्ययोः* त्रैशोके चाद्यान्त्ययोः स्तो-
त्रीययोर्निहोते भवतः *ऐटतसारथिनोरविगीता* ऐटते च यज्ञसा-
रथिनि चाविगानेन ते प्रतिपन्ना सर्वेनिहोता भवन्ति । *वै-
श्वामित्रे च सर्वासु *निहोता भवति प्रमुन्वानायाम् ।* ने-
वेचविकल्पे । पूर्वे मानवे विकल्पविषये निहोता भवन्ति-शग्ध्यु-
ष्वादिषु । *नैकर्चे* पूर्वे एकर्चमानवे मन्द्रयायेति निहोताप्र-
तिषेधः ।

निहोताः समाप्तः ।

यवेमह्याम् मार्गीयवे महित्रीणां द्वितीयं ह्रस्वं दीर्घं च सर्वं
वर्द्धते । अस्य प्रजादिषु ।*अरसं दोषं प्र* । अकारः प्रतिषेधार्थः ।

नद्रु घंवैधृते चि सर्वं जनित्रसंक्षाररथिराजेषु द्यौताने-
तृचमध्ये चतुरक्षर एकर्चे चोत्तरयोर्घयामे ॥ १ ॥

पृश्निन्यपादादिर्भादनोविभिरप्सुरुताभज्रआद्या-

रसं दोषं प्र रसं ते, तवत्यइन्दो प्रहिव्रजं दिवः पीयूषं कुर्वेत्सस्यायां
प्रहिशब्दः एतेषु महित्रीणां द्वितीयस्य वृद्धिप्रतिषेधः । *थेचाद्य-
योः* पार्थेचाद्ययोः स्तोत्रीययोर्महित्रीणां द्वितीयस्य वृद्धिः पवस्व
वाजेत्येतासु । *अनद्रु* अस्यापवादः हरिं पवित्रे अद्रुह इत्यत्र ।
घं वैधृते । वैधृतवासिष्ठे अभिप्रियाणीत्यत्र महित्रीणां द्वितीयं
दीर्घं वर्द्धते *चि* अवद्युतानः कलशां अचि । अत्र चिशब्दोह-
स्वोपि वर्द्धते *सर्वजनित्रसंक्षाररथिराजेषु* एतेषु सामसु महित्रीणां
द्वितीयं सर्वं वर्द्धते । ह्रस्वं दीर्घं च वर्द्धते पूर्वजनित्रे अभिसोमादिषु
इडानां संक्षारेपवमानस्यजिघ्रतादिषु यज्ञसारथिनि प्रा अयास्यां ।
सामराजे पवित्रायां* द्यौताने तृचमध्ये *अधाहीन्द्रागिर्वणइत्यत्र
आद्यान्तौमुक्ता तृचमध्ये महित्रीणां द्वितीयस्य वृद्धिः । *अचतु-
रक्षर*अचतुरक्षरं वैकृतं गानमुक्ता समृग्महे वावृध्वा०स-
मितिच *एकर्चेचोत्तरयोः* एकर्चेद्यौताने उत्सोदेवायां
उत्तरयोः पादयोः महित्रीणां द्वितीयस्य वृद्धिः *घंयामे *यामे
दीर्घं महित्रीणां द्वितीयं वर्द्धते आयं गौरित्यत्र ॥ १ ॥

पृश्निन्यपादादिर्भात् पृश्निनि अपादादिः स्तोभात्परं
वर्द्धते परीतोष्यादिषु *अनोविभिरप्सुरुताभज्रः*अः प्रतिषे-
धे । नोविभिः अप्सुरुताभज्रं नूनं पूनानोविभिः सुतेवित्वाप्सु
विश्वासान्तरुता इन्द्रत०शुंभहस्तेनवज्रः एतेषु अपदादेः स्तो-
भात्परस्यावृद्धिः । *आद्यात्* आद्यादक्षरात् परस्याक्षरस्य

दनुत्सोयस्याऽऽभीशवेभिगीतादद्रिनो अर्षण्यं तस्माच्चा-
विर्यदंतोरो नौधस आइद्रांतादतन्नपुणो विछन्दसि च
पूर्वालेयप्रस्तावसदृक्तुरीयं शिप्रमतिस्तुताद्ययोस्था-
देश्च परं नोत्तरयोर्ब्रात्ये ष्कले योनौ हव्ये चोपशिप-

वृद्धिः *अनुत्सोयस्य*अनुत्सः अनुत्सोदेवः यस्य द्वितेति च
आद्यात्परस्य प्रतिषेधः *आभीशवेऽभिगीतात् *आभीशवे-त-
वाहं सोमादिषु अभिगीतात्परस्य वृद्धिः । *अद्रिनो अर्षण्यं
*सुषावसोममीद्रनूनं पुनानोअपोवसानो अर्ष उत्सेदेवोहिरण्य-
एतेषु अभिगीतात्परस्पापि वृद्धिः *तस्माच्च *तस्माच्चाभि-
गीतात्परं वर्द्धते *अविर्यदन्तोरः *अप्रतिषेधे । विः यं.दं.
तं रः । सोमोयउत्तमं हविः । मधुप्रियं. मद्यंमदं. मदच्युतं,
सूर्य परः एतेषु अभिगीतात्परस्य प्रतिषेधः *नौधसआ इन्द्रा-
न्तान् *नौधस आ इन्द्रान्तान् नौधसे आइन्द्रात्परस्य वृद्धिप्र-
तिषेधः । *अतं न पुणः *अप्रतिषेधे । तं. नपु. णः । क्षुमन्तं
गिरिनपु, शिक्षाणः । एषु आ इन्द्रात्परस्य वृद्धि प्रतिषेधः *विछं-
दासिचपूर्वात् *चशब्दात्प्रतिषेधाधिकारोऽनुवर्तते । विछन्दसिच
पूर्वादा इन्द्रात्परस्य वृद्धिप्रतिषेधः *लेयप्रस्तावसदृक्तुरीयं शिप्र-
मतिस्तुताद्ययोः *कालेयप्रस्तावसदृशेषु च सामसु चतुर्थमक्षरं वर्द्ध-
ते । मदेषु शिप्रकालेये परिधीराति, गौड्रवेने पौरुहन्मनेद्वैगातेषुस्तुता-
सोमाद्ययोः सार्वत्रिकं लक्षणं नैतत् ? एतेष्वेव *थादेश्चापरं* । का-
लेयसाम्नि उद्गीथात्परस्य वृद्धिः । उद्गीथद्वितीयं वर्द्धते इति अर्थः ।
नोत्तरयोर्ब्रात्ये ब्रात्यस्तोमकालेये-पवस्वमधुमत्तमायामुत्तरयोः
स्तोत्रीययोरुद्गीथादेः परस्य वृद्धिप्रतिषेधः *ष्कले योनौ* ।
पौष्कलेयोनावेव *हव्येच* वैतहव्ये च योनावेव उद्गीथादेः

रिप्रधन्वसखाप्राणातृचयोः शने च स्वास्विनोराद्यायां
च विकल्पे हिष्ठीये चाम प्रतृजाप्लुतो वलोपश्च द्वितृ-
तनीचः फे हतिकृष्टादवृद्धं श्येने जिग्युय मवोवृप्रत्य-
चरोहे च शाक्त्ये च नयजयेहारादविताषभोरिया च

परस्य वृद्धिः *उपशिपरिप्रधन्वसखाप्राणातृचयोः* वृद्धिप्रसङ्गाद्वै-
तहव्यस्य ग्रहणं योन्यधिकारार्थं। पौष्कले-उपशिक्षादिषु उद्गीथ-
द्वितीयस्य वृद्धिः *शने च स्वासु *अशने च स्वासु तृचे उद्गीथ-
द्वितीयस्य वृद्धिः *इनोराद्यायां च विकल्पे* इनोराजन्नित्यौशने
आद्यायां स्तोत्रीयायां विकल्पविषये उद्गीथादेः परस्य वृद्धिः*
हिष्ठीयेच*प्रमं हिष्ठीये च उद्गीथादेः परस्य वृद्धिः *अम*अ-
कारः प्रतिषेधार्थः। प्रमं हिष्ठीये च मध्यमायां स्तोत्रीयायां उद्गी-
थद्वितीयस्य वृद्धिप्रतिषेधः । *प्रतृजाप्लुतोवलोपश्चद्वितृतनीचः
फे*प्रियं देवायामृतेनयक्रुतजातोविवावृधे इत्यत्र सफे प्रथमतृती-
ययोर्विकल्पयोः जाशब्दः प्लुतोभवति चकारलोपश्च तयोरेवावि-
कल्पयोः द्वितीयतृतीययोः विकल्पयोस्तशब्दोनीचोभवति
*हतिकृष्टात् *वृहति कृष्टात्परस्य वृद्धिः प्रतिहारस्येत्यर्थः
अवृद्धं श्येनेजिग्यु । श्येनेवृहतिकृष्टात्परस्य जिग्युश-
ब्दस्य वृद्धिप्रतिषेधः *यमवोवृ* यमवोवृत्संधिस्तोत्रे च वृहति-
पिव्रतंसोम्यं मधु, अस्मेधेहि श्रवोवृहदनयोः कृष्टात्परस्य वृद्धिप्र-
तिषेधः *प्रत्यचरोहे च* वृहतिस्तोत्रीयोत्तमायां प्रत्यचरोहविषये
कृष्टात्परस्य वृद्धिप्रतिषेधः *शाक्त्येच* शाक्त्ये च कृष्टात्परस्य वृ-
द्धिप्रतिषेधः *नय* न प्रतिषेधे सखाय सो चक्रमास इतिच, अनु-
त्तमायां कृष्टात्परस्य वृद्धिरेव भवति* जयेहारात्* । यौधाजये
प्रतिहारात्परस्य वृद्धिः *अविताषभोरियाचता* अः प्रतिषेधे-

ता वने हारादिरनेकर्चे दादौ भावेसे च नौ रश्चये च
नित्रे च व्यन्ते च त्वाष्ट्रीसाम्नि हव्ये चायोनौ मत्सरि
शब्दाः स्वासूत्तरयोर्देव्ये त्सोदे हारे थे च धौ च हारे
यास्ये देवो जयसाम्नामिकत्रिणिधनायास्येषु च थे सा-
र्वादिर्गवाख्ययोर्हितान्तः श्वतःपाष्ठौहे ण्डु प्रिये सोमो

विता, षभो, रिया, चता, दियोनवारम्भविता, युथेननिष्ठावृषभो,
सत्त्वंनोवीरवीर्याय, पाहिचिता *वने हारादिः* च्यावने प्रतिहारा-
दिर्वर्द्धत अभिगुम्नायामित्यत्र *अनेकर्चे दादौ* अःप्रतिषेधे एकर्चे
च्यावने यः प्रतिहारः पादादौ तस्य वृद्धिप्रतिषेधः। प्रतिहाराद्वित्वा-
त्पादादिग्रहणम् *दादौ भावे से च नौ* दादावितियोगविभागः ।
गायत्रीभासे च योनावेव पादादिस्थस्य प्रतिहारस्य वृद्धिरुच्यते ।
अस्यापि प्रतिहारद्वित्वम् *रश्चये च* तैरश्चये च योनावेव प्रतिहा-
रादेर्वृद्धिः चशब्दानुकर्षात् । *नित्रे च* पूर्वे जनित्रे च यो-
नावेव प्रतिहारादेर्वृद्धिः । *व्यन्ते च त्वाष्ट्रीसाम्नि* योनावेव
प्रतिहारादेर्वृद्धिः *हव्ये चायोनौ* वैतहव्ये च योनिवर्जं
प्रतिहारादेर्वृद्धिः *मत्सरिशब्दाः स्वासूत्तरयोर्देव्ये* मत्स रि-
एतेशब्दाः स्वासु वामदेव्ये उत्तरयोः स्तोत्रीययोः वर्द्धन्ते । क-
स्त्वासत्याम । म२हि णोमात्स । अविताजरि *त्सोदेहारे
थे च धौ च हारेऽयास्ये* पुनानः सोमधारयेत्यत्र प्रती-
हारोद्गीथयोः त्सोदेशब्दोवर्द्धते । प्रतिहारे धौशब्दश्च । साध्य
आयास्ये *दैवोजयसाम्नामिकत्रिणिधनायास्येषु च थे सार्वदिः*
एतेषु उद्गीथे सार्वया आदेर्देवशब्दस्य वृद्धिः *गवाख्ययो-
र्हितान्तः* अर्णायवाख्ययोः साम्नोः सहितान्तो वर्द्धते *श्वतः
पाष्ठौहे* अस्मभ्यंसोमविश्वत इति शब्दः पाष्ठौहे वर्द्धते

वार्शो सोमो दन्वते तुरे धमाखादिरयोनौ पुत्रेर्द्धेडोपाय
आद्यमाद्यायां उद्व०शीये चाभ्य आंधीगवे च द्वितीय-
मसंतु स्वारे च पर्णेयोनौ पृष्ठ्ये चाजिगसुरूपाणां च
मीढे व्यमशी गीथाद्यंकावे ते ज्ञीये स्वासु पुनादेव

सहितान्तो वर्द्धते *ष्टुप्रिये* वसिष्ठप्रिये न किष्वाणुमप्मनेति-
ष्टुशब्दोवर्द्धते *सोमो वार्शो* अस्मा इन्द्राय । सो मा
अर्पन्त्वितिमाशब्दस्य वृद्धिः *सोमो दन्वते* वैदन्वते सोमो
तृतीये शब्दो वर्द्धते *तुरे धमाखादिः* वार्त्रतुरे धमाखादिर्वर्द्धते
धमाखखजकृत् । एतेषां धमाखाधा श्रिरेकश्रयार्कश्रधूरे एताधमा-
खाः *अयोनौ* योनौ अकारः प्रतिषेधार्थः वार्त्रतुरे धमाखा-
देवृद्धिप्रतिषेधः भिर्भयमाशना ३ *पुत्रेर्द्धेडोपाय आद्यमाद्या-
याम्* उद्व०शपुत्रे अर्द्धेडोपाये आद्यमक्षरं वर्द्धते । आद्यायां
स्तोत्रीयायाम्-या३ञ्जुजौवा वयेशी च *उद्व०शीये चार्द्धे-
डोपाये आद्यमक्षरं वर्द्धते सर्वत्र *अभ्यः* अकारः प्रतिषे-
धार्थः । अरन्धामभ्य इन्द्रव इत्यर्द्धेडोपायेभ्यशब्दस्य वृद्धिप्र-
तिषेधः* आन्धीगवे च द्वितीयम् *आन्धीगवे चोपाये द्वितीयं
वर्द्धते *असन्तु* यज्ञायसन्त्विति प्रतिषेधः *स्वारे च पर्णे
योनौ* स्वारे सौपर्णे च योनावेवोपायद्वितीयं वर्द्धते । अन्यत्र
प्रतिषेधः *पृष्ठे चाजिगसुरूपाणाञ्च* एतेषु चोपायद्वितीयं व-
र्द्धते योनावेव *मीढेव्यं* पौरुमीढे उपायद्वितीयं तालव्यं वर्द्ध-
ते । त्वमङ्गप्रशस्सादिषु *अशी* जीवाज्योतिरशीमहि इति प्र-
तिषेधः *गीथाद्यं कावेते* कावे उद्गीथाद्यं अक्षरं वर्द्धते ।
अञ्जत इत्यत्र *ज्ञीये स्वासु पुनादेवः* यज्ञायज्ञीये उद्गीथाद्य-
मक्षरं वर्द्धते स्वासु तृचे पुनानः सो । देवोवः तृचयोश्च *आ-

आद्यायामन्यत्र प्रमं ह्याद्ययोर्भाद्रिष्टाः शांमे त्रे वै-
श्वामित्रे कृते थे तुरीयं सर्वत्र षष्ठं ध्वक्षयोः पाजे थे
भे दैर्घ्ये परे सर्वत्राककुभि हव्ये तिसवायामयादौ
घृतनिधनसांवर्त्तयोराद्यायाम् ॥ २ ॥

द्यायामन्यत्र* । अन्यत्र यज्ञायज्ञीये आद्यायामेवोद्गीथाद्यस्य
वृद्धिः-अयं पूषादिषु *प्रमं ह्याद्ययोर्भात्* प्रमं हिष्टीये आ-
द्ययोः स्तोत्रीययोः स्तोभात्परं वर्द्धते *रिष्टाः शांमे* मदेशां-
परिस्वानोगिरिष्टा इति ष्टा शब्दस्य वृद्धिः *त्रे वैश्वामित्रे* स-
वीरायांहारिः पवित्रे इति त्रेशब्दस्य वृद्धिः *कृते थे तुरीयं स-
र्वत्र षष्ठं ध्वक्षयोः* हो विष्कृते उद्गीथचतुर्थमक्षरं वर्द्धते सर्वत्र
ध्वशब्दे अक्षशब्दे च प्रत्यये उद्गीथषष्ठस्य वृद्धिः । मन्द्र । ओ-
जिष्ठो । अध्वपवित्रे । सोमो अक्ष । *पाजे थे भे दैर्घ्ये* ।
पादशब्दजेशब्दौ उद्गीथे स्तोभे प्रत्यये वर्द्धते । दैर्घ्यश्रवसे ।
ऊर्जोनपा । भुवद्वाजे *परे सर्वत्र* । परे स्तोभे प्रत्यये
सर्वत्र पूर्वस्याक्षरस्य वृद्धिः *अककुभि* ककुप्सु परे
स्तोभे प्रत्यये पूर्वस्याक्षरस्य वृद्धिर्न भवति । यज्ञायज्ञा-
तृचे उत्तरयोः स्तोत्रीययोः दैर्घ्यश्रवसे *हव्येतिसवायाम्* वैत-
हव्येतिसवायां प्रत्ययभूतायां पूर्वस्याक्षरस्यावृद्धिः (वर्द्धते
जो ऽपीह्यायामित्येव) *अयादौ* अकारः प्रतिषेधे
यकारादौ यातिसवायां प्रत्ययभूतायां वृद्धिप्रतिषेधः । मा३हा२
अभिज्ञु । *घृतनिधनसांवर्त्तयोराद्यायाम्* घृतनिधने सांवर्त्त-
च आद्यायां स्तोत्रीयायां तिसवाप्रत्यये पूर्वस्य वृद्धिः ।
इदं ह्यनु । एन्द्रनोगधिप्रिय ॥

इति उपाध्यायाऽजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य

(पञ्चमस्य) द्वितीया कण्डिका समाप्ता ।

घमृगाद्यन्तमसे यश्च परात्सर्वत्र नाहं पादतुरीयं
वात्सप्रे त्रिष्टुभि पाष्टे च दीर्घे स्यत्र षष्ठाणीदान्ते क्षौ-
द्रेति चतुर्थं तीच धीगवे स्तावषष्ठं प्रत्युत्क्रामतिसर्वत्र
च मं योनौ पर्युषु विशस्त्वा ऽरित्त्वं द्यां च द्विपदास्वा-
द्यमाइन्द्रासोमाभिधा अत्रे तृतीये वार्द्धस्यतन्वाराताश-

घमृगाद्यन्तमसे सहोदैर्घतमसे ऋगाद्यन्दीर्घमक्षरं
वर्द्धते । बोधासुमेभूरिहिते एवमादीनि *यश्च* । यकारश्च
ऋगाद्यो ह्रस्वोपि वर्द्धते । यस्तेमदोयुजात् *परात्सर्वत्र*
ऋगाद्यपरात्परं वर्द्धते । तृतीयमित्यर्थः । पिवासोमेति सो-
मशब्दस्य वृद्धिः । एवं सर्वत्र *नाहं* तवाह २ सोमायां
अकारस्य तृतीयस्य वृद्धिप्रतिषेधः *पादतुरीयं वात्सप्रे त्रिष्टु-
भि* त्रिष्टुभि वात्सप्रे सोमः पवतायां पादे पादे चतुर्थमक्षरं
वर्द्धते *पाष्टे च दीर्घे* पञ्चमाष्टमे चाक्षरे दीर्घे पादे पादे वर्द्धते
वात्सप्रे *स्यत्र* स्यशब्दत्रयशब्दौ ह्रस्वावपि वर्द्धते पञ्चमं
जनितेन्द्रस्य सोमं पवित्रम् *षाणीदान्ते* षाणी इत्येतौ
शब्दौ पादान्तौ वर्द्धते *क्षौद्रेति चतुर्थम्* क्षौद्रे वात्सप्रे पुरोजि-
त्यां अतीत्य चतुर्थं वर्द्धते पञ्चममित्यर्थः *तीच* ती शब्दः
चतुर्थो वर्द्धते पुरोजिति *धीगवे स्तावषष्ठं प्रत्युत्क्रामति सर्वत्र*
आन्धीगवे प्रस्तावषष्ठमक्षरं प्रत्युत्क्रामति सर्वर्क्षु । परित्य २ हर्यता-
मिति *च मं योनौ पर्युषु विशस्त्वा २ रित्त्वं द्याञ्च* आन्धीगवे
पञ्चममक्षरं प्रत्युत्क्रामति योनौ । पुरोजित्यां पर्युष्वादिषु च पूर्वो-
क्तान्युदाहरणानि *द्विपदास्वाद्यम्* द्विपदास्वान्धीगवे आद्यम-
क्षरं प्रत्युत्क्रामति। पवस्वसोमायाम् *आइन्द्रासोमाभिधा* सोमश-
ब्दोऽभिधाशब्दश्च आइन्द्रा भवति । पवस्वसोमायामेव *अत्रे तृतीये

तादब्धायां त्वांधामध्ये मान्गोचमागायतोपहिततुवि-
शुद्धीयौदलयोर्धा(र्द्धा)रंवाचः साम्नि सिते थे द्वितीय-
मायास्यआंधीतोसंयोगे द्वैगतेभिगीताद्वमाच्चप्रसोम
प्रान्त्ययोऽस्तवमध्यमायां च तृतीये बृहत्यौहोवायाः प-

वार्द्धस्वतन्वाराताशता* वाग्ने तृतीयेपादे पर्वाणि भवन्ति । वाग्ने
तृतीये एता भवन्ति । अभिसोमादिषु साऽमुद्रस्याधिवाऽ ईष्ट-
मायेनाऊवाऽ इत्येवम् *अदब्धायान्तवान्धामध्ये* अदब्धायान्तु
वाग्ने आन्धामध्येभवति । आशतायाः स्थाने । सुतेचित्वाप्सु-
मामदा आऽउवेत्येवम् *मान् गोचमागायतो पहिता* अनूपे
गोमान् गोभिरित्यत्र आन्धा च मध्ये भवति । अशतया स्थाने-
मान् गोमागायते एहित्वामान् गोशब्दश्चान्धाभवति । मागायता-
चास्य पूर्वा भवति । वार्द्धे स्वतन्वास्थाने अनूपे गोमानोशिइत्ये-
वम् *तुविशुद्धी यौदलयोः* तुविद्युम्नं इत्यत्र शुद्धीयपदनिधने-
अदलेच विशब्देओवृद्धिः । योनिवद्भावादवृद्धिः *धारंवाचः
साम्नि* सहस्रधारमितिधा शब्दस्य वृद्धिः *सिते थे द्विती-
यम्* गायत्री सामाश्रिते उद्गीथे द्वितीयमक्षरं वर्द्धते पवस्व-
देवादिषु *आयास्य आन्धान्ताः* त्रिणिधने आयास्ये आन्धा
या अन्तो वर्द्धते । अराऽ इयाऽ आऽ योऽ एषां आन्धा *अ-
संयोगे* संयोगे तु प्रत्यये आन्धाया वृद्धिप्रतिषेधः साद-
त्पात्राम् *द्वैगतेऽभिगीतात्* द्वैगते अभिगीतात्परं वर्द्धते प-
रीतोप्यादिषु *वमाच्च प्रसोमप्रान्त्ययोस्तवमध्यमायां च तृती-
ये* द्वैगत एव तृतीये पादे न वमादेक्षुरात्परं वर्द्धते प्रसोमदेव
प्रथमान्त्ययोः । तृतीयायांतु विकर्षं कृत्वा तवाहं सोमध्यमायाश्च
शब्दात् तृतीयेपादे नवमादक्षरात्परं वर्द्धते *बृहत्यौहोवायाः परं

र०षष्ठमक्षरं कृष्यते त्वमग्रआद्यायामाद्यं मध्यमायां
तृतीयमुत्तमायां चतुर्थमनुष्टुप्प्रथमायां च श्ये-
नोत्तरयोर्द्वितीय०सप्तमंकिमित्पूर्वयोस्तवमध्यमायां च
गोशृङ्गेष्टादशवि०शे ष्टुभिर्ज्ञीय तृतीयेसमायिन्द्रादिः

षष्ठमक्षरं कृष्यते* बृहति औहोवायाः परं षष्ठमक्षरं कृष्यते ।
त्वामिध्यादिषु *त्वमग्र आद्यायामाद्यम्* त्वमग्रे बृहति ओहो-
वायाः परं प्रथममेवाक्षरं कृष्यते *मध्यमायां तृतीयम्* म-
ध्यमायां स्तोत्रीयायां औहोवायाः परं तृतीयमक्षरं कृष्यते
उत्तमायां चतुर्थम् त्वमग्रेबृहत्येव उत्तमायां स्तोत्रीयायां
औहोवायाः परं चतुर्थमक्षरं कृष्यते *अनुष्टुप्प्रथमायां च*
अनुष्टुप्प्रथमायां च बृहति औहोवायाः परं चतुर्थमक्षरं कृष्य-
ते-पुरोजित्यादिषु *श्येनोत्तरयोर्द्वितीयम्* श्येनबृहति यत्
द्विपदोत्तरासु गीतं तत्र उत्तरयोः स्तोत्रीययोरौहोवायाः परं
द्वितीयमक्षरं कृष्यते *सप्तमं किमित्पूर्वयोः* किमित्ते बृहति-
पूर्वयोः स्तोत्रीययोरौहोवायाः परं सप्तममक्षरं कृष्यते
तवमध्यमायां च तवाह२सोम बृहति मध्यमायामौहोवायाः
परं सप्तमं कृष्यते *गोशृङ्गेष्टादशवि०शे त्रिष्टुभिः* गोशृङ्गे
त्रिष्टुभि आजागृविरित्यत्र उद्गीथे अष्टादशविंशेऽक्षरे कृष्य-
ते *ष्टुभिर्ज्ञीय तृतीयेन्त्यमाइन्द्रादिः *त्रिष्टुभियज्ञायज्ञीये
आजागृविरित्यत्र तृतीये पादे अन्त्यमक्षरमा इन्द्राया आदि-
र्भवति । सम्पा३तिषं मिथुनासोनि कामा३आ३ एवमाइ-
न्द्राकर्त्तव्या *सोमः प्राष्टमम्* सोमः पवतायां ज्ञीये प्रथमायां
स्तोत्रीयायां तृतीये पादे अष्टममक्षरं आइन्द्राया आदिर्भवति ।

सोमः प्राष्टममिव प्रीचयज्जरन्ध्रपूर्वस्त्रौगमतेषु न योनौ
डव उत द्विषा ऽयोनौ हिन्वविशीयेतायिथ्यामादिर्यो-
नौ च स्वासु शने द्वितीयपादद्वितीयमन्त्यायां चान्त्य-
स्य गीथो पान्त्यत्रीषु बोधीये न योनौ प्रवाज्याद्यायां
चोपायद्वितीयं काण्वे योनौ सिष्ठे च हारद्वितीयं न-

जनाऽइताऽअग्नेर्जनिताऽसूऽरीऽ *इव प्रीचयज्जरन्ध्रपूर्वस्त्रौगमतेषु
*यज्जस्त्रौगमतयोः तृतीये पादे द्वितीये पर्वणि प्रथमं औक्षणोर-
न्ध्रे तृतीय एव पादे तृतीये पर्वणि एतेषु सामसु इव प्री
भवति । प्रेष्ठ्वोद्वितीये इव प्रीययोनिवद्भावादाद्यस्याक्षरस्य
वृद्धिप्राप्तस्य प्रतिषेधः *न योनौ* योनौ तु वर्द्धते-एवाद्य-
मक्षरम् *डव उत द्विषा* माण्डवे तवाह५ सोमायां पुरुषिबभ्र-
विति उत द्विषाभवति *अयोनौ* योनौ तु प्रतिषेधः *हिन्ववि-
शीयेता इथ्यामादिः* हिन्वयिथिंविशीये द्वितीये पादे द्वितीयं
चतुर्थं अञ्जता यिथिं तस्या आदिर्वर्द्धते । प्रेष्ठं वः प्रथमे अतयिथिं
योनौ च योनौ च विशीये अतायिथ्यायामादिर्वर्द्धते । दूऽराऽ
यांऽअन्यत्र सर्वत्र प्रतिषेधः *स्वासु शने द्वितीयपादद्वितीयम्*
स्वासु तृचे औशने द्वितीयपादस्य द्वितीयमक्षरं वर्द्धते *अ-
न्त्यायां चान्त्यस्य* स्वास्वेव अन्त्यायां स्तोत्रीयायां अन्त्य-
स्य पादस्य द्वितीयमक्षरं वर्द्धते । *गीथोपान्त्यत्रीषु बोधीये*
बोधीये गायत्रीषु उच्चातादिषु उद्गीथस्योपान्त्यमक्षरं
वर्द्धते *न योनौ* योनौ तु बोधीये उद्गीथोपान्त्यस्य वृद्धि-
प्रतिषेधः *प्रवाज्याद्यायां च* प्रवाज्याद्यायां बोधीये
उद्गीथोपान्त्यस्य वृद्धिः । *उपायद्वितीयं काण्वे योनौ*
काण्वे उपायद्वितीयमक्षरं योनावेव वर्द्धते । ऊ ३ क्याऽ उत्त-

दे पुरो जित्यां हविषे च सवाज्यक्षायाम् शुध्ये च-
नौ रन्ध्रे चोत्तमायामाद्यं ध्यमायां तृतीयमाद्यायां बो-
धीये प्रवाज्याद्ययोगीथे तृतीयं द्विःकृष्टं चतुर्थमन्त्या-
यां वाशेध्यमपादयोरन्त्यानित्रीणि चत्वारिपिबन्तम-
यन्तं हि वेछन्दसेकमश्वेर्वानहोजितस्मैहशंथीस्यग्रेभिः

रयोः प्रतिषेधः । *सिष्टे च* वयमेनायां वासिष्टे च योनावेव
उपायस्य द्वितीयस्य वृद्धिः पता ३ । *हार द्वितीयं नदे पुरोजि-
त्याम्* नानदे पुरोजित्यां तृचे प्रतिहारद्वितीयं वर्द्धते *हविषे च
सवाज्यक्षायाम्* सौहविषे सवाज्यक्षायाम् प्रतिहारद्वितीयं वर्द्धते ।
गोभा ३ । *शुध्ये च नौ* शुध्ये च योनावेव प्रतिहारद्वितीयस्य
वृद्धिः । अस्मा ३ अव उत्तरयोरन्यत्र प्रतिषेधः । *रन्ध्रे
चोत्तमायाम्* द्वितीये मौक्षणोरन्ध्रे उत्तमायां स्तोत्रीयायां प्रतिहार-
द्वितीयं वर्द्धते । *आद्यं ध्यमायाम्* मध्यमायां स्तोत्रीयायां प्रति-
हाराद्यमक्षरं वर्द्धते । *तृतीयमाद्यायाम्* आद्यायां तु स्तो-
त्रीयायां प्रतिहारतृतीयं वर्द्धते । *बोधीये प्रवाज्याद्ययोगीथे
तृतीयं द्विःकृष्टम्* जराबोधीये प्रवाज्याद्ययोरुद्गीथतृतीयमक्षरं
द्विःकृष्टं भवति । क्षाः सहा ३३ । *चतुर्थमन्त्यायाम्* । अत्रैवां-
त्यायां स्तोत्रीयायां उद्गीथचतुर्थं द्विःकृष्टं भवति । हा ३ ई
न्द्रास्या ३कू । *वाशेध्यमपादयोरन्त्यानि त्रीणि* । वाशे उ
पुनानः सोमादिषु मध्यमेषु पादेषु अन्त्यानि त्रीण्यक्षराणि वर्द्धन्ते
पादान्तेषु । *चत्वारिपिबन्तमयन्तं हि* । पिबन्तंकड्वयोः । अ-
यन्तः । पुरोतंहिस्वराजं । एतेषु त्रिषु पादान्तेषु अन्त्यानि चत्वा-
रि चत्वार्यक्षराणि वर्द्धन्ते* । वैछन्दसेकमश्वेर्वानहोजितस्मैद्गृ-
शंथीस्यग्रेभिः कृष्टानि *वाछन्दसे साक्रमश्वे* *आयः पुरमग्रे

कृष्टानि दैर्घ्यं ब्रात्याग्निष्टुतोर्गीथद्वितीयसप्तमे कृष्टे स्वा-
सु द्वितीयपष्ठे प्रस्तो तृतीयमर्म चतुर्थं थमोच्च द्वितीयं
ज्ञीये सर्वत्र ककुभि चतुर्थं योनौ वैयश्चे सप्तमं
पञ्चममुत्तरयोरेकर्चेष्टमं गीथचतुर्थं च ॥ ३ ॥

तमद्यतृचयोर्वानहो जितमस्मैदृशंथीस्यग्नेभिः एतानि द्वाद-
शाक्षराणि कृष्टानि भवन्ति । नभन्योनावामूरोन । अस्थाद्धो
यजि । मर्चौयो अस्मै । भद्रं हृदि । स्पृशं साथोरथी
तस्या । ज्योतिरग्ने विश्वेभिः *दैर्घ्यं ब्रात्याग्निष्टुतोर्गी-
थद्वितीयसप्तमे कृष्टे* दैर्घ्यश्रवसे ब्रात्याग्निष्टुतोर्द्वितीय-
सप्तमे अक्षरे कृष्टे भवतः । त्वेमोम पाहिनो अग्र इति च ।
स्वासु द्वितीयपष्ठे स्वासु योविश्वायां उद्गीथद्वितीयपष्ठे कृष्टे
भवतः । *प्रस्तो तृतीयं* मध्यमायां उद्गीथद्वितीयं कृष्यते ॥
मर्मचतुर्थं *मर्मज्यन्त इत्युद्गीथचतुर्थं कृष्यते *थमोच्चं द्वितीयं
ज्ञीये सर्वत्र *प्रथमोच्चद्वितीयमक्षरं ज्ञीये ज्ञीये सर्वत्र कृष्यते ।
तृतीयपादे प्रथमोच्चं भवति *ककुभि चतुर्थं *स्वासु यज्ञा-
यज्ञीये उत्तरयोः स्तोत्रीययोः ककुभौ भवतः । तयोः प्रथ-
मोच्चचतुर्थं कृष्यते । ऊर्जोनपा ३३ भुवद्वाजे ३३ *योनौ
वैयश्चे सप्तमम्* वैयश्चे योनावेन प्रथमोच्चे सप्तमं कृष्यते
अत्रापि तृतीयपादे प्रथमोच्चं सत्राचियामघवाना ३३
म् *पञ्चममुत्तरयोः* उत्तरयोः स्तोत्रीययोः प्रथ-
मोच्चे पञ्चमं कृष्यते । तद्दि स्वराजं उतोपमानं *एकर्चेच*
वैयश्चे प्रथमोच्चाष्टमं कृष्यते । आरत्रयायोनिमृता *गी-
थचतुर्थं च* तस्मिन्नेवैकर्चे वैयश्चे द्वितीयचतुर्थं कृष्यते । चकारः

तरे हारादि रनुत्तरयोः स्वासु नवेगीथादिरयोनौ
शोकेमान्त्ययो विच्छन्दः स्वाग्नेये ककुभे च योनौ सा-
मराजे च पादान्ते कांपा पदादौ च दीर्घे न जागृविर्देव-

समुच्चयार्थः । अपोवसा ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य
तृतीया कण्डिका समाप्ता ॥

तरे हारादिः रथन्तरे प्रतिहारादिः सर्वत्र वर्द्धते *अनु-
त्तरयोः स्वासु* स्वासु तृचे उत्तरयोः स्तोत्रीययोः प्रतिहा-
रादेर्दृष्टिप्रतिषेधः *नवेगीथादिः* उत्तरे मानवे सोमउष्वा-
दिषु उद्गीथादेर्दृष्टिः *अयोनौ* योनौ नित्वामग्नायां दृष्टि
प्रतिषेधः *शोके मांत्ययोः* त्रैशोके मध्यमांसयोः स्तोत्रीययो-
रुद्गीथादिर्वर्द्धते *विच्छन्दः* स्वाग्नेये* विच्छन्दस्सुबृहदाग्नेये अ-
ग्निनरायां उद्गीथादेर्दृष्टिः । *ककुभे च योनौ* त्रैककुभे यो-
नावेव प्रथमायामित्यर्थः । उद्गीथादिर्वर्द्धते उत्तरयोरन्यत्र च
प्रतिषेधः *सामराजे च* सामराजे च योनावेव उद्गीथादेर्दृष्टिः
पवित्रायां प्रतिषेधः *पादान्ते कांपापदादौ च दीर्घे* असम्बद्धमिदं
वक्ष्यत्युपरिष्ठात् । इदं संघातस्त्रिष्टुप्सु भवति । पार्थवाराहवासिष्ठ-
कुत्सरथीयादिषु । इदं तए३ परा३उतए३का३य एव इदं संघातः
अवयवद्वितीयं पूर्वसाकाङ्क्षितं विशिष्यते । पदान्ते अक्षरे ह्रस्वे दीर्घे
च पदादौ कांपा भवति । यथा न दयन्ना३ इधी३ तथातिस्रो-
वाच ईरयति *न जागृविर्देवस्य कंचिद्वाटमारुमूरिकारिदाशुपी-
ति* नकारः प्रतिषेधे । एतेषु पूर्वलक्षणप्राप्तकांपापूर्वप्रतिषि-
ध्यते । स ईरथोनः, शुष्मीशर्द्धोन, अत्र न कारः पार्थवासि-

स्य कंचिद्वाहमारुसूरिकारिदाशुपीति राजनेचाद्ययोऽ-
रतृतीये जगतीषु च वाराहे परयोश्चान्तेषु श्यैते गीथ-
षष्ठं त्रिष्टुप्सु दशमं मध्यमायां द्वादशं नित्रे गीथषष्ठं
रुपञ्चमं ह्रस्वायाङ्गीथादिर्वाङ्गी मागासोमस्पतिः

प्राज्यदोहेषु । विचक्षणो जागृविर्वासिष्ठे देवो देवस्य वासिष्ठे
सफायां वृक्षं न पक्वं वासिष्ठे । पुरुमेध्याश्चत्तवृहत्सोमो वावृधो-
मत्सिशर्द्धो नपारु । नयत्सूर्योसिष्ठेषु सतोधनं कारि प्रत्यवर्त्ति-
दाशुनेदानीपीतिः । त्रीण्यण्यौशने यथासंख्येनोदाहरणानि
राजनेचाद्ययोः चकारेणापवादाधिकारोऽनुकृष्यते राजने
चाद्ययोः स्तोत्रीययोः कांपा न भवन्ति *अनृतीये* तृतीये
पादे भवत्येवकांपा आद्ययोः स्तोत्रीययोः *जगतीषु च वा-
राहे* प्रोअयास्यां वाराहे कांपाप्रतिषेधः चशब्दादपवादा-
धिकारः । *परयोश्चान्त्येषु* वाराहात्परयोर्वासिष्ठयोर्द्धत्तिसा-
विसोमयोः अन्तेषु पादेषु कांपा न भवति चशब्दादपवादः *श्यैते
गीथषष्ठम्* श्यैते गीथषष्ठमक्षरं वर्द्धते । *त्रिष्टुप्सु दशमं* श्यैते
त्रिष्टुप्सु तदिदासेत्यत्र उद्गीथदशममक्षरं वर्द्धते । *मध्यमायां
द्वादशम्* अत्रैव मध्यमायां उद्गीथे द्वादशमक्षरं वर्द्धते । *नित्रे
गीथषष्ठं* पूर्वं जनित्रे उद्गीथषष्ठमक्षरं वर्द्धते । *रुपञ्चमं* रु
शब्दः पञ्चमोवर्द्धते गिरिनपुरु । *ह्रस्वायां गीथादिर्वाङ्गी*
ह्रस्वायां बृहदोपशायां उद्गीथादिर्वाङ्गिस्वतन्वा भवति अत्र
द्विपात्पस्तावः । उद्गीथादौ मागायना सा ऊहगीतौ वाङ्गिस्वत-
न्वा पञ्चाक्षरा भवति । नाश्त्वावज्जिन् सा एवंविधा द्रष्टव्या
मागा सोमस्पतिः सहस्रधारायां सोमस्पतिरित्यत्र मागायतैव
भवति वाङ्गिस्वतन्वा । *सेधेहाद्वितीये यथर्चं भवति* उत्सेधे
हाद्वितीये स्तौभिके हाशब्दे प्रत्यये पूर्वमक्षरं यथर्चं भवति ।

सेधेहाद्वितीये यथर्चं भवत्यपिणोदनः सर्वत्र पादतृ-
तीयतुरीयं वृद्धमन्त्यस्यावृद्धं वर्तेच तृतीयं विश्वा-
सां विश्वास्ते मराय आधानन्दे अनुपादं नन्दायाः
स्थानेमागायता परिदुहाशकुपुरः सखातं न्दुदक्षा-
दिषु च नन्दापरमेकोच्चं दूव्युच्चमिन्द्रनावेकं नीचं

॥अपिणोदनः॥ पिणः दनः समुद्रस्याधिविष्टपेमनीषिणः ।
परिस्वानश्चक्षतेदेवमादनः एतयोर्न यथर्चं भवति । ॥सर्वत्र पाद-
तृतीयतुरीयं वृद्धं॥ सर्वत्र उत्तेधे तृतीये पादे चतुर्थमक्षरं वृद्धं
भवति ॥अन्त्यस्यावृद्धम्॥ अन्त्यस्य पादस्य चतुर्थमक्षरं सर्व-
वृद्धम् ॥वर्ते च॥ अभीवर्ते तृतीये पादे चतुर्थमक्षरं च कृष्यते ।
॥तृतीयं विश्वासां विश्वास्ते॥ अभीवर्ते पुन विश्वासां तनुतां
विश्वास्तेस्पृधः पतयोस्तृतीयमक्षरं कृष्यते अन्यत्र चतुर्थम् । वर्ते-
चेत्यादिसूत्रद्वयं प्रकृशब्दरहितं आम्नायानुसारेण व्याख्यातमिदं-
पुस्तकान्तरे तद्यथा वर्ते च ॥मराय आधानन्दे अनुपादं॥ मराये
आंधा च नन्दा च आधानन्दे ते अनुपादं भवतः पादे पादे
अनुपादम् । आग्नी ना३हास्ता३च्युतां३ एवमादिषु । ॥नन्दायाः
स्थानेमागायतापरिदुहाशकुपुरः सखातंदुदक्षादिषु च॥ मराय एव
नन्दायाः स्थाने मागायता परिदुहाशकुपुरः सखा भवति वक्ष्य-
माणेषूदाहरणेषु । परिधी३दुहानः शकुनाः पुरोजिती सखायः ।
तंदुरोषां दक्षाव्यः प्रेद्धोपुरो त्वाशश्चन्तः । ॥नन्दापरमेको-
च्चम्॥ नन्दापरं यत्पूर्वं तदेकोच्चं भवति । ता३मा अग्निमा३-
स्तेवसवः एवं सर्वत्र । ॥दूव्युच्चमिन्द्रं॥ पिवासोममिन्देत्यत्र नन्दा
त्परं दूव्युच्चं भवति । ॥नावेकं नीचम्॥ योनौ अग्निनरा-
यां एकं नीचं भवति नन्दापरं । ॥मासु सक्षं च॥ म-

ऽमासुसक्षं च रांतं हिमनाकारान्तं स्तं व्युचैके स्तं व्युचैके ॥ ४ ॥

अथ स्तोभगतागतमगति स्तोभस्य स्वरे प्रत्यये सन्धौ गतिर्विरते कचिद्विरतेऽप्यगति व्यंजने प्रत्यये गतिरगतिश्च तत्र स्वरव्यंजनयोः प्रत्यययोरगतिमंतः

असु सक्षं एतेषु नन्दापरमेकं नीचं भवति । बोधासुमेम नसु-
ष्टुतिमसु । इमाव्रह्माससु प्रति चक्षं धीयतिदुहानोधेच । अत्र-
नितवाहं सोमरारण एवमादीनि । एपावाकास्थितानि चैतानि
अकारान्तपदान्तां स्थिरान्तं *रांतं हितं* स्वरान्तं यत्पूर्वास्थि-
तं स हितं भवति । स्थितसंहितं भवतीत्यर्थः । परिधीरति ता
इहि दुहानोवभ्रऊधनि । *अनाकारान्तं* पदान्तावस्थित-
मेव यत्पर्व आकारान्तं भवति । तदस्थितसंहितं न भवति स्थि-
तसन्धिर्न भवतीत्यर्थः । तवाहं नक्तमुतसोमतेदिवा सोमं विद्वा-
च्याधिया पिवासोममिन्द्र मन्दतुत्वा । नार्वा एवमादीनि ।
स्तं व्युचैके स्तं व्युचैके एतौ शब्दौ स्थितसंहितौ भव-
तः एके मन्यन्ते न तु ग्रन्थकारः । एतानि निश्चितानि प्र-
योगविषयाणि न स्वाध्याये ।

इति उपाध्यायाऽजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य

चतुर्थी कण्डिका समाप्ता ॥ * ॥

वृद्धावृद्धं समाप्तम् *अथ स्तोभगतागतं* वर्त्तिष्यते ।
अगति स्तोभस्य स्वरे प्रत्यये सन्धौ यथा हारायणे राजादेवौ-
होरे ऋतुंवृहात् । तथा चार्कजंभे हाउत्सोदेवोहिरण्याऽपाऽएव-
मादीनि । *गतिर्विरते* *विरते तु गतिर्भवति हारायणादिषु ।
कचिद्विरतेऽप्यगतिः *यथा मधुश्च्युन्निधने प्रागन्त्यात्स्तोभा-

स्तोभा ये तान्वक्ष्यामः कण्वबृहत्पाद्यान्त्यावगतौ पूर्व-
कल्पश्चोदिन्द्रेत्यन्त्यचा दत्रेकाराभ्यासस्य विकल्पो न-
गतागतस्य मध्यमयोश्चागतः सत्त्वन उद्वा वृषस्व पुनान-
द्वितीयाद्यान्धर्दिप्रत्ययेयंपूषायां सर्वासु पूर्वजनित्रेन्त्य-
स्य स्तोभस्यागतिर्यस्य द्वितेत्यत्रान्त्यस्यापि गतिर्वाग्नि-
हो इस्तोभस्योत्तरस्या गतिरभिसोमाद्यायामाद्यः स्तो-
भः संगतिप्राप्तोलुप्तगतिर्भवतिक्रौञ्चयोः पर्याकूपारे
चागतः स्तोभः पुरोजितीत्यस्मिन्च्छब्दे गतिर्भवति

त । *व्यञ्जने प्रत्यये गतिरगतिश्च* यथा वाजजिति । *तत्र
स्वरव्यंजनयोः प्रत्यययोरगतिमंतः स्तोभा ये तान्वक्ष्यामः*
उपरिष्ठादुदाहरिष्यामः । *कण्वबृहत्पाद्यान्त्यावगतौ* कण्व-
बृहतिस्तोत्रीयाद्यान्त्यावगतौ स्तोभौ भवतः त्वामिच्छादिषु ।
पूर्वकल्पश्चोदिन्द्रेत्यन्त्यत्वात् उदिन्द्राश्वमिष्टय इत्यत्र पूर्व-
कल्पश्चागतोभवति । अन्त्यत्वाद्वैकल्पिकत्वादेतयोः । *अत्रे-
काराभ्यासस्य विकल्पो न गतागतस्य* अत्र इकाराभ्या-
सो विकल्पते न गतागतं । *मध्यमयोश्चागतः सत्त्वं
उद्वावृषस्व पुनानाद्वितीयायां धर्दिप्रत्ययेऽयंपूषायां सर्वासु*
स्तोत्रीयाया मध्यमश्चागतोभवति सत्त्वंनादिषु । पुनाना-
द्वितीयां धर्दिप्रत्यये अयं पूषायां सर्वासु *पूर्वे जनि-
त्रेऽन्त्यस्य स्तोभस्यागतिर्यस्य द्वितेत्यत्रान्त्यस्यापि गतिर्वाग्निहो
इस्तोभस्योत्तरस्यागतिरभिसोमाद्यायामाद्यः स्तोभः स गति प्रा-
प्तो लुप्तगतिर्भवति क्रौञ्चयोः पर्याकूपारे चागतः स्तोभः* क्रौ-
ञ्चयोरयंपूषाद्ययोः परिसह्यतः हरिमिति यस्य योनिस्तस्मिन्ना-
कूपारो एतेषु सर्वे स्तोभा अगता भवन्ति । *पुरोजितीत्यस्मि-

गतिमान्पूर्वस्तोभः सौभरे सनोयुवातवत्यदिन्द्रिया-
याः सर्वासु तंवोदस्माद्यायां वोत्तरस्त्वगतिमान्
भद्राइन्द्रस्यमदत्यनुमादेवत्राहव्यं प्रेमध्वराय ॥ ५ ॥

अतः परमगतिमन्तस्तोभा ये तान्वक्ष्यामोव्यञ्जने
प्रत्यये स्वरे तु गतिर्भवति शाक्त्ये प्रथमायाः सर्वउत्त-
रयोश्चक्रमासत्यत्वः हिरण्ययुश्च कक्षे सर्वनेन्द्रः सुत इ-
न्द्रङ्गीभिराद्यागमन्नियमते घृतनिधनेऽन्त्यः सर्वासु
मधुनिधनेत्यवर्जं दैवोदाचारयो र्योक्तयोः स्वधाप्रत्यये
माधुछन्दसउपस्वरन्त्वयाभूषन्ति सुषावसोपुनाना-

छन्दे गतिर्भवति* एवं तेष्वेव क्रौञ्चादिषु त्रिषु पुरोजितीत्यत्र
गतिः । *गतिमान्पूर्वः स्तोभः सौभरे सनोयुवातवत्यदिन्द्रिया-
याः सर्वासु तंवोदस्माद्यायां च* पूर्वस्तोभोगतिमान् भवत्ये-
तेषु । *उत्तरस्त्वगतिमान् भद्राइन्द्रस्य मदत्यनुमादेवत्राहव्यं
प्रेमध्वराय* एतेषु उत्तरो ऽगतिमान् भवति ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य

पञ्चमी कण्डिका समाप्ता ॥

*अतः परमगतिमन्तः स्तोभा ये तान्वक्ष्यामोव्यञ्जने प्र-
त्यये स्वरे गतिर्भवति* स्वरे तु प्रत्ययो गतिर्भवति ।
उदाहरणानि यथाट्टपाहो३३ अवा इहो३ई । *शाक्त्ये
प्रथमायाः सर्व उत्तरयोश्चक्रमासत्यत्वः हिरण्ययुश्च* उदाह-
रणानि यथा राजन्निति ट्टपो ऽऽहो३२ । अवाऽयिहो-
यिर । गतौ । *अक्षे सर्वे* अगता भवन्ति । *नेन्द्रः सुत इन्द्रं-
गीभि राद्यागमन्नियमते* एतेषु गतिर्भवति । हरि श्रीनिधने
सर्वा गतिर्भवन्ति । *घृतनिधनेत्यः सर्वासु मधुनिधनेऽत्यवर्जं

स्साक्षुष्टम्भे स्वादिष्टाद्ययोरन्त्यो मद्गोप्रत्नं गौतमन्त्यो
वैष्टम्भे वयमन्त्यः सर्वासु कण्वेभिः प्रत्रः सधस्तोत्री-
यान्तेनजातमविश्वाशविस्तोत्रीयान्ते यदिन्द्रया-
नपायत्वा देवान् गच्छेन्दुरिन्द्राय विश्वस्येशा-
सहस्रधावाचः साम्न्यासोप्रियं देवायविकोशः हा-
रिवर्णं उलोककृमन्दानास्तैरश्वेप्रत्नामृतस्याऽभी-
शवे पुरूणि गृणा श्रीणन्तः समुद्रस्य पुना-

दैवोदाक्षारयोर्योक्तयोः स्वधाप्रत्यये माधुच्छन्दस उपस्वरं त्वया
भूषन्ति सुपावसो पुनानाः सोक्षुष्टं भे स्वादिष्टाद्ययोरन्त्योमद्गो-
प्रत्नं गौतमेऽत्योवैष्टम्भे वयमन्त्यः सर्वासु कण्वेभिः प्रत्रः सधस्तो-
त्रीयान्ते न जामतविश्वाशविस्तोत्रीयान्ते यदिन्द्रया नपायत्वा
देवान्गच्छेन्दुरिन्द्राय विश्वस्येशा सहस्रधा वाचः साम्न्यासो-
प्रियं देवाय विकोशं हारिवर्णं उलोककृमन्दानास्तैरश्वे प्रात्रमृत-
स्याभीशवे पुरूणिगृणा श्रीणन्तः समुद्रस्य पुनानायामाद्यः
सर्वासु स्वः पृष्ठे सर्वे नाभिसोमाध्यास्यायां विचे प्रत्यये पृश्नि-
नि ज्येष्ठं य इन्द्रं तं शुहस्तेन सुपादब्धः सुघृणाप्रत्तं पुरूती-
षादीये सर्वे रन्ध्रयोश्च सर्वे नोत्तरे वृषाअचि वाजजिति स-
र्वेनरयिमचिक्र वरुणसाम्नि नर्योऽसु मदाधरुणं वन्तीय इन्द्रे
सन्तु दे दिशतीरनाधृष्टाभिर्मधुपर्षि पृथुप्रगामोर्ज्जोनिभुवद्वादक्ष-
दधानुप्तिवमौमध्यआविस्तुर्गोयतो व्रतानिहिन्वंनृताभक्तयत्सो-
योजतउदुस्रिया अर्वाग्रथः सजूरश्वायन्तोनागोरयि मांशर्द्धपरिष्कृ-
ण्वन्ति गूर्दः पूर्वयो हुम्माहिन्वाविशीयोत्तरयोरन्त्योयोनौ
चान्त्यः* ॥ * ॥

इति पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य षष्ठी कण्डिका समाप्ता ।

नायामाद्यः सर्वासु स्वःपृष्ठे सर्वेनाभिसोमाध्यास्यायां
विचेप्रत्यये पृश्निनिज्येष्ठं य इन्द्रंतेऽशुहस्तेनसुषाद-
ब्धः सुवृणाप्रत्तंपुरुष्यातीषादीयेसर्वे रन्ध्रयोश्च सर्वे
नोत्तरे वृषा अचिवाजजिति सर्वेनरयिमचिक्रवरुणसा-
ग्नि नर्योप्सुमदाधरुणं वन्तीय इन्द्रेसंतु देदिशतीर-
नाधृष्टाभिर्मधुपर्षिपृथुप्रगामोर्जोनभुवद्रादक्षंदधानुद्वि-
मौमध्य आविष्णुर्गोयतो व्रतानिहिन्वंनृताभक्तं य-
त्सोयोजतउदुस्त्रियाअर्वाग्रथःसजूरश्वारन्तोनागोरयि-
र्माशर्द्धपरिष्कृण्वन्ति गूर्धःपूर्वयोर्हुमाहिन्वाविशीयोत्त-
रयोरन्त्योयोनौ चान्त्यः ॥ ६ ॥

दक्षणिधने गोषातिरिन्द्राय द्रोणे कार्तियशे सर्वे
न तु विवसोः स्यामसुम्ने साकमश्व उच्चायामाद्यः स-
र्वास्वन्यत्र प्रथमतृतीयपञ्चमा नमधोस्तृतीयो लम्बे-
सोममिन्द्राय शुक्रन्दुदुहं हरायणेन्द्रं पवमान्यस्य व-
रुणासामदिरोर्जुनो वैयश्वेपुनानायामन्त्योभासेऋतु-
वित्तेनापवस्वमऽहिष्टः सितेऽन्त्यः कौत्सेभितृतीया-

दक्षणिधने गोषातिरिन्द्राय द्रोणे कार्तियशे सर्वे स्तोभा
अगता भवन्ति । *न तु विवसोः स्याम सुम्ने* तुविद्युम्नेवसोः
स्यामसुम्ने इत्यपवादः । *साकमश्व उच्चायामाद्यः सर्वास्वन्यत्र
प्रथमतृतीयपञ्चमाः* । उच्चाया अन्यत्र प्रथमादयः स्तोभा अ-
गता भवन्ति *न मधोस्तृतीयो लम्बे सोममिन्द्राय शुक्रं दु-
दुहेहारायणेन्द्रं पवमानस्य वरुणासामदिरोर्जुनो वैयश्वे पुनाना-
यामन्त्योभासे ऋतुवित्तेनापवस्व मऽहिष्टः सितेन्त्यः* गाय-
त्रीसामासिते अन्त्यः स्तोभोऽगतोभवति *कौत्सेऽभितृती-

यासुभौ स्तोभाविन्द्राय पूषाद्ययोः स्वादिप्रथमायाश्चो-
त्तरस्तः सखायः परित्यक्षः सैन्धुक्षिते तिस्रो-
वाचोत्तमायामन्त्यः पवस्वाद्यायाश्च मतेप्रत्नं पवमान-
गोभिः सुषादब्धोदुहानो दावसुनिधने त्वः सोमान्त्यः
सर्वासु मदेषु गोषातिर्हाविष्कृते त्वः सोमाद्यान्त्ययोः
स्वादिप्रथमायाश्चोद्वशीय इन्द्रसुतायामुत्तरयोर्मैधे-
त्थाप्रत्यये ॥ ७ ॥

सामराजे पवित्रेयामनाकृष्टो गौषूक्तेर्य आमरुतां
धेनौ सर्वे त्वाष्ट्रीसाम्नोश्च सर्वे न हरिवत्सपवमानवा-
यायामुभौ स्तौभाविन्द्रायपूषाद्ययोः स्वादिप्रथमायां चोत्तरस्त-
ः सखायः परित्यक्षः सैन्धुक्षिते तिस्रोवाचोत्तमायामन्त्यः प-
वस्वाद्यायां च मन्तेप्रत्नं पवमानगोभिः सुषादब्धोदुहानोदाव-
सुनिधने त्वः सोमान्त्यः सर्वासु मदेषु गोषातिर्हाविष्कृते त्व-
ः सोमाद्यान्त्ययोः स्वादिप्रथमायां चोद्वशीय इन्द्रसुतायामुत्त-
रयोर्मैधेत्थाप्रत्यये* ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य
सप्तमी कण्डिका समाप्ता ।

सामराजे पवित्रायामनाकृष्टौ गौषूक्तेर्य आमरुतां धेनौ स-
र्वे त्वाष्ट्रीसाम्नोश्च सर्वे* स्वरयोस्वरयोस्त्वाष्ट्रीसाम्नोः सर्वे
स्तोभा अगता भवन्ति । न हरिवत्सं पवमानवाचस्पतिः सोमस्यतिः सखेन्द्रस्य पुरः
सखयोर्वाचीनं यज्ञं च ब्रह्मोद्वशीं युक्ष्वाह्यथागिरां बृहदाग्नेयै-

चस्पतिः सोमस्यतिः सखेन्द्रस्य पुरः सखायोर्वाचीनं
यज्ञं च ब्रह्मोद्वंशंयुंक्ष्वाह्यागिरां वृहदाग्नेयेन्त्यो
यस्तेसोमसाम्नि गोषातिरुत्तरे जनित्रे पुरउत्तरयो-
रन्त्यः स्वर्वन्निधन इन्द्राय सशुकइन्द्रेस्तेसुतस्येन्द्रस्य-
यशस्यनुत्तो वैश्वामित्रेसरज्जार आनिधने तु प्रत्यये
पूर्वयोश्चाभिगीते प्रत्यय उद्वत्प्राजापत्ये सर्वे न नृभिः
शैखण्डिने सर्वे नयेत्वायदीपविनशीपतिः क्रन्देशुर-
इन्द्रस्या उवाभीके सर्वत्र न सुता इन्द्रायाछिद्रांजो-
रूपं सन्तनिपाश्वर्यानामा उवा सर्वत्र न तालव्याद्या-
त्परमतिहारमेके विरते गतिलोपो न सन्धौ तूरेत्वाह-
रा ३३१ उवा ३२३ इणी ३२३४ यातू ३ त्वाहरा ३३१

ऽन्त्योयस्ते सोमसाम्नि गोषातिरुत्तरे जनित्रे पुरउत्तरयोरन्त्यः
स्वर्वन्निधन इन्द्रायसशुकइन्द्रेस्तेसुतस्येन्द्रस्य यशस्यनुत्तंवैश्वामित्रे
सरज्जार आनिधने तुप्रत्यये पूर्वयोश्चाभिगीते प्रत्यय उद्वत्प्रा-
जापत्ये सर्वे ननृभिः शैखण्डिने सर्वे नयेत्वायदीपविनशी-
पतिः क्रन्दे शूरइन्द्रस्या उवाभीके सर्वत्र न सुता इन्द्रायाछि-
द्रांजोरूपसन्तनिपाश्वर्यानामा उवा सर्वत्र न तालव्यात्* । ता-
लव्यात्परं आउवा गतिरेव भवति । अछिद्रादिष्वेव मनीषि-
ण इत्यत्र । *व्यात्परमतिहारमेके विरते गतिलोपौ न सं-
धौ तूरेत्वाहरा ३३१ उवा ३२३ इणी ३२३४ यातू ३ त्वा-
हरा ३३ उवा ३२३णी ३२३४ या३* तालव्यात्परं गते-
रतिहारमेके मन्यन्ते । तत्र च विरते गतिलोपः सन्धावल्लोपः
तत्रोदाहरणं तमेवाछिद्रादिष्वेवोदाहरणानि मनीषिण इति ।

उवा ३२३ णी ३२३४ या कृतिनिपरीतोत्तरयोः श्रायन्तः
सर्वासु वत्सासु सप्तास्येभिर्ज्याकाः पवस्वाद्ययोराजु-
ह्वानस्यातीषङ्गे पवस्वाद्ययोः सिमासु च छान्दसी-
ष्वाद्यायां यस्तेहरे संयोगे प्रत्यये वृष्टि सर्वेनवशि
प्रत्यये नवशि प्रत्यये ॥ ८ ॥

वादौमन्तेनीचैः पुना प्रत्रं मृज्य सुषा पाहि प-
रिधीं दुहे मःशके थे पुनानायां प्रान्त्ययोः ष्टम्भे वयं
प्रत्रं राय आ सुता दःष्ट्रेचानिन्द्रं तवात्वारं पर्या

*कृतिनिपरीतोत्तरयोः श्रायन्तः सर्वासु वत्सासु सप्तास्येभि-
र्ज्याकाः पवस्वाद्ययोराजुह्वानस्यातीषङ्गे पवस्वाद्ययोः सि-
मासु च छान्दसीष्वाद्यायां यस्तेहरे संयोगे प्रत्यये वृष्णि सर्वे
न वशिप्रत्यये न वशिप्रत्यये* ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य
अष्टमी कण्डिका समाप्ता ।

गतागतं समाप्तम् । *वादौ मन्ते नीचैः पुनाप्रत्रंमृज्यसुषा-
पाहि परिधीन्दुहेमःशके* समन्ते प्रस्तावादि नीचो भवति ।
पुनानः सोमप्रत्रंमधमृज्यमानः सुषावसोपाहिविश्वस्माद्रक्षसः
परिधींरतिदुहानः । इमःस्तोमंशकेमत्वा । *थे पुनानायां प्रा-
न्त्ययोः* । उद्गीथे पुनानायां प्रथमांत्ययोः स्तोत्री ययोः स-
मन्ते नीचीभवतः प्रसङ्गादेतदुक्तं । *ष्टम्भे वयंप्रत्रंरायआसुता* ।
महावैष्टम्भे वयं प्रत्रंमधरायाआक्रूहसुतासोम एतेषु प्रस्तावादि-
नीचैः । *दःष्ट्रे च *दःष्ट्रे चेतिजातिग्रहणम् *आदंष्ट्रंष्ट्रयोः*

प्रात्ययोः शीयेविष्ययुंश्च क्षितेशुभ्ररायः सं हिष्टी-
यासितयोरय मपाहरिश्री लीयेयाभि सुतादिवः पी
विद्याकू शुद्धीयेभिद्वेगिरिं पुरोजिप्र त्वाष्ट्रयोश्च सुता-
च प्रान्त्ययो राग्नेये पुरोज्यग्नि माशु नाध्वतवप्रसो-

प्रस्तावादिनीचो भवति एष उत्सर्गः । *अनिन्द्रन्तवात्वारं-
यीप्रात्ययोः* अन प्रतिषेधे इन्द्रंविश्वा तवाहसो आत्वाविशंतु-
अरन्नइन्द्रकुक्षये परीतोष्यां प्रथमांत्ययोः एतेषुप्रतिषेधः ।
शीयेविष्ययुंश्च उद्देशीये विष्ययुंक्षाहिकोशेनाप्रस्तावादि-
नीचैः । *क्षितेशुभ्ररायः सं* सैन्धुक्षिते शुभ्रमंधोरायःसमुद्रेति
च नीचैर्भवति । *हिष्टीयासितयोरयम्* यद्वाहिष्टीयासितयो-
रयंपूषेति नीचीभावः । *अयाहरिश्री* हरिश्रीनिधने अया-
चित्त इति च नीचैः *लीये याभिसुतादिवः पी* रोहितकू-
लीये अयाचित्तः अभिद्रोणानि सुता इन्द्राय दिवः पीपूष एते-
षु प्रस्तावादि नीची भवति । *विद्या कू* राज्याकूपारे वि-
द्याहित्वेति प्रस्तावादिनीचोभवति । *शुद्धीयेभिद्वेगिरिंपुरोजि-
प्र* शुद्धाशुद्धीयेऽर्भीतोवाजसातममिति द्वे आद्ये स्तोत्रीये गि-
रिंपुरुपुरोजितीप्रथमायां च प्रस्तावादिनीचैः । *त्वाष्ट्रयोश्च*
ऊर्द्धेऽत्वाष्टीसाम्नि आकारणिधने च पुरोजिप्रथमायां च प्र-
स्तावादि नीचैः । *सुता च प्रान्त्ययोः* सुतासोमायां प्रथमा-
न्त्ययोःस्तोत्रीययोरूर्द्धेऽत्वाष्ट्रीसाम्नि प्रस्तावादि नीचं । *आ-
ग्नेये पुरोज्यग्नि* बृहदाग्नेये पुरोजि अग्निनर इति च नीचीभ-
वति । *आयु* आयुभार्गवे च उच्चातादिषु प्रस्तावादि नी-
चं । *नाध्वतवप्रसोसनः* नः प्रतिषेधे । अध्वर्योतवत्यइन्द्रोप्र-

सनः पर्णेचाप्रसो पूक्ते शुभ्रमुच्चैनाया दक्षसः हितयोः स्वादिमान्त्ये सः ह्यदाभ्यस्तिस्रश्च षडन्ते तृचयोर्द्वे पुनाच सेधे पुना परितवामन्तवत् प्रत्नं प्रपिवाभिसोद्वे श्रीसदूमनेयं दासेचा ऽऽसितेपन्नं त्सुचे म-

सोमासो विसनइन्द्राय एनेष्वपवादः । *पर्णेच* विलम्बसौपर्णे च आशुभार्गवत् उत्सर्गपिवादौ द्रष्टव्यौ एतान्येव प्रत्युदाहरणानि । *अप्रसो* प्रसोमासो विपश्चित इत्यस्यापवादः । *पूक्ते शुभ्रमुच्चैनाया* गौपूक्ते शुभ्र मन्थे उच्चातेपुरानाविश्वअयाचित्त इति नीचीभावः । *दक्षसः हितयोः स्वादिमांसे* दक्षणिधनसः हितयोः स्वादिष्टयेति मध्यमान्ते स्तोत्रीये नीचे प्रस्तावे भवतः । *सः ह्यदाभ्यस्तिस्रश्च* सः हिते विशेषः । अदाभ्यः पुरः तिस्रोवाच उदीरत इति च तृचयोर्मध्यमांस्तोत्रीये नीचप्रस्तावे । *षडन्ते तृचयोर्द्वे* वषट्कारणिधने अभित्वापूर्वपीतये विधुन्दद्राणमिति च तृचयोर्द्वे द्वे आद्ये स्तोत्रीये नीचप्रस्तावे भवतः । *पुनाच* पुनानः सोमायां वषडन्ते प्रस्तावादि नीचैः । *सेधे पुना परितवामन्तवत्* उत्सेधे पुनानः सौपरीतोषि च तवाहः सोत्रिष्वेतेषु समन्तवत् प्रस्तावादिनीचीभावः । *प्रत्नं पिवाभिसोद्वे श्री* उत्सेधे प्रत्नं पीपूषं प्रथमायां पिवासुतस्य अभिसोमासे इति च तृचयोर्द्वे द्वे आद्ये स्तोत्रीये श्रीणन्त इति च नीचीभावः । *सन्ननेयं* ऊर्द्धसन्नने अयं त इति नीचीभावः । *दासेच* रात्रिदैवोसे चायन्तइन्द्र इति नीचीभावः । *आसितेपन्नं* गायत्रीसामासिते अपन्नन्यवसे इति नीचैः । *त्सुचेमन्द्र* यौक्तत्सुचेम-

न्द्रमन्तवदुक्थे प्रहिन्वोच्चैः शंकुन्यस्यप्येषसर्वः स्वयवा-
श्वे पनकाणवे श्यैतेद्वेयोनाविन्द्र क्रत्वायां च परम-
ज्याः स्वादोर्वावृपुरोजीमा उत्वेति सर्वः पुरोजिगि-
रिञ्जनित्र आर्षभश्येनयोः प्रान्त्येवायोर्द्धत्तेति वाम्रेभि-
सोद्वे मान्यत्र लौशेगोविच्छयेनवदसाविमान्त्ये ऽस्यपी-
त्वाकाशीते नवेमन्द्राभिमतसमुपा मद्देचा नुत्सोराजा

न्द्रयायेतिनीचैः । *मन्तवदुदुच्छे* वार्हदुक्थेपुनानःसोपरीतोषि
चतवाहसोतृचेषुमन्तवदुच्चनीचं । *प्रहिन्वोच्चैः* प्रहिन्वान इति
वार्हदुक्थेप्रस्तावादिरुच्चैः । *शंकुन्यस्यप्येषसर्वः* शंकुनिअस्य-
पीत्वाएपस्यधारयेतिसर्वस्तृचोनीचप्रस्तावादिः *स्वयवाश्वे* श्या-
वाश्वे स्वेद्विर्यं पञ्चतिस्वयशब्दोमन्द्रेनीचो भवति । *पनकाण्वे*
काण्वेपनशब्दोनीचोभवतिमन्द्रस्वरे । *श्यैतेद्वेयोनाविन्द्रक्रत्वायांच
परमज्याः स्वादोर्वावृपुरोजीमा उत्वेति सर्वः* श्यैतेयोनाविन्द्र-
क्रत्वायाञ्च द्वेद्वे आद्ये स्तोत्रीये परमज्याः स्वादोरिच्छेतिप्रथमावा-
वृधानः पुरोजिप्रथमाइमाउत्वेतिसर्वस्तृचः एतेषु प्रस्तावादिनी-
चैः । *पुरोजिगिरिञ्जनित्रे* उत्तरेजनित्रे प्रपुरोजितीगिरिनपु-
रुनीचप्रस्तावादिः । *आर्षभश्येनयोः प्रान्त्ये* आर्षभे गोविच्छये-
ने च प्रथमांत्ये स्तोत्रीये नीचेप्रस्तावे भवतः । *वायोर्द्धत्तेति*
वायोरभिक्रंदेधत्तेतिनीचैः । *वाम्रेभिसोद्वे* । वाम्रे अभिसोमाद्वे
स्तोत्रीये नीचप्रस्तावे भवतः । *मान्यत्र* अन्यत्र मध्यमा नीचप्र-
स्तावा । *लौशेगोविच्छयेनवत्* द्वाभ्याघातलौशेगोविच्छयेनवत्-
प्रथमान्ययोः । *असाविमान्त्ये* असाविसोमापालोशे मध्य-
मान्त्ये नीचप्रस्तावादिः । *अस्यपीत्वाकाशीते* अस्यपी-
त्वेतिनीचैः *नवेमन्द्राभिमतसमुपा* उत्तरे मानवे मन्द्रया या अ-

रन्ध्रोत्तरवाजजितोर्योना वेतः हवदेव्ये पुरोनदे पुना-
यामे पुरोयज्ञावृत्रवीरापारे ष्ठे प्रयोनावयं पूपुरः क्रौञ्च
साप्तमिक आयास्ये नुत्सस्तव कावरथन्तयोः सर्व-
त्रा प्रोस्वो ॥ ९ ॥

थेषूक्ते द्वे साव्यामपो वैयश्वेजय उत्तोनः शवे नेन्द्रः
कलेर्षा प्रान्त्ययो राकूहविषघृतनिधनाश्वसाध्यानां द्वे

भिसोमामवसरासः सुषावसो इति नीचैः । मद्देच पौरुमद्देच एता-
न्येवोदाहरणानि । अनुत्सोराजा अन् उत्सोराजादेव इति
चात्रापवादः *रन्ध्रोत्तरवाजजितोर्योनौ* उत्तरे ऋक्तो रन्ध्रेवा-
जजिति च योनावेव प्रस्तावादिनीचौः । *एतः हवदेव्ये* इहव-
द्वामदेव्ये एतमुत्त्यमिति नीचैः *पुरोनदे* नानदे पुरोजितीनीचैः*
पुनायामे* उत्तरेयामे पुननो अक्रमीदभीनीचैः *पुरोयज्ञावृत्रवी-
रापारे* पर्याकूपारेपरोजितीयज्ञायसवृत्रघ्ने वीराय सदना इति
एतेषु नीचैः प्रस्तावादिः *ष्ठे प्रयोनौ* वयमेनवासिष्ठयोनावेव
प्रथमायां नीचीभावः *अयं पूपुरः क्रौञ्च* अयं पूषा पुराजिंती-
तिनीचैः । साप्तमिक आयास्ये सर्वप्रस्तावादिनीचैः *अनुत्सस्तव*
अन् प्रतिषेधे उत्सस्तवाहं सोमेति च प्रतिषिध्यते *कावरथन्तरयोः
सर्वत्र* कावेरथन्तरे च सर्वत्र प्रस्तावादिनीचैः । अप्रोस्वो प्रो
अयासीदिति कावेस्वोवारथन्तरे प्रतिषेधः । प्रस्तावाधि-
कारः समाप्तः ।

इति उपाध्यायाजातशतुक्रते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य
नवमी कण्डिका समाप्ता ।

थेषूक्ते द्वे साव्यम अतः परं उद्गीथाधिकारः । उद्गीथे असा-

सङ्गनेयं दासे च कौलमलान्धीकावाभीकसोमर्षभमरु-
तां योनौ प्र मरुतां चत्वारिन्द्रमलीये प्र वाहे स्तृणन्ति
देवमपां न ककुभे त्व९ सर्व उग्रं कदानत्वद्ग्रहणात्
सेरयिमिन्द्रासर्वोभियो भरे स्थूरमेवासर्वो योनौ प्र-

धुर्मदायामाद्ययोरुद्गीथस्तोत्रीययोरुद्गीथादि नीचैः । *अपौवैयश्वे* ।
वैयश्वे अपोवसानोनीचैः । *जयउतोः* । संजये उतोऽनुत्पु-
पूर्या इति नीचैः । अतः परं सर्वत्रोद्गीथाधिकारोऽनुवर्त्तनीयः ।
शश्वै । शश्वै उद्गीथादि नीचैः । *नेन्द्र* । सन इन्द्रः इन्द्रश्च-
सोमः । *कलेर्षाप्रत्यन्योः* । शाकले अर्षा सोमायां प्रथ-
मांत्ययोः स्तोत्रीययोरुद्गीथादि नीचैर्भवति । *आकूहविषघृतनि-
धनाश्चसाध्यानां द्वे । *आकू पारे सौहोविषेघृतनिधन आश्वे सा-
ध्यानां द्वे आश्वे नीचोद्गीथे भवतः । *सङ्गनेयं* । अर्द्धसङ्गने
अयंरणायते सुत इति नीचैः । *दासे च* रात्रिदैवोदासे
च पूर्वशब्दोनीचैः । *कौलमलान्धीकावाभीकसोमपभमरुतां योनौ
प्र* कौलमलं बर्हिष आंधीगवे कावे आभीके यस्ते सो-
मसाम्नि ऋपभे पावमाने मरुतां धेनौ एतेषां योनावेव प्रथमा-
यां उद्गीथादि नीचैः । ऊहगीतौ प्रतिषिध्यते । *मरुतां च
चत्वारि* मरुतां धेनौ च चत्वार्यन्या अनुद्गीथादिरपि व-
चनान्नीचैः *इन्द्रमलीये प्र* इन्द्रमच्छरोहितकूलीये प्रथमायामे-
वोद्गीथादि नीचैः । *वाहे स्तृणन्ति देव मपां न* । ऐधमवाहे स्तृ-
णन्ति बर्हिः देवं देवत्रा अपां न पातमिति नीचैः *क-
कुभे त्व९ सर्वः* । त्रैककुभे त्वमङ्गप्रश९सिप इति सर्वमेवोद्गी-
थादिनीचैः । *उग्रंकदानत्त्वद्ग्रहणात्* । उग्रन्तत्यत्येतेकदानः
युश्रवनत्त्वदन्यो एतेषां ग्रहणान्नीचीभावः । *सेरयिमिन्द्रासर्वो-

रे च वृजिगेप्र पर्णे सोमवरुणा स्वारे योनावाद्ययो-
 मरुर्देवानामूतीदिविद्युम्ना मित्रे दिविद्युम्ना स्यद्रे पृ-
 श्निन्येकर्चे पुनानायामन्तवत् पर्यामितयोर्दैर्घ्यं चैवम-
 भिसोम योनौ मान्त्ये यज्ञासर्वः क्षितेचामदाय कण्व
 भियोः । एडकौत्से रयिमर्ष इन्द्राय सोमपातव इति सर्वस्तृचः
 अभियोनिमिति च नीचीभावः । *भरे स्थूरमेवासर्वः* । सौ-
 भरे स्थूरं न क्वचित् बाह्यसिखीरयूरिति एतेषूद्गीथादिनी-
 चैः । *योनौ प्ररे च* । सौभरे योनौ प्रथमायां उद्गीथादौ
 प्रतिहारे च नीचत्वं । *वृजिगे प्र* आजिगेवृषा च प्रथमायां
 उद्गीथादिनीचैः । *पर्णे* विलम्बे सौपर्णे उद्गीथादिनीचैः ।
 उच्चादिषु । असोमवरुणासोमं पवित्रे वरुणायेति चापवा-
 दः । *स्वारे योनावाद्ययोर्मरुर्देवानामूतीदिविद्युम्ना* । *स्वा-
 रे सौपर्णे नावाद्ययोः मरुत्वते च देवानां सुम्ने । ऊती दिसदा-
 दिविसद्भूमिद्युम्नानिमान् एतेषूद्गीथादि नीचैः । *मित्रे दिविद्यु-
 म्नास्यद्रे* सौमित्रे दिविसद्भूमिद्युम्नानिमान् अस्य प्रत्नेति द्वेस्तो-
 त्रीये नीचादयः । *पृश्निन्येकर्चे* । पृश्निनि एकर्चे दुहानायां
 एतवाहाऽसोमेति च नीचैः । *पुनानायामन्तवत्* । उद्गीथादे-
 र्नीचीभावः । *पर्याम* । परीतोष्यां पृश्निनि मध्यमायां उ-
 द्गीथादिनीचैः । *एतयोर्दैर्घ्यं चैवं* । दैर्घ्यश्रवसे च एतयोः
 पुनापरीतोपितृचयोरेवमेव पृश्निवदुद्गीथादिनीचीभावः ।
 अभिसोम । अभिसोमायां दैर्घ्यश्रवसे योनौ मध्यमायां
 उद्गीथादेर्नीचीभावः *योनौ मान्त्ये* । दैर्घ्यश्रवसे योनौ
 मध्यमांसे स्तोत्रीये नीचोद्गीथे भवतः । *यज्ञा सर्वः* ।
 यज्ञायज्ञेति तृचैर्दैर्घ्यश्रवसे सर्वं उद्गीथादि नीचैः । *क्षिते
 च* । सैन्धुक्षिते च उद्गीथादिनीचैः । *अमदाय* । अ-

बृहत्युपोत्तमञ्चावृद्धाद्यपादायः रहस्ये च बृहत्य त्रिष्टु-
बतिछन्दसोः साहीयेऽग्नेत्वः सर्वो विच्छन्दः सु च व-
त्सासु योनौ च प्र शनवार्शयोऽनूनेऽस्मद्ग्रहणा द्वर्णेच
न सोम ज्ञीयर्धु विशीये प्र क्रोशौपगवोत्तरवैष्णवैक-

साव्यः शुर्मदायेति प्रतिषेधः । * कण्वबृहत्युपोत्तमं * सर्व उद्गी-
थादिनीचं भवति । च शब्दादुद्गीथे । अवृद्धादिकिं ? एतदेव
अपदादित्वं चावृद्धादि यदि भवति तदाप्युद्गीथे नीची भ-
वति । * रहस्ये च वृहति * । रहस्यविषये उद्गीथादिनीचैः ।
* अत्रिष्टुबतिछन्दसोः * त्रिष्टुभि अतिछन्दः सु । बृह-
ति उद्गीथादेर्नीचीभावप्रतिषेधः * साहीयेग्नेत्वः सर्वः * स-
त्रासाहीये अग्नेत्वं नो अन्तम इति तृचे सर्वत्र उद्गीथा-
दिनीचैः । * विच्छन्दः सु च वत्सासु * । नित्यवत्सासु वि-
छन्दः सु सोमउष्वा । पवस्ववाजसातय इति च उद्गीथा-
दिनीचैः । * योनौ च प्र * नित्यवत्सासु प्रथमायामुद्गीथादि-
नीचैः । * शनवार्शयोः * । गायत्रीसामौशने वार्शे च उद्गी-
थादिनीचैः । * अनूने * । ऊने पादे शनवार्शयोरेव प्रतिषे-
धः । प्रेष्टवः प्राणाशितुरिति च । * अस्मद्ग्रहणात् * । वार्शे
अस्मभ्यं सोमविश्वत इति ग्रहणानीचैः । * वर्णे च * रहस्ये
च शाकरवर्णे उद्गीथादिनीचैः । * न सोम * । अपा सोमा-
यां प्रतिषेधः । * ज्ञीयर्धु विशीये प्र * विशोविशीये यज्ञायज्ञी-
यर्धु प्रथमाया उद्गीथादिनीचैः । * क्रोशौपगवोत्तरवैष्णवै-
कर्वचतृचहवद्देव्यवरुणयव वाजीयादारसृच्छद्दीपपद निधनचित्रपं-
गयुष्वयामानां विपर्ययो यथा योनौ * । क्रौशः अप-
गवोत्तरे वैष्णव एकर्वे सोमउष्वायां तृचस्ये इहवद्गामद्देव्ये

र्चतृचहवद्द्वयवरुणयववाजीयादारसृष्टुद्धीय पदानिध-
नचित्रषड्गुणवयामानां विपर्ययो यथा योनौ ॥ १० ॥

ग्रहणानि श्यैते योनौ प्ररे वाहे शृङ्गे वत्सायां कम-
श्चे च पूर्वे बृहतिचायोनीधः सन्तनिनि पूर्वैष्ठ-

एतमुत्पायां वरुणसाम्नि ज्योतिर्यज्ञायां ईनिधने मार्गीयवे परि-
प्रियायां रायो वाजीये स्वासु आदारसृति पवमानस्य जिघ्र्या-
दिषु शुद्धाशुद्धीये अभिनोवाजसादिषु । अतीषङ्गे यदिन्द्र चि-
त्रायां । यवरावे अर्षा सोमायां यामे आयङ्गोरिति एतेषु च
यत्र योनौ उद्गीथादिनीचैस्तत्र ऊहगीतौ उच्चैर्भवति यत्र
योनौ उद्गीथादिरुच्चैस्तत्रोहगीतौ नीचैर्भवति एवं विपर्ययः ।
इत्युद्गीथाधिकारः ॥ १० ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य
दशमी कण्डिका ॥ ७ ॥

ग्रहणानि । इदानीं संकरे एव ग्रहणं निवर्तते इदानीं संग्रहः ।
नैकवत् उच्चावचग्रहणानि वर्त्तिष्यन्त इति वाक्यशेषः । *श्यैते
योनौ प्ररे* । श्येते योनौ प्रथमायां प्रतिहारादि नीचैः सहस्रेणेति ।
वाहे शृङ्गे वत्सायाम् । ऐध्मवाहे गौशृङ्गे च नित्यवत्सायां च
योनौ प्रथमायां प्रतिहारादि नीचैः ऐध्मवाहे तु समानत्वात्पाद-
स्यार्थात्तिसृष्वपि । *कमश्चे च पूर्वे* साकमश्चे च पूर्वे यो-
नावेव प्रथमायां स्तोत्रीयायां प्रतिहारादि नीचैः । *बृहति च* ।
बृहति च सर्वत्र प्रतिहारादि नीचैः । *अयोनी* । योनौ तु प्र-
तिषेधः । *धः सन्तनि* । शुभ्रमश्व इति सन्तनिनि धः शब्दो-
नीचैः ऋकश्रुपादितिधः शब्दस्य नीचीभावः प्राप्तः उदात्ताच्च

उहुवाइ गूर्दउतसुम्ना वृलीयेमरु हाविषयज्ञाप्रस्वामृ-
तेसु मार्गद्वितीये प्रसोप्रास्य द्वे ढेचत्त्व० सर्वास्विन्द्र-
क्रतुमध्यमायाश्च श्रौष्ट उत्तमास्त्रयः प्र द्वौम शीये ब्र-
ह्मायूथेगिरां मीढमानवयोस्तृतीयो दावसुनिधन

परमक्षरमुच्चीभवतीति उच्चीभावः प्राप्तः । न चतुर्थहकाराघो-
षादयउच्चारवत्तीति नीचीभावः प्राप्त एव पुनर्गृह्यते परिमंख्या-
नार्थं युक्तः सैधुक्षितादिषु धः शब्दो न नीचैर्भवति *पूर्वे ष्ट-
उहुवाई* । पूर्वे वासिष्टे उहुवाईशब्दो नीचैः सिद्धग्रहणात्
इहैव सता तृतीयादि नीचैः अन्यत्र न भवति यथा एकाक्षर-
णिधनेयौधाजये *गूर्दउतसुम्ना* *गूर्दे उतजाता सुम्नायनूनमि-
ति च नीचैः *वृलीये मरु* वृषापत्रस्वायां रोहितकूली-
ये मरुत्वते च मत्सर इति नीचैः *हाविषयज्ञाप्रस्वामृतेसु*
यज्ञायज्ञीयनिधने सौहविषे एकाक्षराणि उदाहरणानि परिप्रधन्वां
स्वादुः अमृताया इन्द्रस्ते सुतस्य एतेषां नीचीभावोऽधिकारा-
त् । *मार्गी द्वितीये प्रसोप्रास्य द्वे* मार्गीयत्रे द्वितीयपादा-
दिः नीचैः प्रसोविपश्चित इति प्रथमायामस्यप्रत्नेति द्वयोः
ढे च त्व० सर्वास्विन्द्रक्रतुमध्यमायां च पौरुमीढे च त्वमङ्गप्रश-
सिष इति सर्वासु स्तोत्रीयासु इन्द्रक्रतुमध्यमायां द्वितीयपा-
दादि नीचैः । *शनौष्टउत्तमास्त्रयः प्र* शनौष्टे उत्तमास्त्रयः
पादाः प्रथमायां स्तोत्रीयायां नीचादयो भवन्ति । *द्वौम
*मध्यमायां स्तोत्रीयायां उत्तमौ द्वौ पादौ नीचादी भवतः ।
*शीये ब्रह्मा यूथेगिरां *उद्द० शीये ब्रह्माणस्त्वाशतक्रतो यूथेन
गिरामुपश्रुतिं च एते नीचादयः । *मीढमानवयोस्तृतीयः *पौ-
रुमीढे पूर्वे मानवे च तृतीयापादादि नीचैः । *दावसुनिधः

पूर्वजनित्रजंभ शुद्धीय विशीयवैष्णवैकचौरुक्षयोकोनि-
धनेषु च नौगोजीच नवेच तृतीये तृतीयं तुरीयमर्षा-
पौशिक्षिमानो गवे तृतीयोनतरदर्पाकरेभि परेवैय-
श्चे नौ ष्टश्चैकेनीचैः पृश्निनिपृताच हविषेन्द्रि-
भिरित्यभिगीतमेकेदंष्ट्र उत्तरेविकृतस्तावोच्चरेद्वेपार्थ

नपूर्वजनित्रजम्भशुद्धीत्यविशीयवैष्णवैकचौरुक्षयोकोनिधनेषु च
नौ* दात्रमुनिधने पूर्वे जनित्रे बृहन्निधने वार्कजम्भे पदनिधने
शुद्धाशुद्धीये विशोविशीये एकर्चे वैष्णवे औरुक्षयेऔष्णिहऔ-
कौनिधने । एतेषु तृतीयपादादियोनावेवनीचैः ऊहगीतौ प्रति-
पिध्यते *गोजीच* । औकोनिधने गोजीरयेतियोनावेव ग्रहणानी-
चैः । *नवे च तृतीये तृतीयं* । पूर्वे मानवे तृतीये पादे तृतीयम-
क्षरं नीचं भवति । *तुरीयमर्षापौशिक्षमानः । *अर्षामित्रस्यपौ-
शिक्षमानः । अर्षामित्रस्य पौरो अश्वस्यशिक्षाणो अस्मिन्मा-
नो अज्ञाता एतेषु मानवेतृतीयेपादे एव च तुर्यमक्षरं नीचं भवति ।
*गवेतृतीयः । *गौगवे तृतीयपादादिनीचैः । *नतरदर्पा* ।
तरसमुद्रमर्षामित्रस्येति च गौगवे न नीचैः । *करेभि* । शार्ङ्गरे-
अभि व्रजन्तत्तिपं इति नीचादिः । *परेवैयश्चेनौ* । वैयश्चे-
प्रतिहारादौ योनावेव प्रथमायां नीचीभावः । *ष्टश्चैके नीचैः* ।
वैयश्चे द्वितीयायां स्तोत्रीयायां धियाशत्रिष्ठेतिष्ठशब्दं एके
नीचैर्मन्यन्ते नतु ग्रन्थकारस्याभिमतं । *पृश्निनि पृता च *योरा-
जायां पृश्निनि पृतनामिति एके नीचैर्मन्यन्ते नतुग्रन्थका-
रस्याभिमतम् । *हविषे द्विभिरित्यभिगीत मेके* सौहविषेनृभि-
र्यमाणो अद्रिभिरित्यभिगीतमेके मन्यन्ते ग्रन्थकार उद्धातमेव ।
दंष्ट्रउत्तरेविकृतस्तावः अष्टादंष्ट्र उत्तरे अविकृतः प्र-

एकंष्ट्रे नित्रे च जनितेति द्वेज्ञीये वय मूर्जस्तंस्त्रिंश
मातधीति वारेचाद्याव्यावसधमा सूर्य सवनाजन
गृहक्षंम इवाईकाराद् वृद्धन्धानोनाजापोरोषमग्नि-
मित्युत्तमाश्चत्वारस्तमसे योनौ द्वौ द्वायुत्तरा वहश्च

स्तावो भवति विकारवचनादविकारवचनात् अविकृत इत्य-
वाच्यम् । तदुच्यते कथं नुचतुर्थोच्चस्य अभ्युद्गहस्य प्रथमोच्चध-
र्मः स्यादिति । तेन किं संहिते स्वादिष्टयेत्यत्र दिशब्दस्य
उदात्ताच्च परमुच्चीभवतीति उच्चीभावः सिद्धोभवति यथा
उद्गृहीये गायन्तित्वेति यशब्दस्योच्चीभावः । *अक्षरे द्वे पार्थे-
*पार्थे वृषाशोणादिषु पादेषु द्वे अक्षरे नीचे भवतः । *एकंष्ट्रे
*इहवद्रासिष्टे वृषाशोणादिषु पादेषु एकैकमादौ नीचं भवति ।
*नित्रे च *जनित्रे च पादादावेकैकमक्षरं नीचं भवति जनित्रे-
ति द्वे *जनितेन्द्रस्य जनितादिव जनिताग्रेरिति च द्वे नीचे भवतः
ज्ञीयेवयमूर्जस्तंस्त्रिंशमातधीति यज्ञा यज्ञीये *वयममृतं ऊर्जनिपातं
उद्गृहीच अनुमातरं यत्तेधीति एते शब्दा नीचादयो भवन्ति । वारे-
चाद्या*पूर्वे वारवंतीये चासाच्चनिमा द्यायोः पाहिसदमिति च द्या-
शब्दो नीचैः अकारस्योपरिष्ठालोपं वक्ष्यति लोपालोपप्रकरेण ।
च्यावसधमारमासूर्यसवनाजनगृहक्षंमश्वापिकारात् *च्यावने इमा-
त्रह्यमधमादे असूर्यस्य सवनामानुषेषु जनयत प्रशस्तं गृहपतिमथव्युं
प्रतिचक्षंमशब्दश्चापिकारात् मघत्रन्माचमेमां एते शब्दा नीचादयो
भवन्ति । वृद्धं धानोनाजापोरोषमग्निमित्यत्र माश्चत्वारः वृद्ध-
भवति वक्ष्यमाणेषूदाहरणेषु धानो नाजापोरोषां परिधाई दुहानो
नाईवयस्त्रिम जाइतीवो योदीर्घजितं दुरोषं आर्गिनर इतिनृचे-
उत्तमाः पादाः श्रचारो वृद्धा भवन्ति दक्षाम्यो प्रेदो पूरोनो तूवांश

नैपोर्जोमहस्ते महाचान्त्या प्रयघृतवनिश्रीरेभद्रादेवे
 पुरुदानामृतौग्रहणं प्रवतिपादादौ द्वेमध्ये चेन्दुर्यु-
 वमन्द्रोशैकमन्यत्र सप्त हेत्वसंयुक्तपादादौ द्वे मध्ये-
 योनित्रवरथ्ये मेकमन्यत्र गोष्ठप्रतोद पुष्प धर्मवि-
 धर्मपाद्वर्षसन्तन्यवाजं सदांविनरे परमङ्ग्याः पुत्र-
 स्य मत्सरासौमित्र संकृतिवात्सप्रदं प्रोत्तरभ्राजकी-
 र्त्त्ययशः संपं सर्पभद्र श्रेयोश्वव्रतैकवृषांजोरूप ह-
 स्वानां पादानिर्दिश्यथर्चद्वाञ्चोत्तरे ऽछिद्ररयिष्ठयो-

एते शब्दा वृद्धा भवन्ति । तमसे योनौ द्वौ द्वुत्र रोसहोदैर्घतमासपो-
 नोस्वासुन्दचेपिवासोमापांप्रतिस्तोत्रीपंड त्रौ द्वौ द्वौ पादौ नीचादी
 भवतः । अहं च अहंशब्दस्य तत्राहंमोगोसत्रसहोदैर्घमस एवग्रहणम्
 अहं सोमरारणेति नीचैः *नैपोर्जोमहस्ते महा चांसा*नैपातिथेऊ-
 र्जोनिपातं महस्तेसतो महाचांसा महादेवानम सूर्य इति एते नीचाद-
 यः *प्रयघृतवन्ति*आत्वा मनस्तु प्रयता ऊर्जोनिपातं ह्यतउंद्भूय-
 मीकेवनिच एतेशब्दानीचैः *श्रीरेभद्रादेवेपुरुदाना*श्रायंतीये
 भद्रा इन्द्रस्य देवेभ्यो मधुमत्तरः पुरुषशस्तमनेययानापवारियाणी
 इतिप्रतिहारे नीचादयः *अमृतौ ग्रहणं* द्वितीयोऽभूदमृतशब्दस्य
 ग्रहणाच्चीचीभावः *प्रवतिपादादौ द्वे* प्रवद्गार्गवे पादादौ द्वे
 अक्षरे नीचे भवतः । *मध्ये चेन्दुर्युवमन्द्रोशे* पादमध्ये च द्वे
 द्वे अक्षरे नीचे भवतः । इंदुरिन्द्रा इ युवति भा इ नुशने इ वा इ
 एकमन्यत्र अन्यत्र पादमध्यादौ एकं नीचं भवति । *स-
 सहेत्वसंयुक्तपादादौ द्वे* सप्तहेतुसंयुक्तपादादौ मुक्त्वा यथा
 त्वामिद्धि त्वां वृत्रेषु काष्ठासु एतान्मुक्त्वा अन्यत्र पादादौ द्वे द्वे
 अक्षरं नीचे भवतः *मध्ये योनिं त्रवरथ्ये* पादमध्यादौ च द्वे

श्चानः श्यासनेम रीक्षस्थानयोश्चामीद्वां नहिरिक्षे

द्वे अक्षरे नीचे भवतः । योरनि२मृतस्य२त्रवज्र१हा३रष्टि१यमई ।
 *एकमन्यत्र *अन्यत्र पादमध्यादौ एकमक्षरं नीचं भवति *गो-
 ष्ठप्रतोदपुष्पधर्मविधर्मपार्श्वसंतन्यवाजः सद्योयिनरेपरमज्याः पु-
 त्रस्यमत्सरासौमित्रसंकृतिवात्सप्रदः ष्ठोत्तरभ्राजकर्त्तव्यशः सः स-
 र्पभद्रश्रेयोऽश्वव्रतैकवृषांजोरूपह्रस्वानां पादादिर्यथर्चं *गोष्ठे
 मृज्यमानः प्रतोदे श्रीणंतः अर्कपुष्पे तवाहः सोमादिषु ध-
 र्मविधर्मणोः (यवस्वसोममहांसमुद्रः महेदक्षाय) स्वासु गाय-
 त्रपार्श्वे मोषुत्वादिषु संतनिनि अस्ताविनमन्नादिषु । अवा-
 जं सन्तनिनि वाजदर्पीतिप्रतिषेधः सद्योविशीये आनोवि-
 श्वादिषु नरे सद्योविशीये प्रतिषेधः न प्रतिहारे
 परमज्याः पुत्रस्य शवसोमत्सरासः एतेषु पादादेर्नीचीभाव-
 प्रतिषेधः । सौमित्र इन्द्राय सामसंकृतिं निपरीतोष्यादिषु वा-
 त्सपे सोमः पयतायां दः ष्ठोत्तरे तवाहः सोमादिषु
 भ्राजे अस्य प्रत्नायां महादिवाकीर्त्ये श्रायन्तादिषु
 तृतीये संसर्पे उत्सोदेवायां भद्रे स्वासु श्रेयसि पवस्वसोमम-
 न्दयन्त्विति । अश्वव्रते अभिवाजी विश्वरूपः एकवृषे अ-
 भिप्रवायां अंजोवैरूपे अभिसोमासः ह्रस्वावृहदोपशायां सु-
 तासोमादिषु एतेषु पादादि यथर्चं भवति *गवां चोत्त-
 रे* गवां व्रते च उत्तरे स्वादिष्टयायां यथर्चं पादादयः
 अच्छिद्रयिष्टयोश्च अच्छिद्रयिष्टयोश्च पादादिर्यथर्चं भव-
 ति *अनश्यासनेम* अश्यामवाजसने मवाजइतिच न यथर्चावे-
 तौ *रीक्षस्थानयोश्च* अन्तरिक्षदेवस्थानयोश्च पादादिर्यथर्चं
 भवति अभिसोमादिषु परीतोष्यादिषु *अमीद्वा नहिरिक्षे* मी-

नहारेत्समाराराय आकुदेवानग्निं स्तोभानाञ्चावक्ता
तविमायाविन उक्षाचैके भासे चानासन्पुरः सुताप-
रियज्ञोच्चैर्वरीयवे गांवर्त्ते सत्पर्णे सदृभ्यां वर्णे सधष्टम्भे
नः सौमैधे हरिं हिष्टीये वने च रन्ध्रोत्तरे येमागौ-
तमे ष्टम्भे च रुते च न किस्त्यगोष्ठार्कपुष्पयोर्लवरुणा-

द्वान्तसप्तिः न हि त्वदन्यदिति च अन्तरिक्षे न यथर्चं । *नहारेत्सरारा-
य आकुदेवानग्निम् *वत्सरसः राय आकुह इति च देवानागच्छन्तु-
अग्निं अग्निः यज्ञेषु । एते शब्दाः प्रतिहारे अन्तरिक्षे न यथर्चं *स्तोभा-
नां च * पदस्तोभानां च पादादिर्यथर्चं * अवक्तान्तविमायाविनः *
वक्तापतिः तविष्यमाणः मायाविन एते न यथर्चं । *उक्षा चैके *
उक्षामिमेति एके न यथर्चं मन्यन्ते । *भासे च *दशस्तेभे-
भासे च पादादयो यथर्चं *अनासन्पुरः सुतापरियज्ञा * अनुआ-
सन्नः पात्रं पुरोजितीसुतायमादपरिप्रतेयज्ञायसांचिवति च एतेषु न
यथर्चं *उच्चैर्वरीयवे *आमहीयवे वरिवोवित्परिस्रव इत्युच्चैः *गां-
वर्त्ते *अभीवर्त्ते गांवर्चर्षणीसहमित्युच्चैः । *सत्पर्णे * स्वार-
सौपर्णे ऊतीसदादिविसदृभूमिसत्त्वशब्द उच्चैः *सज्यां वर्णे *शा-
करवर्णे दिविसत्त्व अस्मभ्यं सोमासच्छब्दोभ्यंशब्दश्च उच्चैः ।
*सधष्टम्भे * प्रत्नसधस्थमिति सधशब्दोमहावैष्टम्भ उच्चैः ।
*नः सौमैधै *मैधातिथे पुनानः सोमेति नः सोमशब्द उच्चैः
*हरिंहिष्टीये *यद्वाहिष्टीयं परिस्रहर्षतहरिमित्युच्चैः *वने
च रन्ध्रोत्तरे * अक्ष्णोरंघ्रेवृषो अचिक्रदद्रन इत्युच्चैः *ये मागौ-
तमे *उभयतः स्तोभे गौतमे समुद्रस्याधिविष्टपेमनीषिण इति ये
मा इत्युच्चैः *ष्टम्भे च *महावैष्टम्भे च येमा उच्चैः *रुते च नकिः
*मारुते च नकीराया इत्युच्चैः । *स्त्यगोष्ठार्कपुष्पयोः * मृज्य-

साम्नि ण्वन्वृस्पत्ये द्विपदासु च वाजजिति विकर्णेचा-
तिछन्दःसु च देव्ये ऽपां व्रतयोगवाञ्च पूर्वे लेये योच्चा-
दिर्यस्याछोत्तरयोःपरिप्रत्नायां च ॥ ११ ॥

नीचात्परः षः षेधमैधदैर्घवैयश्चपृश्निनिकौलममद्-

मानः सुहृत्स्येतिस्सशब्द उच्चैः । *लंवरुणसाम्नि *वरुणसाम्नि-
रीयं पिशङ्गं बहुलं पुरुस्पृहमितिलं शब्द उच्चैः । *ण्वन्वृस्पत्ये*
दाशस्पत्येवारिवः कृवण्वन्त्विति उच्चैः । *द्विपदासु च वाजजि-
ति* द्विपदासु च परिप्रधन्वायां वाजजिति अविशेषो-
पदेशात्सर्वे पादादय उच्चैः । *विकर्णेच* विकर्णे च श्रा-
यन्तादिषु सर्वे पादादय उच्चैः । *अतिछन्दः सु च देव्ये*
पञ्चनिधने वामदेव्ये त्रिकद्रुकायां पादादयः उच्चैः । *अपां
व्रतयोः *पुनानः पुरोजिसोः सर्वे पादादय उच्चैः । *गवां
च पूर्वे *पुनानः सोमायां सर्वे पादादय उच्चैः । *लेयेयोच्चा-
दि र्यस्याछोत्तरयोः *परिप्रत्नायां च *कालेये सर्वत्र तृती-
ये पादे तृतीयं पर्व चतुर्थात्स्वरादारभ्यते एष उत्सर्गः । एतेषु तु
उदाहरणेषु तृतीयायात्स्वरादारभ्यते यस्यायं विश्वा अया अछा-
नः शीरशोचिषमिति च एतयोस्मृचयोः उत्तरयोः स्तोत्रीययोः उ-
दाहरणानि मधुमन्तं घृतं प्रथे वृष्टियं सहसोजातमृतोमर्षेण्वपरीतोष्यां-
चारियोऽप्सु च प्रत्नः सन्धायां वरुणवाजि य एते तृतीयस्वरारंभाः ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्यै-

कादशी कण्डिका समाप्ता ॥

नीचात्परः षः षेधमैधदैर्घवैयश्चपृश्निनिकौलममद्स्थानेषु
निषेधे मेधातिथे दैर्घश्रवसे वैयश्चे पृश्निनि कौलमले पौरुम-
द्दे देवस्थाने एतेषु नीचात्परः षः शब्द उच्चीभवति । अपो

स्थानेषु सिनिहतमसङ्गहितं पृश्निदैर्घयोर्जितिभि-
या सिते स्वयातमापुरुसुतसूसदोविशीयाष्टेरूपे-
षु क्रौध्यष्टम्भतमछन्दसवैयश्चत्वाष्ट्रीसामार्द्धेडश्यैत
साध्राणां यथर्चस्तृतीयोदादिरशुष्टआरत्नधानह्यना-
रत्नधावैयश्चे वाशेचाऽपुनामान्त्ययोरुभयं प्रान्त्ययोः
पूक्तेचापरिप्रिवृषामोच्चाद्ययोर्वादिर्गीथादिर्द्विनादिश्च

वसानोर्अर्पसीति एतेषु सामसूचीभवति । *सिनिहतमसङ्गहितं
पृश्निदैर्घयोः* अपोवसानोर्अर्पसीतिसिषब्दोऽसंधीयमानो
निहन्यते सन्धौ तु उच्चीभवति पृश्निदैर्घयोः साम्नोः *जि-
तिभिया* वाजजिति पवमानभ्यर्पमीतिभियाशब्द उच्चैः ।
सितेस्वयातमापुरुसुतं आसितेद्विर्यपञ्चस्वयायओजिष्ठस्तम-
तस्मस्वायः पुरुसइममिद्रसुतां एतेषु द्वे द्वे अक्षरे उच्चीभव-
तः । *ऊसदोविशीयाष्टेरूपेषु *उशब्दः तरत्समुद्रं सदोविशीये-
इन्द्रस्यसोमपवमानऊर्मिणअष्टेतरत्समुद्रं वैरूपे एतेषु ऊशब्द
उच्चैः । *क्रौध्यष्टम्भतमछन्दसेवैयश्चत्वाष्ट्रीसामार्द्धेडश्यैतसाध्राणां य-
थर्चस्तृतीयोदादिः* एतेषु सामसु यथर्चस्तृतीयः पादादिर्भवति ।
*अशुष्टआरत्नधानहि *अः प्रतिषेधे शुष्टेजाताश्रुद्येआरत्नधा आ-
रत्नधाशब्दोमहावैष्टम्भे छन्दसयोः नहि त्वदन्यन्मघञ्नयते यथ-
र्च । *अनारत्नधावैयश्चे* अनुपूर्वसूत्रादयथर्चप्राप्तौ वैय-
श्चे आरत्नधा प्रतिसूयते । *वाशेच* वाशे च तृतीयपादादि-
र्यथर्चम् । *अपुनामान्त्ययोरुभयंप्रांत्ययोः* । अपुनानः सोमा-
यांमध्यमांत्ययोः (नयथर्च) उभयं स्तृणप्रथमान्त्ययोः वाशे न
यथर्चं तृतीयपादादिः । *पूक्ते च* पूक्ते च तृतीयपादादि-
र्यथर्चम् । *अपरिप्रिवृषामोच्चाद्ययोः* परिप्रिया वृषापव-

रूपे धसे वे कृष्टाद्भिस्तोमुद्राऽजिष्ठश्चश्ववा ज्योरि-
न्नरोजि नदे च दुरो ब्रध्नः षष्टिपयन्ति तुरे धारया द्वि-
मन्द्रात्रासदे वकया च द्विनीचा सोम साम्नि च त्रेये
रया नौसधरेवतीषु पयसिपरिनोगि पिवमन्तोत्थयो-
र्धे द्विदंष्ट्रे सासिते समीमस्रुचे हव्येहाराद्वितीय-

स्व मध्यमायां उच्चाद्योस्तृतीयपादादिर्न यथर्चम् । *वादि-
गीथादिर्धनादिश्च रूपे *गायत्रीसाम्नि वैरूपे प्रस्तावादिरु-
द्रीथादिर्निधनादिश्च नीचादयः । *धसे वेकृष्टाद्भिस्तोमुद्रोजि-
ष्टं च श्व वाज्योरिन्नरोजि *नौधसे प्रस्तावे कृष्टात्परप्रस्तावे च-
तुर्थे परे द्वे द्वे अक्षरे उच्चे भवतः अभिस्तोमैः समुद्र इव यजि-
ष्टं स्रुचश्चरन्ति जीवाज्योतिः गिरिन्न पुरोजिती एतान्युदा-
हरणानि । *नदे च* दुरोनदे चतुर्थे स्वरे दुरोशब्द उच्चैः ।
ब्रध्नः षष्टि पयन्ति तुरे वार्त्ततुरे ब्रध्नश्चित्रस्य षष्टि सहस्रा
अस्वापयन्निगुत एते शब्दा नीचादयः । *धारया द्विमन्द्रा त्रा-
सदे *सदस्यवेयोधारयेत्यत्र द्वे अक्षरे मन्द्रे भवतः । *वक-
याचद्विनीचा* पात्रकयेति च द्वितीये स्वरे द्वे अक्षरे नीचे
भवतः । *सोमसाम्निच *वकया पूर्ववत् । *त्रेये रया *आ-
त्रेये धारयेति द्वितीये नीचा तथैव पुरोजिती तृतीयायाम् ।
*नौसधरेवतीषु *योनौ रेवतीषु रेवतीर्न्नायांयोनौ लघुशब्दोनी-
चैः । *पयसिपरिनोगि* पयसि परिस्वान इति अत्र अ-
भ्यासो द्वितीयः नोगिरिष्ठा इतिद्विनीचः । *पिवमन्तोत्थयो-
र्धे *परीतोषिश्च समन्तेवार्हदुक्थे । चपिशब्दः प्रस्तावविष-
ये दुहानोइति चदुष् शब्दोनीचैः । *द्विदंष्ट्रे* अष्टादंष्ट्रे
अधिकारात् प्रस्तावे सुपावसोममद्विभिरितिशब्दोनीचैः ।

मपुरोजिप्रान्त्ययोर्नित्रे पुरोजिमध्यमायां श्यैते च
थे त्रिष्टुप्प्रान्त्ययोर्नैयेगीथतृतीयं चतुर्थं च ष्ठीहाद्यं
नौचपञ्चमं च साम्नि च तृतीयं नवृद्धे व० संकृति-
यशसोर्वृण्यादिः कमश्चे नोत्तरयोः स्वासु ष्ठश्च देव्ये-

*षासिते *आसिते अयं पूषेति षाशब्दो नीचैः । *समीम-
स्रुचे *यौक्तस्रुचे इन्द्रः समीशब्दो नीचैः इन्द्रोमहेति सशब्दो-
नीचैः *हव्येहारद्वितीयम्* । वैतहव्ये प्रतिहारद्वितीयं सर्वत्र
नीचैः । *अपुरोजिप्रान्त्ययोः *अपुरोजिप्रथमान्त्ययोरपवादः ।
*नित्रपुरोजिमध्यमायां *उत्तरे जनित्रे पुरोजिमध्यमायां प्र-
तिहारद्वितीयं नीचैः । *श्यै ते च थे त्रिष्टुप्प्रान्त्ययोः *शैते च-
त्रिष्टुभि उद्गीथे प्रथमान्त्ययोः स्तोत्रीययोर्द्वितीयमक्षरं नीचैः
तदिदासभुवेत्यत्र । *नैये गीथतृतीयं *नैयातिथे उद्गीथतृतीयं
सर्वत्र नीचैः । *चतुर्थं* चयजिष्ठं बहीतिचतुर्थमक्षरं
वशब्दो नीचैः । *ष्ठीहाद्यं* पाष्ठीहे उद्गीथाद्यमक्षरं नीचैः ।
*नौच पञ्चमं *पाष्ठीहे योनौ उद्गीथपञ्चममक्षरं नीचैः *चः
साम्नि च तृतीयं *वाचः साम्नि च उद्गीथतृतीयमक्षरं नीचैः ।
*न वृद्धे । *वाचः साम्नि च वृद्धे अक्षरे प्रत्यये सहस्रधारं
वृषभं पयोदुहमिति उद्गीथतृतीयस्य नीचीभावप्रतिषेधः । *व०
संकृतियशसोः *अप्पुवन्तरेति वंशब्दो नीचैः । *वृण्यादिः
कमश्चे *साकमश्चे वृण्यादि नीचैः एभिर्वर्द्धन्ति । *नोत्तरयोः
स्वासु *साकमश्चे एहूपुनृचे उत्तरयोर्वृण्यादेः प्रतिषेधः तत्र योनिं
अथादुवइति च । *ष्ठश्च* होतायजिष्ठ इति साकमश्चे ष्ठशब्दो
नीचैः । *देव्येविष्ठ *वामदेव्ये सूर्म्यायविष्टेति विष्ठशब्दो नी-
चैः *ष्ठाभ्यासे *अभ्यासे विषये सूर्म्यायविष्टेति विष्ठशब्दो नी-

विष्ठ ष्ठा भ्यासे मनाज्येवादिरायि रानन्त्यं ज्येच हरे
द्वितीयोदादि रवरुणा त्रिणिधनायास्ये स्वानोनित्र-
वत्त्रिष्टुप्सुत्सप्रेदादयः पुरौजिचाद्यो वैराजेचाभ्या-
सोहश्चनौ च सर्वास्वहङ्गताभीशवयोरहंगताभी-
शवयोः ॥ १२ ॥

इति पञ्चमः प्रपाठकः ॥

चै । *मनाज्येवादिरायिः *गोतमस्य मनाज्ये प्रस्तावादि नीचैः ।
आपि *त्वेनामिचनीचादिः । *आनंत्यं *राधो आर्ष्यदेया-
इतिचनीचैः । अन्त्यवर्जं च । *ज्येच *मानज्येष्टन्तदधिषे-
सह इति नीचादिः । *हरेद्वितीयोदादिः *आद्ये वार्षाहरे अ-
र्षासोमवृचे द्वितीयपादादि नीचैः । *अवरुणा *वरुणा-
य मरुद्भ्य इति द्वितीयपादादेरपवादः *त्रिणिधनायास्ये *स्वा-
नः त्रिणिधनायास्ये श्रीणन्तायां परिस्वानश्चक्षस इति स्वा-
नःशब्दोनीचादिः *नित्रवत्त्रिष्टुप्सुत्सप्रेदादयः* हाउजनज्ज-
नित्रवत्त्रिष्टुप्सुवात्सप्रेसोमःपवतायां पादादीनां नीचीभावः ।
*पुरोजिचाद्यः *पुरोजितीवात्सप्रे वाऽद्य एव पादोनीचा-
दि *वैरोजा चाभ्यासः *महावैराजे च पुरोजिषां अ-
भ्यासो नीचैः । *अहं च तवाहं०सोमेति अहंशब्दौ नी-
चैर्महावैराजे । *नौचसर्वासु *योनौ च पित्रासोमायां
वृचे अभ्यासो नीचैः । *अहङ्गताभीशवयोरहङ्गताभी-
शवयोः *तवाहंनक्तोतिद्वैगताभीशवयोः अहंशब्दोनीचैः । उच्चिनी-
चं समाप्तम् ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य द्वादशी

कण्डिका समाप्ता ।

प्रथमः प्रपाठकः समाप्तः ॥

अः कारोवृद्धः पदगीतः पादान्ते घोषाकारयोः प्र-
त्यययोः पुरो३३हाइता३धवा३दा३१इवा३२इदा३२हा-
याएवंजातीयानि सन्ध्यगीतं वक्ष्यामो मदः शब्दः
प्रथमः स्वरः पवस्वशङ्कुद्वितीयायां मत्स्यबृहतिच त-
मद्विवोयदिद्रचित्रायां वसिष्ठप्रिये रथीतरोनकिष्ट्व-
द्रथामायामासिते हिषस्त्वेसोमयौधे पयोर्जीजनायां
वाश्वे रसः स्वासु तमसोर्के पुरोनः प्रेद्धइत्यत्र मराये॥१॥

*अःकारोवृद्धः पदगीतः पादान्तेघोषाकारयोः प्रत्ययोः पु-
रो ३३ हाइता ३ धवा ३ दा ३१ इवा ३२ इदा ३२
हा ३ या २ एवंजातीयानि *अः कारोवृद्धः सन्पा-
दान्ते वर्तमानः पदगीतो भवति । घोषेषु च प्रत्ययेषु
अकारं च । अत्र स्वयमेवोदाहृतं । *सन्ध्यगीतं वक्ष्या-
मः *पूर्वलक्षणप्राप्तस्यापवादः* मदः शब्दः प्रथमः स्वरः
पवस्वशङ्कुद्वितीयायां *महिद्युक्षतमोमद इति पूर्वलक्षणेन पद-
गीतत्वे प्राप्ते सन्ध्यगीतत्वमुच्यते *मत्स्यबृहति च* एष
एव शब्दः सन्ध्यगीतौ भवति *तमद्विवोयदिन्द्रचित्रायां व-
सिष्ठप्रिये *अस्तिचादातमद्विव इति वसिष्ठप्रिये सन्ध्यगीतो
भवति *रथीतरो नकिष्ट्वद्रथायामासिते *नकिष्ट्वद्रथीतर इ-
त्यासिते सन्ध्यगीतः *हिपस्त्वे सोमयौधे* त्वेसोमायां यौधा-
जये वृक्तवर्हिष इति सन्ध्यगीतः *पयोर्जीजनायां वाश्वे*
अजीजनायां च विधारेक्षमनापय इति सन्ध्यगीतः *रसः
स्वासु तमसोर्के *धर्त्तादिवः पवनेकृषोरस इति स्वासु त-
तमसोर्के सन्ध्यगीतः *पुरोनः प्रेद्धइत्यत्र मराये *प्रेद्धो

भक्त्यन्तः पदगीतः सर्वत्र सन्ध्यगीतं वक्ष्यामः
क्रौंचाष्टमिकेश्वोविभाष्यत उपसोभिप्रिवैखानसे द्वै-
गते पुनानायामुत्सो जिगन्नवस्तेपूतायांक्रौंचाष्टमिके
अग्रे दीदिहीति अत्र मराये पुरो न इति सन्ध्यगीतः ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य
प्रथमा कण्डिका समाप्ता ॥

भक्त्यन्तः पदगीतः सर्वत्र प्रस्तावोद्गीथप्रतिहारोपद्रवनि-
धनानि भक्तयः तासामन्ते अकारो वृद्धः पदगीतः यथा
यौधाजये उत्सः *सन्ध्यगीतं वक्ष्यामः* इहाप्युत्सर्गप्रा-
प्तस्य भक्त्यन्तस्यापवादः *क्रौंचाष्टमिकेश्वो विभाष्यते* आ-
ष्टमिके क्रौंचे अयंपूपाद्ये इंदुरश्व इति श्वोशब्दौ भक्त्यन्ते
विकल्प्यते । तत्र च भक्त्यन्त उत्तमपादादौ पर्वप्रतिहारः
सनाय्य इति वचनात् पुष्पकारवचनाद्वा सूत्रकारवचनाद्वा
अष्टाक्षरपदोत्तमानां चत्वार्यन्यत्र पङ्क्तिभ्य इति । इतरथा न प्रा-
प्तोत्पेष प्रतिहारः विभाग्यत्वात् *उपसोभिप्रिवैखानसे* वै-
खानसे अभिप्रिपृष्ठउपसः प्रतिहारान्ते सन्ध्यगीतः *द्वै गते
पुनानायामुत्सः* द्वैगते पुनानायां प्रतिहारे उत्सः सन्ध्य-
गीतः । यदापि दशाक्षरः प्रतिहारः तदापिदं सन्ध्यक्षरगी-
त एव । भक्तिमध्यः पादमध्यश्चास्तोभे प्रत्यये सन्ध्य-
गीत इति वचनात् *जिगन्नवस्तेपूतायां क्रौंचाष्टमिके* तेपू-
तायां आष्टमिके क्रौंचे जिगन्नवोध्रुवाधृत इति सन्ध्यगीतः इहापि
तदेव व्याख्यानं च । यत् क्रौंचाष्टमिके श्वोविभाष्यत इति
उपग्रन्थकारवचनाच्च । तत्र पदसंख्यानामादेशे चतुरक्षरमाद्यं

मानऊर्जइत्येतौ शब्दौ नौधसे नेंद्रः कईवेदायामाष्कार-
णिधने काण्वे महोदिवशब्दौ प्रब्रंपीयूषायां यौधे प्र-
स्मवाजेषुनश्चाऽध्वर्यवः सुवर्विदइत्येतौ शब्दावाजागृ-
विरित्यत्रौशन इन्द्रः शूरश्च महानाम्नीषु यद्रा०र-
थोवोधीये वारेधादुवएह्यूतृतीयायां न्नुमद्रिवश्चव-
र्हिषश्च तन्तेमदाया०सिषासंतः श्रुधीहवायां देव०रा-

न्याय्यं प्रतीयादिति *मानऊर्ज इत्येतौ शब्दौ नौधसे* मानोअ-
ज्ञाता ऊर्जो नपातं घृतकेशमिति च सन्ध्यगीतौ प्रतिहारत्वमेतयोः
अनेकप्रतिहाराणामुत्तमसादृश्यात्पूर्वसादृश्याद्विप्रतिहारत्वं *नें-
द्रः कईवेदायामाष्कारणिधनेकाण्वे* आष्कारणिधने काण्वे क-
ईवेदायां नेन्द्रोपोपतीति प्रतिहारभक्त्यन्ते सन्ध्यगीतः । *म-
होदिव (इत्येतौ)शब्दौप्रत्नपीपूषायां यौधे* महोगाहात् दिवोन-
वारं एतौ शब्दौ सन्ध्यगीतौ निधनपरत्वादुपायान्तौ । *प्र-
स्मवाजेषु नश्च* पाहिनोअग्रायां यौधाजये प्रस्मवाजेषु नोउपा-
यान्तः सन्ध्यगीतः । *अध्वर्यवः सुवर्विदइत्येतौ शब्दावाजागृवि-
रित्यत्रौशने* आजागृवायां अध्वर्यवोरथिरास इति सुवर्विदो-
अभिगा अद्रिमितिचप्रतिहारे सन्ध्यगीतौ । *इन्द्रः शूरश्च महा-
नाम्नीषु* छान्दसीषु सिमासु इन्द्रोविदेतमुस्तुहिशूरोयोगेषु-
(गच्छतीति)सन्ध्यगीतौ एकः प्रतिहारे अन्यः प्रस्तावे *यद्रा०र-
थोवोधीये* वाच्यन्तेवायां यद्रा०रथो इति सन्ध्यगीतः प्रति-
हारान्ते *वारेधादुवएह्यूतृतीयायाम्* एह्यूतृतीयायां वारवन्तीये
अथादुवोप्रतिहारान्ते सन्ध्यगीतः *न्नुमद्रिवश्च वर्हिषश्च तं ते
मदायां* वारवन्तीये तन्तेमदायां तुलोकन्तमुद्रिवोमन्दानोअस्य
वर्हिषो प्रतिहारान्ते सन्ध्यगीतौ । *सिषासन्तः श्रुधीहवायां* वा-

धः सदुद्रवायां^७ रजः सूर्योविते महस्तवानोबृहद्र-
थंतरे पवित्रवतइतिदेवासश्च व्यन्तेत्वाष्ट्रीसाम्नि ॥ २ ॥

भक्तिमध्यः पादमध्यश्च स्तोभे प्रत्यये पदगीतः
सर्वत्र सन्ध्यगीतं वक्ष्यामोऽस्येदिन्द्रः क्षारे वसुरुचउ-

रवन्तीये श्रुतीहवायां सिपासन्तोवना प्रतिहारान्ते सन्ध्यगीतः
देव्राधः सदुद्रवायां वारवन्तीये सदुद्रवायां देवराधो इति
सन्ध्यगीतः प्रतिहारान्ते *रजः सूर्योविते* गौरीविते असावि-
ते असाविसोमायां रजः सूर्यो इति सन्ध्यगीतः प्रतिहारान्ते
महस्तवानोबृहद्रथंतरे द्वितीयायां स्तोत्रीयायां महस्तवानो
इति सन्ध्यगीतः प्रतिहारान्ते *पवित्रवन्तइतिदेवासश्च व्यन्ते
त्वाष्ट्रीसाम्नि* पवित्रवन्तो देवासो इति च द्विप्रतिहारत्वादु-
भावपि प्रतिहारान्ते सन्ध्यगीतौ ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य

द्वितीया कण्डिका समाप्ता ॥

भक्तिमध्यः पादमध्यश्च स्तोभे प्रत्यये पदगीतः सर्वत्र
भक्तिमध्यः पादमध्यश्च स्तोभे प्रत्यये अः कारो वृद्धः पदगीतो
भवति यथा एडकावे आरेसूररियास्यवृहतः रेअधित्रियरेध्वउपरे
सोरे इति चतुपपेडेयामेअयंपूनारेनरेउपरेसारे इति एवमादीनि
सन्ध्यगीतं वक्ष्यामः पूर्वलक्षणेन अः कारस्य वृद्धस्य भक्तिम-
ध्यस्य पादमध्यस्य च स्तोभेप्रत्ययस्य पदगीतत्वे प्राप्ते यत्र
सन्ध्यगीतं भवति तदुदाहरिष्यामः *अस्येदिन्द्रः क्षारे* आक्षारे
अस्येदिन्द्रोमदेपुवेति प्रस्तावमध्ये सन्ध्यगीतः *वसुरुचउत्सेधे*
आर्दी कोचिदिति अस्यां वसुतुचो इति उद्गीथमध्ये सन्ध्यगीतः

त्सेधे तुवः सारयोस्त्वाष्ट्रीसाम्नो रजः सूर्यश्च पूर्वे दे-
वोधौतोमत्सरासोऽवजम्भे वृषामदः स्वरेबृहन्निध-
धने वयःस्वासु वत्सास्वभिद्युच्यावनेपासास्थं पव-
स्वमधुमायांचें द्रःइयेनःसंतनिनिसोमोवाम्ने चन्द्रो-

(उत्सेधे) *तुवः सारयोस्त्वाष्ट्रीसाम्नोः* षष्ठमसमयोस्त्वाष्ट्रीसा-
म्नोदेवान् गच्छन्तुवोमदाइति उपद्रवमध्ये सन्ध्यगीतः *रजः सूर्य-
श्च पूर्वे* एतयोरेव पूर्वेत्वाष्ट्रीसाम्नि रजः सूर्य इति उपद्रवमध्ये
पादमध्ये च सन्ध्यगीतः *देवोधौतोमत्सरासोऽवजम्भे* बृहन्नि-
धने वार्कजम्भे उत्सोदेवो नृभिर्द्धौतोमत्सरासोऽन्दुरश्वो इति च
प्रतिहारमध्ये पादमध्ये च सन्ध्यगीताः *वृषामदः स्वरे बृह-
न्निधने* बृहन्निधने स्वरे वृषामदोवरेण्य इति उद्गीथमध्ये सन्ध्य-
गीतः । *वयः स्वासु वत्सासु* स्वासु निसवत्सासुश्रया-
रुचायां रोचमानोवयो इति प्रतिहारमध्ये पादमध्ये च
संध्यगीतः *अभिद्युच्यावने पासास्थं* अभिद्युम्नायां च्या-
वने पासास्वस्य उद्गीथमध्यक्षरं प्रतिहारपक्षेपि सन्ध्यगीतम् स-
मुत्रो३ सु ३ तो ३३ २ हा३ इयासास्वरः७उद्ध्वेदभितृतीये वृष-
भंनर्याहा ३३ हा ३३३ या ३३३२ सां ३ *पवस्वमधुमायां* च
च्यावने पवस्वमधुमत्तमायां च पाशास्वरस्थं उद्गीथमध्ये सं-
ध्यगीतं भवति । *इन्द्रः इयेनः संतनिनि* इन्द्रोमदायां स-
न्तनिनि पादमध्ये सन्ध्यगीतः इन्द्रो३ हा३उश्यो नोनयानिमि-
ति च प्रतिहारमध्ये सन्ध्यगीतः *सोमोवाभ्रे* वाभ्रेसोमोयउत्त-
ममिति सामशब्दः सन्ध्यगीतः उद्गीथमध्ये पादमध्ये च *चन्द्रो-
वाभ्रे* वाभ्रवे हरिश्चन्द्रोमरुद्गण इति प्रतिहारमध्ये सन्ध्यगी-
तः *राधः कौत्से* ऐडकौत्से पर्विराधो इति प्रतिहारमध्ये सं-

वाभ्रे राधः कौत्से मयोभरे स्तोतृभ्यो वारे देवः पुनाभि-
सोमयोमर्धेष्टंभयोस्तावे मत्सरासश्च ॥ ३ ॥

भक्तिमध्यः पादमध्यश्च स्तोभे प्रत्यये संध्यगीतः स-
र्वत्र पदगीतं वक्ष्यामो देवः प्रत्युक्रान्त ऐडयास्य द्वितीया-
यां जिगन्नवस्ते पूतायां वाङ्मिथने क्रौञ्चे जारः प्रसुन्वान द्वि-
ध्यगीतः *मयोभरे* सौभरे उग्रश्चक्रामयो धृषदिति प्रतिहारमध्ये
संध्यगीतः *स्तोतृभ्यो वारे* वारवन्तीये स्तोतृभ्यो धृष्णुधीयान-
इति प्रतिहारमध्ये संध्यगीतः । *देवः पुनाभिसोमयोमर्धेष्टंभ-
योः स्तावे* उत्सोदेवो राजा देव इति च मैधातिथवैष्टंभयोः
प्रस्तावमध्यसन्ध्यगीतौ । *मत्सरासश्च* मत्सरास इति च प्र-
स्तावमध्ये पादमध्ये च मैधातिथमहावैष्टंभयोः सन्ध्यगीतौ । (मध्यः
पादमध्य इति सर्वोदाहरणेषु अधिकारो द्रष्टव्यः) ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य
तृतीया कण्डिका समाप्ता ॥

भक्तिमध्यः पादमध्यश्चास्तोभे प्रत्यये सन्ध्यगीतः सर्वत्र
भक्तिमध्यः पादमध्यश्च अस्तोभे प्रत्ययेः अः कारो वृद्धः संध्य-
गीतः सर्वत्र भवति एष उत्सर्गः उदाहरणानि दुहानयौ धाजय-
द्वैगतयोः पौरुहन्मनगौङ्गवयोः प्रस्तावमध्ये पादमध्ये च सन्ध्यगीतः
एवमादीनि *पदगीतं वक्ष्यामः* पूर्वलक्षणेन सन्ध्यगीतप्राप्ताना-
मपवादः *देवः प्रत्युक्रान्त ऐडयास्य द्वितीयायां *ऐडयास्ये
उत्सोदेव इति उद्गीथपादमध्ये पदगीतः *जिगन्नवस्ते पूतायां
वाङ्मिथने क्रौञ्चे* वाङ्मिथने क्रौञ्चे ते पूतायां जिगन्नव इति उप-
द्रवमध्ये पदगीतः *जारः प्रसुन्वान द्वितीयायां विते* गौरीविते-

तीयायां विते हीषीस्वरतत्सस्त्रिणिधनायास्ये धृतव्र-
तस्त्रैशोके भरन्तःसौभरलेययोः पुरोजिनरइत्येतौ श-
ब्दौ मराये शुचयइमाउत्वायाऽंश्यैते श्वःकार्तयशौ-
दलस्यवेषु श्येनःसंमिश्रायाऽंसंहिते जातोवाचः
साम्निप्रियंदेवायां दधन्वांयःसर्वत्र दक्षशूरावर्के-
शार्ङ्गे च ब्रह्मयुजोभारद्वाजे पुरांदर्मआमंदैरित्यत्राभि-

प्रमुन्वाद्वितीयायां सरज्जार इति उद्गीथमध्ये पदगीतः । *हीषीस्व-
रउत्सर्गस्त्रिणिधनायास्ये* त्रिणिधनायास्ये द्वितीयायां उत्सोदेवो
हीषी स्वरस्य उद्गीथमध्ये पदगीतः *धृतव्रतस्त्रैशोके* त्रैशोको-
त्तमायां धृतव्रत इति उपद्रवमध्ये पदगीतः *भरन्तः सौभरलेय-
योः* स्फुरंनकच्चिद्धरंतइति सौभरकालेययोः उद्गीथमध्ये पद-
गीतः *पुरोजिनरइत्येतौ शब्दौ मराये* मराये पुरोजिती-
वः । अग्निनर इति च प्रस्तावमध्ये पदगीतौ *शुचयइमा-
उत्वायाऽंश्यैते* पावकवर्णाः शुचयइतिश्यैतेउद्गीथमध्येपदगी-
तः । *श्वकार्तयशौदलस्यवेषु* इंदुरश्वः कार्तयशो द्वि-
तीयायां उद्गीथमध्ये पदगीतः अदले उपद्रवमध्ये पदगीतः त्रा-
सदस्यचिद्वितीयायामुपद्रवमध्ये तृतीयायां च प्रस्तावमध्ये प-
दगीतः *श्येनः संमिश्रायांसंहिते* संहिते च सीदच्छयेन-
इति उपद्रवमध्ये पदगीतः *जातौ वाचः साम्नि प्रियंदे-
वायां* वाचः साम्नि ऋतेन यक्रुतजात इति उद्गीथमध्ये प-
दगीतः *दधन्वांयः सर्वत्र* दधन्वायां य इति सर्वत्र वृ-
द्धः सर्वत्र पदगीतः *दक्षशूरावर्के* दीर्घतमसोर्के दक्षोदेवानां-
शूरोनवत्त इति च प्रस्तावमध्ये पदगीतौ *शार्ङ्गे च* एता-
वेव शब्दौ प्रस्तावमध्ये पदगीतौ *ब्रह्मयुजोभारद्वाजे* ब्र-

निधनेकाण्वे मर्तोयोयं सहोतायां कमश्वेऽश्वायंतो-
भित्वाशूरायांकण्वतरेऽस्येदिन्द्रश्चाभित्वापूर्वायां सु-
ष्ठुतयोवषट्तायांवृहति रुषउद्यस्यपृतइत्यत्र वाजीये
दिव्योरथंतरवृहति राधस्तभोर्वीके विधतोभद्राइन्द्रा-
यांसौभरे भरमाणोभ्यभिहियौ धे मृजानःसवाज्य-
क्षायांबोधीये बोधीये ॥ ४ ॥

ह्ययुजोहरय इति भारद्वाजे उद्गीथमध्ये पदगीतः *पुरांदर्मआ-
मद्रैरित्यत्राभिनिधनेकाण्वे* पुरांदर्मोअपामजइति उद्गीथमध्ये
अभिनिधने काण्वे पदगीतः *मर्तोयोयं सहोतायां कमश्वे*
साकमश्वे अयं सहोतायां मर्तोयोअस्मा इति उद्गीथमध्ये
पदगीतः *अश्वायन्तोभित्वाशूरायांकण्वतरे* कण्वरथन्तरे क्षौ-
द्रे अभित्वाशूर इति तृतीयायां अश्वायन्त इति उद्गीथमध्ये
पदगीतः *अस्येदिन्द्रश्चाभित्वापूर्वायाम्* चशब्दात् कण्व-
रथन्तर एवभित्वापूर्वद्वितीयायां अस्येदिन्द्रे इति उद्गीथमध्ये
पदगीतः । *सुष्ठुतयोवषट्तायां वृहति* वृहतिवर्द्धितुत्वा सुष्ठुत-
य इति उद्गीथमध्ये पदगीतः । *रुषउद्यस्यतइत्यत्र वाजीये *रा-
योवाजीये आछाद्यामरुष इति उद्गीथमध्ये पदगीतः । *दिव्यो-
रथन्तरवृहति* रथन्तरवृहति द्वितीयायां नत्वावां अन्योदिव्य इति
उद्गीथमध्ये पदगीतः *राधस्तन्नोर्वीके* वीकेराधस्तन्न इति उद्गी-
थमध्ये पदगीतः *विधाताभद्रा इन्द्रायां सौभरे* सौभरेभद्रा इन्द्रा-
यां यो अस्य कामं विधत्त इति उद्गीथमध्ये पदगीतः *भरमाणो
भ्यभिहियौ धे *यौधाजये अभ्यभिहिश्रवसायां शर्याभिर्नभरमाण
इति उपद्रवमध्ये पदगीतः *मृजानःसवाज्यक्षायां बोधीयेबोधीये*
जरामध्येसवाज्यक्षायांअहिर्मृजान इति प्रतिहारमध्ये पदगीतः ।

आकारोत्त्वं पाशब्दः प्रकाव्यायां पार्थवाराहकुत्स-
रथीयेष्विन्द्रायेन्दवितिक्रौंचे पूर्वयोः स्तोत्रीययोर्वाहा-
यिस्तोभेप्रत्यये जसावैश्वमनसे वृधाबृहद्गारे पू-
र्वथाकण्वतरे द्वितासुज्ञाने दिवआप्रत्नपीयूषमित्य-
त्रजयामहीयवोत्सेधेषू चैनेटनएकारे प्रत्यये आर्यः का-
लेय आसाद्वतीयोत्तमेजेतानामेधे हव्यविशीय इ-

संध्यगीतपदगीतंसमाप्तम् ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य

चतुर्थी कण्डिका समाप्ता ॥

आकारोऽत्वं अतः परमत्वं वर्त्तिष्यते आकारोयेषु सा-
मसु अकारो भवति तान्युच्चारयिष्यामः *पाशब्दः प्रकाव्या-
यां पार्थवाराहकुत्सरथीयेषु* शुचिवन्धुः पावक इति पाशब्दः
पशब्दत्वमापद्यते एतेषु सामसु *इन्द्रायेन्दवितिक्रौंचे पूर्वयोः स्तो-
त्रीययोर्वाहायिस्तोभे प्रत्यये* इन्द्रायेन्दायां क्रौंचे पूर्वयोः स्तो-
त्रीययोर्वाहायिस्तोभे प्रत्यये अकारः अत्वमापद्यते अर्कस्य यो-
नाइ अवाहाइ संत्वामृजन्ताहि अवाहायि *जसौवैश्वमनसे*
*इन्द्रोधाराभिरोजसा आकारो अत्वमापद्यते *वृधाबृहद्गारे* म-
हान्महीक्रतावृधा अत्राकारस्य अत्वापत्तिः *पूर्वथाकण्वतरे*
कण्वरथन्तरे अनुष्टुबन्नि पूर्वथेति अत्वापत्तिः *द्वितासुज्ञाने*
सुज्ञाने विश्वापरिमियाभुवदधद्विनेति अत्वं । *दिवआप्रत्नं
पीयूषमित्यत्र जयामहीयवोत्सेधेषु* प्रत्नपीयूषमित्यत्र महोगाहादि-
वआकारस्य अत्वापत्तिः । *उच्चैनेडतएकारेप्रत्यये* एडतेउच्चा-
एनाएकारे प्रत्यये अत्वापत्तिः । *आर्यः कालेये* कालेये यस्यायं
विश्वआर्यइति आकारस्य अत्वं । *आसाद्वतीयोत्तमे* सनोदूरा-

न्द्रातोकावार्षाहरेर्गीथेभ्यासेप्रत्यये दुहासखामत्स्वे-
प्रत्यये वैराज आःकारोत्वं मदाः सुतासोमायां बृह-
द्रथन्तरयोः स्तावे तमाः श्यावे क्षाश्वाउवायांप्रत्यये
नित्यवत्सातीपंगसिमास्विकारोत्वमिवोत्सेधे दुहा-
नायां प्रतीनिद्विहिकादेव्ये अर्षसिकण्वतरेडिन

च्चासाच्च । अत्र अत्वं आसाच्चेति । *जेतानामेधे* जेतारम-
पराजितमिति आकारोऽत्वं *हव्याविशीये* स्वासु विशीयेह-
व्यान्यैरयेतिआकारोऽत्वं *इन्द्रातोकावार्षाहरे गीथेऽभ्यासे प्र-
त्यये* वार्षा हरे अप्माइन्द्राय इपन्तोकाय उद्गीथे अभ्या-
से प्रत्यये आकारस्य अत्वं *दुहासखामात्स्वेप्रत्ययेवैराजे* म-
हावैराजदुहासखामत्स्वशब्दे प्रत्यये अत्वं इहदुहमत्स्वा *आः-
कारोऽत्वं* इदानीमाःकारस्यात्वमुच्यते *मदाःसुतासो-
मायां बृहद्रथन्तरयोः स्तावे* बृहद्रथन्तरयोर्देवागच्छंतुवोमदाइति-
प्रस्तावे अत्वं अहोइद आयवृहतीदत्त्वा रथन्तरे । *तमाः-
श्यावे* श्यावाश्वे सुतासोमधुमत्तमाइतिप्रस्तावे आःकारोत्वं ।
*क्षाश्वाउवायां प्रत्यये नित्यवत्सतीपंगसिमासु *सोमोदुग्धाभि-
रक्षाइति अत्रआउवायां प्रत्ययभूतायां आकारोत्वं नित्यवत् सा-
तीपंगीसिमासु *इकारोत्वं* अतःपरं इकारस्यात्वं वर्त्तिष्य-
ते । इवोत्सेधे दुहानायां उत्सेधे दुहानायां शक्नुनाइवेति
इकारस्यात्वं *प्रतीनिद्विहिकादेव्ये *द्विर्हिकारे वामदेव्ये त्वंवृ-
त्राणिहृत्स्यप्रतीनि इकारोत्वं *अर्षसिकण्वतरे *कण्वरथन्तरे
मृज्यमानायां अभ्यर्षसीतिइकारोत्वं *डिनउत्तरयोरास्तोभेप्रत्यये
*शैखण्डिने उत्तरयोः स्तोत्रीयोः आकारे स्तोभे प्रत्यये
इकारोत्वं । सत्तानियोनौ कलशेषु सीदति पतिर्विश्वस्य भु-

उत्तरयोरास्तोभे प्रत्यय ओकरोत्वं नदंवर्त्सस्तोभ
 ंस्तोभे च महामिदं वेकारौकारयोरत्वमोष्ठ्ये महे-
 ङ्गीयेः कारोत्वं नोअर्षसिपुनानायाऽ साप्तमिकात्रि-
 णिधनायास्ययोयौधाजये च वृषो अचिक्रायां च
 त्रिणिधने ऽयं पूषायां च क्रौंचे वश्च बृहतिस्तावे

वनस्य राजसि *ओकारोत्वं *अतःपरमोकारस्यात्वमुच्यते ।
 *नदंवर्त्सस्तोभे*स्तोभेनदंवर्त्तुदतीनामिति*कारोत्वं नदं-
 वोअदती २ नां *ओस्तोभे च महामिन्दोनूनोरार्यं महामिद-
 न्नुहा २३ नुहा ३ सत्रासाहीये च *एकारौकारयोर-
 त्वमोष्ठ्ये *एकारौकारयोरत्वं ओष्ठ्ये प्रत्यये उदाहरणानि
 आहृत्यतो अर्जुनो अक्तेद्विर्हिकारे वामदेव्ये अध्वर्योएहसौप-
 र्णधारया ऊर्द्धारयिष्ठे एवमादीनि *महेङ्गीये *यज्ञायङ्गीये य-
 चेधीती*सुमतिमावृणीमहे । *अःकारोत्वं *अतःअः-
 कारस्य अत्वमापद्यते इत्यधिकारार्थम् *नो अर्षसिपुना-
 नायाऽसाप्तमिकात्रिणिधनायास्ययोः *अपोवसानः साप्तमिके
 आयास्ये त्रिणिधनायास्ये च अःकारः सविसर्गः अत्वमा-
 पद्यते *यौधाजये च *अपोवसानः अत्वमापद्यते *वृषो
 अचिक्रायां च त्रिणिधने *त्रिणिधनायास्ये वृषो अचिक्रायां
 च गोभिरंजान इति अःकारोत्वं *अयं पूषायां च क्रौंचे*
 अयं पूषायां च मध्ये निधने क्रौंचे सोमः पुनीनो अ-
 र्षसीति अःकारोत्वं *वश्च बृहतिस्तावे *बृहतिस्तावे अ-
 क्षरसंसर्ग अयं पूषातृतीयायां पकारे प्रत्यये अःकारोत्वं
 परउत्सेधे दुहानायां घृणातपन्तमतिस्वर्यं पर इति अःकारोत्वं

पर उत्सेधे दुहानायां पुरोमत्स्वे प्रत्यये वैराजे पुरुषः
शब्दः प्रथमः स्वरोव्याहृतिषु कामेच सर्वासु मद-
भियरुहशब्दामध्येमे विकल्पे ॥ ५ ॥

वृद्धमृवर्णः सर्वमार्भवति षकारस्पर्शयोः प्रत्यययो-
र्गन्ताः का ३२३ षर्णाका ३२३ ङी एवंजातीयानि
तृकारस्तु न सर्वेषु स्पर्शेष्वार्भवति यथायोजा

*पुरोमास्वे प्रत्यये वैराजे *पुरःशब्दो अःकारःमास्वे प्रत्यये
अत्वमापद्यते *पुरुषशब्दः प्रथमस्वरोव्याहृतिषु *व्याहृतिषु
पुरुषशब्दः प्रथमस्वरे अःकारोत्वं भूर्भुवःस्वःसत्त्वं पुरुष
इति पञ्च व्याहृतयः *कामे च सर्वासु मदभियरुहशब्दा
मध्येमे विकल्पे *निधनकामेच मदभियरुह एतेषु अःकारः अ-
त्वमापद्यते ।

अत्वं परिसमाप्तम् ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य
पञ्चमी कण्डिका समाप्ता ।

*वृद्धमृवर्णः सर्वमार्भवति षकारस्पर्शयोः प्रत्यययोः गन्ताः
का ३२३ षर्णाका ३२३ ङी ३३ एवं जातीयानि *इदानीमार्भावोव-
र्त्तिष्यते ऋवर्णे वृद्धं षकारस्पर्शयोः प्रत्यययोः ककारादिमका-
रान्ताः स्पर्शस्तेषु प्रत्ययेषु सर्वमार्भवति । यथोदाहृतं *तृका-
रस्तु न सर्वेषु स्पर्शेष्वार्भवति । यथा योजा ३३४ रितृ ३ भ्योम-
घवा ओतृ ३२३४ पाव *पूर्वलक्षणेन सर्वव्यजनावस्थितस्य
ऋकारस्य वृद्धस्य आर्भावमाप्तस्य तृकारस्थितस्य प्रतिषेधः

३३४ रितृभ्योमघवाओतृ ३१३४ पा ३ तृकारस्त-
 पयोः प्रत्यययोराभवति ता ३३ तर्त्तायामधिरो ता र्त्तायामधिरो
 ३२३४ अगृकारोहकारेपृकारश्चिकारेशङ्गा ३१३ हपा
 ३ रुचदुषसः पार्श्चिनरग्रा ३या ३१रयामे चायंगौरिति न-
 कृश्चोनेप्रत्यय उक्तस्त्वभ्यासादौ व्यंजनलोपः श्वो-
 नका ३३ श्वोनका ३३ यदुक्तं पुरस्तात्पकारस्पर्शयोः
 प्रत्यययोराभवतीति तत्रापवादाः ससृग्मवावृधाच-
 नामेधे चकृमाशात्त्य एतदेवोदाहरणं यूथादानायां
 कौलमकण्वबृहतोः संगृभात् न इत्यत्राकूपारे मर्म-

*तृकारस्तपयोः प्रत्यययोराभवति तार्त्तायामधिरोता ३ पा ३
 णा ३३३अ*किं सर्वत्रैव तृकारस्य अनार्भावः । ? न, किं तर्हि ?
 तकारपकारयोः प्रत्यययोराभावः यथोदाहृतं *गृकारोहकारे
 पृकारश्चिकारेशङ्गा ३ हपा ३ रुचदुषसः पा ३ श्चिरिग्रा ३ या
 ३३ यामेचायङ्गौरिति नकृश्चोनेप्रत्यये *सहोदैर्घतमसे नकृकारः
 श्वश्चोनेप्रत्यये आभवति *उक्तस्त्वभ्यासादौ व्यंजनलोपः श्वो-
 नका ३३ श्वोनका *प्रसंगादिदमुच्यते । वक्ष्यत्युपरिष्ठात् व्य-
 जनमपराङ्गविरामे लुप्यते ऽभ्यासे चेति तदत्राभ्यासप्रत्ययस्य रे-
 फस्य लोपः *यदुक्तं पुरस्तात्पकारस्पर्शयोः प्रत्यययोराभवती-
 तितत्रापवादाः *ससृग्मेवावृधा २ नामेधे *उपत्त्वाकाम इ महे-
 ससृग्मेवावृधा ७ संनामेधेतयोरनार्भावः *चकृमाशात्त्ये *शात्त्ये
 गौरीविते चकृमासत्पराधसइसनार्भावः *एतदेवोदाहरणं यू-
 थादानायां कौलमकण्वबृहतोः *आपुरन्दरञ्चकृमेति अनार्भावः
 *संगृभातून इत्यत्राकूपारे *राश्याकूपारोचित्रग्राभ २ संगृभेत्यना-
 र्भावः *मर्मस्वासु दैर्घे *स्वासु दैर्घश्रवसे मर्मज्यन्तेदेवयव
 इति प्रतिहारे अनार्भावः *एतदेवोदाहरणमभिक्रन्दायां धेनुव-

स्वासुदैर्घ्य एतदेवोदाहरणमभिक्रन्दायां धेनुवरुण-
योगिरस्तइन्द्रायां च संहिते नभृप्रसुन्वानायां गौ-
तमसाध्रश्यावाश्वौदलाकूपारदासवैश्वामित्रस्वारकौ-
त्सकरावतरदोहतरेषु नृभिः प्रत्तश्मधस्थमित्यत्रैडु-
यास्यगौगङ्गायिषेधाभीशाष्कारसौमवरुणतमतरजंभे-
ष्वेतदेवोदाहरणमभिसोमाध्यास्याहदुत्थाग्रेस्त्रिणिध-
नहन्मनेषु धर्त्तायां ज्ञीयकावाभिक्रन्देष्ववद्यु-
तानायां च तमसोर्के ककृतंतेमदायाह्हारिभर-
वारेष्वेतदेवोदाहरणमयंपुनानायां ज्ञीये तंत्वामदायां
रुणयोः *अभिक्रन्दायांमर्मृजानोविभिः सिन्धुभिर्वृपेतिमरुतान्धे-
नुवरुणसाप्तोरनार्भावः *गिरस्तइन्द्रायां च संहिते *गिरस्त-
इन्द्रायांसंहिते मर्मृज्यन्ते अपश्च्युवइत्यनार्भावः *नभृप्रसुन्वा-
नायां गौतमसाध्रश्यावाश्वौदलाकूपारदासवैश्वामित्रस्वारकौ-
त्सकष्वतरदोहतरेषु *प्रसुन्वानायां हतामरवंनभृगव इति गौत-
मसाध्रश्यावाश्वौदलाकूपारदैवोदासवैश्वामित्रस्वारकौत्सकष्वतरा-
ज्यदोहरथन्तरेषु अनार्भावः *नृभिः प्रत्तश्मधस्थमित्यत्रैडया-
स्यगौङ्गाज्ञीयपेधाभीशाष्कारसौमवरुणतमतरजंभेषु *नृभिर्द्धो-
तोविचक्षणइसेतेषुसमासुअनार्भावः । *एतदेवोदाहरणमभिसो-
माध्यास्यायाहदुत्थाग्रेस्त्रिणिधनहन्मनेषु *नृभिर्येमाणोहर्यतोवि-
चक्षणइति बार्हदुक्थादिष्वनार्भावः *धर्त्तायां ज्ञीयकावाभिक्र-
न्देषु *धर्त्तायां दक्षोदेवानामनुमाद्योनृभिरितिज्ञीयकाववासिष्ठाभि-
क्रन्देषु अनार्भावः *अवद्युतानायां च तमसोर्के *दीर्घतम-
सोर्केअवद्युतानायां नृभिर्येमाणः कोश आहिरण्य इत्यनार्भा-
वः *ककृतं ते मदाबाह्हारिभरवारेषु *उलोककृन्नुमद्रिव
इति हारिवर्णसौभरवारवन्तीयेष्वनार्भावः *एतदेवोदाहरणमय

च संहिते प्रोषुवत्सासु च ॥ ६ ॥

समृत्रैशौके वृक्तवयंघत्वायामभिनिधने काण्वे वृ-
ष्णिर्गत्सानोर्वंशीय इवोपदृगुपत्वाजावारतृतीयायाम-
नदेवोदाहरणमयं सूर्यायामामहीयवबोधीयर्षभाव-
पावमानाशुमार्गीसौम्यैटतसाकेष्टृषिकृच्छिशुदेव्याद्वे-
ज्योतिषेषु तसृभिः पाहिरौरवे स्यपुरुकृच्छ्रग्यूहारमान-

पुनानायांज्ञीये *अयंपुनानायां यज्ञायज्ञीये अयंस्तिन्धुभ्योअ-
भवदुलोककृदित्यनार्भावः । *तन्त्वामदायां च संहिते *तन्त्वा-
मदायां संहिते उलोककृन्नुमीमह इत्यनार्भावः *प्रोषु वत्सासु
च *प्रोषुनित्यवत्सासु अभीकेचिदुलोककृदित्यनार्भावः ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य
पष्ठी कण्डिका समाप्ता ॥

*समृत्रैशौके *त्रैशौके अपिकर्णेतर स्विनः समृ-
क्भिरित्यनार्भावः *वृक्तवयंघत्वायामभिनिधने काण्वे
*आपोनवृक्तर्वाहपइत्यभिनिधने काण्वे अनार्भावः । *वृक्ति-
र्गत्सानोर्वंशीये * उद्वंशीये यूथेनवृष्णिरेजतेइति अनार्भा-
वः *इवोपदृगुपत्वाजावारतृतीयायाम् *भद्रासूर्यइवोपदृगिति-
वारवन्तीयेऽनार्भावः *एतदेवोदाहरणमयं सूर्यायामामहीयव-
बोधीयर्षभपावमानाशुमार्गीसौम्यैटतसाकेषु *अयं सूर्यइवोपदृगि-
ति एतेषु सामस्वनार्भावः *ऋषिकृच्छिशुदेव्याद्वज्योतिषेषु *ऋषि-
मनायऋषिकृदिति वामदेव्ये उद्वद्गर्गवैश्वज्योतिषेष्वनार्भावः । *त-
सृभिः पाहिरौरवे * पाहिचतसृभिरिति रौरवेऽनार्भावः *अस्य
पुरुकृच्छ्रग्यूहारमानवयोः *पौरोअश्वस्यपुरुकृदिति हारायणपूर्वमा-

वयो रुरुकृदुकुवित्सुनायां बोधीये पृथिवीप्रदैव्यन्ते वृ-
हति च यज्जायथाया मृधक्सोमदविज्ञीये ऽवृद्धमथा-
र्भवति षभेथिवी धृष्णुवृष्णि वृषन्वारे मृत्यधेनौ कृ-
एवते क्रौञ्च मृज्यकएवतरेकृतच्छकुनिमार्ज्यमानः सु-
हस्तियाश्निर्गाअका ए ३२ तदो ३ तृपायामृवर्णप्रा-
प्तरेफः प्रथमस्वरायां वृद्धायामपदिश्यतेत्रा २३३
पा ३३ स्थतरे च पूर्वदेव्यहदाभ्रेययोर्कवर्ण प्राप्तमर्कारः

नवयोरनार्भावः *उरुकृदुकुवित्सुनायां बोधीये *कुवित्सुनायां
जराबोधीये उरुकृदुरुणस्कृधीत्यनार्भावः*पृथिवीप्रदैव्यन्ते *अ-
भिनिधेने काण्वेअनुमातरंपृथिवीमित्यनार्भावः *वृहति च य-
ज्जायथायां *यज्जायथायां वृहति तन्पृथिवीमित्यनार्भावः
*ऋधक्सोमदविज्ञीये*दविद्युतत्पारुर्चेतियज्ञायज्ञीये तृतीयायामक्ष-
रसंसर्गप्रस्तावे ऋकारस्यानार्भावः*अवृद्धमप्यार्भवति*अवृ-
द्धस्याप्यार्भाव उपदिश्यते* षभे थिवी *शाकरर्षभे पृथिवी
चाविजभ्रिप इत्यार्भावः *धृष्णुवृष्णि* शतानीकेव प्रजिगाति-
धृष्णुवृद्धस्यार्भावः *वृषन्वारे* सरूपवृषन्नितिवारवन्तीये आ-
र्भावः *मृत्यधेनौ* मरुतां धेनौ ते अस्य सन्तु केतवेमृत्य-
वआर्भावः *कृण्वते क्रौञ्चे* अयं पूपायां क्रौञ्चे सोमासः
कृण्वत इत्यार्भावः *मृज्यकृण्वतरेकृतच्छकुनिमार्ज्यमानः सु-
हस्तियाश्निर्गाअका ए ३१ तदो ३ *अवृद्धमप्यार्भवतीतिप्रमाणंकृ-
त्वाप्रदर्शनंकृतम् *तृपायामृवर्णप्राप्तरेफः प्रथमस्वरायां वृद्धायामु-
पदिश्यतेत्रां ३३३ पा ३३ *आर्भावतृपाव्यश्नुहीति अव्रतृकार-
स्तपयोरार्भवतीतिऋवर्णमेव प्राप्तं वचनात्प्रथमस्वरायां वृद्धायां रे-
फोत्पत्तिरुपदिश्यते यथोदाहृतं *रथन्तरे च* रथन्तरे च एत-

क्रियतेनाश्यर्षन् ॥ ७ ॥

ऋचि प्रश्लिष्टाः स्वरसन्धयः पादमध्ये साम्नि
विवृता ये तान्वक्ष्यामो महेवस इमा उवायां वा-
रदेव्यरथबृहत्सु श्रुध्ये तु प्रश्लेषोभीन्द्रमभिवायुमि-

देव व्याख्यातम् । *ऋण्वन्देव्यहदाग्नेययोर्ऋवर्णप्राप्तमर्कारः
क्रियतेना ३ यर्षन् *तमग्निमस्तेवसवोऽनृणवन्निति वामदेव्ये-
बृहदाग्नेययोरदृढत्वाट्कार एव प्राप्तो वचनाट्कारः क्रियते यथो-
दाहृतम् ॥

आर्भावः समाप्तः ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य सप्तमी
कण्डिका समाप्ता ॥

*ऋचि प्रश्लिष्टाः स्वरसन्धयः पादमध्ये *ऋग्विषये पादमध्ये
स्वरसन्धिर्यत्र भवति सोऽप्य(रूप)सन्धिना, यथा अग्निमीडिष्वावभे-
महेव नत्वा अद्रिव इति तथादित्यत्र ते वयं एवं यत्र स्वरयोरेकीभावः
क्रियते स प्रश्लेष उच्यते तथा ऽत्यन्तलुप्तसन्धिना यत्र स्वरस्य
लोपः क्रियते स च प्रश्लेषः । यथा पादोऽस्य सर्वाभूतानि, सोय-
मनेन सूत्रेण सिद्धोऽप्यासः क्रियते विशेषविवक्षया *साम्नि
विवृता ये तान्वक्ष्यामः *एवं पूर्वलक्षणेन पादमध्ये संश्लिष्टा ये
सामविषये विश्लिष्टा भवन्ति तानुच्चारयिष्यामः *महे-
वस इमा उवायां वारदेव्यरथबृहत्सु *अयं वामहेवसे इति वारवं-
तीयादिषु विश्लेषः *श्रुध्ये तु प्रश्लेषः *एष एव शब्दः श्रुध्ये प्र-
श्लिष्यते *अभीन्द्रमभिवायुमिसत्रपार्थे *अभिवायुं वीसर्षागृ-
णान इति पार्थे अभीन्द्रवृषणमिति विश्लेषः *केतवः स्वासु मरुतां *
स्वासु मरुतां धेनौ ते अस्य सन्तु केतवो मृशव इति विश्लेषः *

त्यत्र पार्थे केतवः स्वासु महता गर्भोमहत्तत्सोमा-
याः सर्वत्र छन्दसि तु प्रश्लेषः प्रसुन्वानायाः सर्व-
त्र पवस्वयस्ते मदायाः सर्वत्र सोमसामसाहीयशां-
मदेषु प्रश्लेषः पुरोनः सर्वत्र मासिः माशिवासः सर्वत्र
इवाद्विर्नावाचपिवासोमायामृषभे प्रस्मवाजेषुनः सर्व-
त्र रवोद्गीथे तु प्रश्लेषो नोअविभिः सुषावसोमायाः
सर्वत्राष्टादंष्ट्रार्कपुण्यसंकृतियशःसु प्रश्लेषः ॥ ८ ॥

गर्भोमहत्तत्सोमायां सर्वत्र महत्तत्सोमायां अपांयद्गर्भोदृणीते-
तिसर्वसामसु विश्लेषः *छन्दसि तु प्रश्लेषः* वेदेतु प्रश्लेषः
छन्दःशब्देन वेद उच्यते *प्रसुन्वानायां सर्वत्र* प्रसुन्वानायां-
धसइति सर्वसामसु विश्लेषः *पवस्वयस्ते मदायाः सर्वत्र* यस्ते
मदायां तेनापवस्वांधमेतिसर्वविश्लेषः *सोमसामसाहीयशांमदे-
षु प्रश्लेषः* तेनापवस्वांधमेतिसोमसामादिषु प्रश्लेषः *पुरोनः स-
र्वत्र* प्रेद्धोअग्नेदीदिहीति पुरोनोजस्रयेतिसर्वत्र विश्लेषः *मा-
शिवासः सर्वत्र* । माशिवासोअवक्रमुरितिसर्वसामसु विश्लि-
ष्यते *श्वाद्विर्नावाचपिवासोमायामृषभे* पिवासोमायां वैराज-
र्षभे हर्यश्वादिः सूयतोनावा इति विश्लेषः *प्रस्मवाजेषु
नः सर्वत्र* प्रस्मवाजेषुनोवेति सर्वत्र प्रश्लेषः । *रवोद्गीथे तु
प्रश्लेषः* एष एव शब्दो रौरवोद्गीथे प्रश्लिष्यते *नोअविभिः सु-
षावसोमायाः सर्वत्र* सुषावसोमायां नूनं पुनानो अविभिरितिस-
र्वसामसु विश्लिष्यते । *आष्टादंष्ट्रार्कपुण्यसंकृतियशःसु प्रश्ले-
षः* एष एव शब्दः आष्टादंष्ट्रादिषु प्रश्लिष्यते ॥ ४ ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य
अष्टमी कण्डिका समाप्ता ॥ ८ ॥

सुते चित्तवानवे वृद्धाच्च सर्वत्राऽयास्ये तु प्रश्ले-
ष उदिन्द्र त्वं ह्येहीत्यत्र कण्वबृहतिपूर्वकलपे स्ता-
वे च जम्भे प्रतिहारे कौलमे स्तावे गायन्तोयूथादा-
नायां कण्वबृहति जम्भे च तवाद्यायाः सहोदैर्घम-
राययो वैराजे च स्तावे तवद्वितीयायामाभीशवद्वै-
गतयो रहस्ये च बृहत्यरुषीप्रतिष्यासूनरीद्वितीया-

सुतेचित्तवानवे उत्तरे मानवे सुतेचित्वाप्सुमदाम इति विश्ले-
षः *वृद्धाच्च सर्वत्र* वृद्धात्परस्ताच्चैष एव शब्दः सर्वत्र विश्लेषः
आयास्ये तु प्रश्लेषः आयास्ये तु वृद्धात्परस्य प्रश्लेषः *उ-
दिन्द्र त्वं ह्येहीत्यत्र कण्वबृहति पूर्वकलपे* त्वं ह्येहित्वेरेव इति
कण्वबृहति उदिन्द्राश्वमिष्टय इति पूर्वकलपे विश्लेषः *स्तावे च*
प्रस्तावे च कण्वबृहति उदिन्द्राश्वमिष्टय इति विश्लेषः *जम्भे
प्रतिहारे* बृहन्निधने वार्कजम्भे उदिन्द्राश्वमिष्टय इति प्रति-
हारे विश्लेषः *कौलमे स्तावे* कौलमलवर्हिषे च प्रस्तावे उदिन्द्रा-
श्चेति विश्लेषः *गायन्तोयूथादानायां कण्वबृहति* यूथादानायां
कण्वबृहति इन्द्रगायन्तोवस इति विश्लेषः *जम्भे च* वार्कजम्भे च
इन्द्रं गायन्तोवस इति विश्लेषः *तवाद्यायाः सहोदैर्घमराययोः*
सहोदैर्घमराययोस्तवाहं सोमेति अस्मिञ्छब्दे विश्लेषः *वैराजे च
स्तावे* महावैराजे प्रस्तावे आद्यायोमेव तवाहं सोमेति विश्लेषः
तवद्वितीयायामाभीशवद्वैगतयोः तवाहं सोमद्वितीयायां आ-
भीशवद्वैगतयोस्तवाहं नक्तमुत्सोमेति विश्लेषः *रहस्ये च बृहति*
तवाहं सोमेति द्वितीयायां तवाहं नक्तेति विश्लेषः *अरुषीप्र-
तिष्यासूनरीद्वितीयायां बोधीये* जराबोधीये प्रतिष्यासूनरी-

यां बोधीये देवाजरमाते अग्र इधीमहीत्यत्र त्वन्नइ-
न्द्रौपगवे चासाद्वंतीयोत्तमनृतीयाया मापप्रथोभेय-
दिद्रायाऽंश्येने स्यार्चतोवैराजर्षभे दैवांजसावृहति
महीनधारागोराजा च कावे पादांत्यात्परः स्वरोवि-
कृष्यते यथानूपतावद्युतानायाऽंशाचिपूजनायंत इन्द्र-
द्वितीयायां दक्षाय विधर्मणि गमिष्ठानसऽंस्कृतमि-
त्यत्रौशन एवंजातीयानि ॥ ९ ॥

द्वितीयायामश्वेचित्रारूपीति विश्लेषः *देवा जरमा ते अग्र इ-
धीमहीत्यत्र* शुभन्तं देवाजरमिति आते अग्र इधीमहीत्यत्र
विश्लेषः *त्वन्नइन्द्रौपगवे च* उत्तरे औपगवे च त्वन्न इन्द्राभ-
रेति विश्लेषः *आमाद्वंतीयोत्तमनृतीयायाम्* उत्तरे वारवं-
तीये स्वासु तृचे उत्तमायां सनोदूराच्चासाच्चेति विश्लेषः
आपप्राथोभे यदिद्रायाऽंश्येने उभेयादिन्द्रायां श्येने आप-
प्राथोषा इवेति विश्लेषः *स्यार्चतोवैराजर्षभे* बोधा-
विप्रस्यार्चतोमनीषा इति विश्लेषः *देवाजसा वृहति* त्व-
मग्ने वृहति पथश्च देवांजसेति विश्लेषः *महीनधारागोराजा
च कावे* अजकावे महीनधारासन्ध अग्नेगोराजाय्यस्तविष्य-
त इति च विश्लिष्टौ *पादान्स्यात्परः स्वरोविकृष्यते* पा-
दमध्ये स्वरसन्धिविश्लेष उक्तः इदानीं पादान्ते स्वरयोर्विश्लेष
उच्यते *यथानूपतावद्युतानायाम्* शाचिपूजनायन्त इन्द्राद्वि-
तीयायां दक्षाय विधर्मणि गमिष्ठा नसऽंस्कृतमित्यत्रौशन एवं
जातीयानि *पादान्स्यात्परः स्वरोविकृष्यत इत्यत्रैतान्युदाहरणानि ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य नवमी
कण्डिका समाप्ता ॥ ९ ॥

अथापवादाः प्रक्षिष्टा अंशोरित्यस्य शब्दस्या-
वृद्धात्परस्य प्रश्लेषः सर्वत्रेह न यदिन्द्रचित्रायां व-
सिष्ठप्रियङ्गयो दिवस्पदेतयोष्पवित्रायां ज्ञीये मो-
घुत्वापार्श्वे श्रुधिशब्दोऽभ्यासे धियोग्नेभरामेधमाया-
मन्ते जिषुसन्तानिनित्वचिसुष्वाणायामांघांगवैधस स्तं-
वोदस्माद्यायामार्धवणसौभरयोः प्रत्यस्मैतृतीयायां
च रथन्तरे ऽवास्तुजोरातयइत्येतौशब्दौ प्रोषु वत्सा-

पादान्त्यात्परः स्वरोविकृष्यत इत्यस्यापवादः *अथापवा-
दाः प्रक्षिष्टा (इति) अंशोरित्यस्य शब्दस्यावृद्धात्परस्य प्रश्ले-
षः सर्वत्र* सिधुर्नपिप्रेअर्णसोऽंशोः पयसेतिअवृद्धात्परस्य
सर्वत्र प्रश्लेषः द्विहिकारादिषु *इह न यदिन्द्रचित्रायां वसिष्ठ-
प्रियङ्गयोः* यदिन्द्रचित्रायां इह नास्तित्वादातमद्वित्र इति वसि-
ष्ठप्रियातीषङ्गयोः प्रश्लेषः *दिवस्पदे तयोष्पवित्रायां ज्ञीये*
यज्ञायज्ञीये दिवस्पदे अर्चन्तो अस्य तन्तवोव्यस्थिरन्निति प्रश्लेषः
मोघुत्वापार्श्वे श्रुधिशब्दोऽभ्यासे मोघुत्वायां गायत्रपार्श्वे
इह वा सन्तु पश्रुधीमेहितेब्रह्मकृत इत्यभ्यासविषये प्रश्लेषः
धियोऽग्नेभरामेधमायामन्ते समन्तेभरामेधमायां जीवातवे प्र-
तरा साधया धियोग्ने सख्ये इति प्रश्लेषः *जिषुसन्तानिनि*
सन्तानिनि तमिन्महत्स्वाजिपूतिमर्भेत इति प्रश्लेषः *त्वचि
सुष्वाणायामान्धीगवे* त्वधीत्वमस्मभ्यमभित इति प्रश्लेषः
अन्धसस्तंवोदस्माद्यायामार्धवणसौभरयोः तंवोदस्माद्यायां
अन्धसोभिवत्सन्नस्वसेष्वितिप्रश्लेषः *प्रत्यस्मै तृतीयायां च र-
थन्तरे *एष एव शब्दः प्रत्यस्मैतृतीयायां रथन्तरे इदन्धसोध्व-
र्योप्रभरासुत मिति प्रश्लेषः *अवास्तुजोऽरातयइत्येतौ शब्दौ प्रो-

सु युजाणिरित्सिषायांरौरवे बोधयोमहेनायां वा-
जीये डितेवसोत्रै ककुभे तमोर्षायां वर्णेऽर्चतप्रिये
ब्रह्मयुजाकक्षे धसोद्रयोवात्सप्रे नदीधिमःश्राय-
न्तायांसौभरे सैन्योसिबार्हद्गिरसन्तनिनो बार्हिनो-
ग्नेविवस्वद्वितीयायांश्रुध्ये वृष्णउद्यस्यत इत्यत्र वा-
जीये धारयासेधे धियोसेधे जमवर्त्तेचा ऽग्नेतमद्यकमश्वे

पु वत्सासु *प्रोपु वत्सासु अवासृजोधराच इति अ-
रातयोर्योनः सन्तइति च प्रश्लेषः *युजाणिरित्सिषाया
ंरौरवे* रौरवे तरणिरित्सिषायां वाजंपुरन्ध्यायुजावइन्द्रमि-
ति प्रश्लेषः *बोधयोमहेनायां वाजीये* रायोवाजीये महे-
नायां योषोराय इति प्रश्लेषः *डितेवसोत्रैककुभे* त्रैककुभे
मर्डितेन्द्रव्रीमि ते व इति च सोऽस्मान्कदाचनेति च प्रश्लिष्टौ
तमोर्षायां वर्णे रहस्ये शाक्रवर्णे सोमद्युमत्तमोभिद्रोणानीति
प्रश्लेषः *अर्चतप्रिये* वसिष्ठप्रिये इन्द्राय नूनमर्चुतात्त्वथानि
चेति प्रश्लेषः *ब्रह्मयुजाकक्षे* श्रौतपक्षे यहहरीब्रह्मयुजैहह-
रेवेति प्रश्लेषः *धसोद्रयोवात्सप्रे* सौद्रे वात्सप्रे अन्धसो-
न्धम इति अद्रयोद्रयोदय इति च प्रश्लिष्टौ *नदीधिमः श्रायन्ता-
यां सौभरे* सौभरे नदीधिमोलर्षिरातिमिति प्रश्लेषः *सै-
न्योसिबार्हद्गिरसन्तनिनोः* बार्हद्गिरसन्तनिनोः वीरसेन्योसि-
भूरिपरादादिरितिप्रश्लेषः *वाहनोऽग्ने विवस्वद्वितीयायांश्रु-
ध्ये* दूतो असि हव्यवाहनोऽग्ने रथीरितिप्रश्लेषः *वृष्ण-
उद्यस्यत इत्यत्र वाजीये* रायोवाजीये नवजातस्य वृष्णोऽग्ने
चरन्तीति प्रश्लेषः *धारया सेधे* उत्सेधे पुनानः सोम-
धारयेति प्रश्लेषः *धियोसेधे* उत्सेधे एव अस्मां२अवन्तु

ततर्हिथेदैर्घे श्रवस्यवोदैव्ये श्रवस्यवोदैव्य ॥ १० ॥

यः संयोगोयवान्तः कचित्संकुष्टः कचिद्विकृष्ट-
स्तत्र संकृष्टग्रहणं न्ययः साहीयपर्णवर्णमित्रविलम्बेषु
नैडे दिव्यंज्यर्षसियशः स० सर्पपुष्पेष्वपृच्छवमवृद्ध०

ते धिय इति प्रश्लेषः *जमवर्त्ते च* जमदग्रेरभीवर्त्ते च
अस्मा० अवन्तु ते धिय इति प्रश्लेषः *अग्रे तमग्र क-
मभ्वे* साकमश्वे अग्रे तमग्रेति प्रश्लेषः *ततर्हिथो दैर्घे
*त्वेसोमपथमायां दैर्घे ततर्हिथोत्सन्नकमिति प्रश्लेषः *श्रवस्य
वोदैव्ये श्रवस्यवोदैव्ये* एदुमधोर्वावामदैव्ये अहमहिश्रवस्य वो
प्रायुभिरिति प्रश्लेषः ।

प्रश्लेषविश्लेषो समाप्तौ ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य
दशमी कण्डिका समाप्ता ॥ १० ॥

*यः संयोगोयवान्तः कचित्संकुष्टः कचिद्विकृष्टस्तत्र संकृष्ट-
ग्रहणम्* यः कश्चित्संयोगोयान्तः कश्चिद्वान्तः तयोश्चोहगीतौ-
कस्य चित्संकर्षः कस्यचिद्विकर्षः । तत्र सन्देहस्तन्निर्णयार्थं यत्सं-
कृष्टं तदधिकृतम् । *न्ययः साहीयपर्णवर्णमित्रविलम्बेषु* पुना-
विश्वान्यय इति सत्रासाहीयस्वारसौपर्णमित्रविलम्बसौपर्णेषु एतेषु
सामसु न्ययशब्दः संकृष्टः अन्यत्र विकृष्टः । *नैडे* पूर्वसूत्रात् त्रि-
ष्वपि सौपर्णेषु सङ्कर्षः प्राप्तः ऐडसौपर्णे विकर्षः *दिव्यं-
ज्यर्षसि यशः स० सर्पपुष्पेषु* दुहानऊर्ध्वदिव्यं वरुणं वाज्य-
र्षसीति च एतौ शब्दावेतेषु सामसु संकृष्टौ *आपृच्छव्यमवृद्ध-
सर्वत्र* आपृच्छव्यमवृद्धं सत् सर्वसामसु संकृष्यते *अभीवर्त्ता-

सर्वत्र मदेष्वाकूलीये जिह्वानकुन्त्यश्च ज्ञीयस्योद्गीथे
विश्वाच्याश्विनोर्व्रतपर्याकूपारपुष्यमरायेषु नाभ्यासे
त्वद्रयश्चैतेषु वैधेनेचामराये त्वग्रयेस्वासु दैर्घ्यमा-
याऽसूर्यस्याभिप्रियाणीत्यत्र स्वारकावज्ञीययो रेष
एव शब्दः सूर्यवतीश्विनोराजद्वितीयायां चौशने ऽति-
सूर्यपुष्यमरायकीर्त्येष्विन्द्रः सूर्यऽसुचनैयकीर्त्येष्विव

दिषु विकृष्टं *मदेष्वाकूलीये* अस्येदिन्द्रोमदेष्वापूर्वे रोहि-
कूलीये संकृष्टः* जिह्वानकुन्त्यश्च ज्ञीयस्योद्गीथे *मखायोदीर्घ-
जिह्वयं इन्दुरश्चोक्तच्य इति च यज्ञायज्ञीये उद्गीथे संकृष्टौ*
विश्वाच्याश्विनो व्रतपर्याकूपारपुष्यमरायेषु* सोमविश्वाच्याधि-
येति एतेषु सामसु संकृष्यते । पर्याकूपार इति परित्यज्यहृतं
हरिमितियस्ययोनिः *नाभ्यासे* पर्याकूपारे अभ्यासविषये
विश्वाच्योति विकर्षः *त्वद्रयश्चैतेषु* यज्ञायसन्त्वद्रय अश्वि-
नोर्व्रतादिषु सामसु त्वशब्दः संकृष्टः *वैधेने च* वैधेने च
सोमसान्नि यज्ञाय सन्त्वद्रय इति संकृष्टः *अमराये* मराये
त्वद्रयशब्दोविकृष्टः *त्वग्रये स्वासु दैर्घ्यमायां* प्रस्तोमाय-
त्वग्रय इति स्वासु दैर्घ्यश्रवसे मध्यमायां संकृष्टः *सूर्यस्याभि-
प्रियाणीत्यत्र स्वारकावज्ञीययोः* अभिप्रियाणीत्यत्र आसूर्यस्य
बृहत् इति स्वारकावे यज्ञायज्ञीये च संकृष्टः *एष एव
शब्दः सूर्यवतीषु* सूर्यस्येव रश्मय एताः सूर्यवसः एतासु सू-
र्यशब्दः संकृष्टः *इनोराजद्वितीयायां चौशने* औशने इनोरा-
जद्वितीयायां ऊर्द्धमानुःसूर्यस्य स्तभायन्नितिसंकर्षः *अतिसूर्य-
पुष्यमरायकीर्त्येषु* तवाहःसोमवृतीयायां घृणातपन्तमतिमूर्धपर-
इसेषु सामसु सूर्यशब्दःसंकृष्टः *इन्द्रः सूर्यं सुचनैयकीर्त्येषु* इन्द्रः

सूर्यकीर्त्ये वण्महा०असीत्यत्र सूर्यशब्दः सर्वत्र वि-
 तनैययोस्त्वाद्योविकृष्टः सूर्ये महत्तत्सोमायां वैश्व-
 ज्योतिषवात्सप्रयोरामायामासूर्य०सर्वत्राऽस्य प्रत्ना-
 यामय०सूर्यशब्दः सर्वत्राऽत्रैव तृतीयायां न सू-
 र्योभ्राजे सूर्यस्य नतेगिर इत्यत्र महीसूर्यः कीर्त्ये
 स०सूर्यस्येहवद्वामे सूर्यावैरूपान्तरिक्षयोस्त्व०सूर्य-
 ०सौमित्रे समुसूर्य०संतनिनि यथर्चगीते पर्वणि

सूर्यमरोचयदिति महादिवाकीर्त्यादिषु संकृष्टः *इव सूर्य की-
 र्त्ये* श्रायंत इव सूर्यमिति महादिवाकीर्त्ये संकृष्टः *वण्महा-
 असीत्यत्र सूर्यशब्दः सर्वत्रवितनैययोस्त्वाद्योविकृष्टः* वितनैय-
 योस्त्वाद्योविकृष्टः गौरीवितनैयातिथयोराद्यः सूर्यशब्दोविकृष्टः
 सूर्ये महत्तत् सोमायां वैश्वज्योतिषवात्सप्रयोः महत्तत्सोमायां
 वैश्वज्योतिषवात्सप्रयोरजनयन्सूर्ये इतिशब्दः संकृष्टः *आमाया-
 मासूर्य०सर्वत्र *आमासु पक्कमैरय इति आसूर्य रोहय इति सर्वत्र
 संकृष्टः *अस्य प्रत्नायामयसूर्यशब्दः सर्वत्र* अस्यप्रत्नाद्विती-
 यायामय०सूर्य इवोपट्टगिति सर्वत्र संकृष्टः *अत्रैवतृतीयायां
 न सूर्यो भ्राजे* अस्य प्रत्नातृतीयायामरसोमोदेवो न सूर्य
 इति संकृष्टः *असूर्यस्य न ते गिर इत्यत्र* न सुष्ठु-
 तिमसुर्येति सर्वत्र संकृष्टः *महीसूर्यः कीर्त्ये* महादिवा-
 कीर्त्ये विश्वभ्राह्मभ्रोजोमहीसूर्य इति संकृष्टः *संसूर्यस्येह-
 वद्वामे* इहवद्वामेदेव्ये संसूर्यस्य रश्मिभिरिति संकृष्टः ।
 सूर्यावैरूपान्तरिक्षयोः नत्वावज्जिन्सहस्रं सूर्या इति पञ्च-
 निधनवैरूपान्तरिक्षयोः संकृष्टः *त्वंसूर्यसौमित्रे* त्वंसूर्यमरो-
 चयइति संकृष्टः *समुसूर्य०संतनिनियथर्चगीते पर्वणि* अ-

एववितादाशे महायां ज्ञीयविशीयवारमहामित्रतरे-
एवेत्यूकमश्वे त्वामिच्छविभरे त्वायसर्वत्र व्याभिर्ना-
मधे कुण्डपायः सन्नने व्योमनीन्द्रसुतायां वंशी-
ये हिन्वत्यपसोद्विहिकारगौगवद्वैगततरेषु एवतरे च
पूर्वकल्पे ॥ ११ ॥

स्तासन्तनिसंक्षोणीसमुसूर्यमितियथर्चगीते पर्वणि संकृष्टः नि-
धनस्वर इत्यर्थः *एववितादाशे महायां ज्ञीयविशीयवारमहा-
मित्रतरेषु* यज्ञायज्ञीयविशोविशीयवारवन्तीयमहावैश्वामित्रर-
थन्तरेषु एतेषु सामसु यज्ञायज्ञावो अत्यायां दाशे महायां
भुवद्राजेष्विति एतेषु सामसु संकृष्टः *एहूकमश्वे* साकमश्वे
एहूषू इति हूशब्दः संकृष्टः *त्वामिच्छविभरे* त्वामिच्छवितारं-
वटमह इति सौभरे वयमुत्तामपूर्व इति अन्ते त्वामिच्छ इति
ध्यशब्दः संकृष्टः । *त्वायसर्वत्र* (सौभरेवयमुत्ता उपत्वा-
त्वामित्वा) वास्यत्वायेतित्वायशब्दः संकृष्टः । *व्याभिर्ना-
मधे* नामधे(अथाहिमध्यमायां) वार्स्पचायव्याभिरिति व्याशब्दः
संकृष्टः *कुण्डपायःसन्नने* अर्द्धसन्नने प्रणपात्कुण्डपाय इति
संकृष्टः *व्योमनीन्द्रसुतायां वंशीये* उद्वंशीये सप्रथमे व्यो-
मनीति व्योशब्दः संकृष्टः *हिन्वत्यपसोद्विहिकारगौगवद्वैगततरेषु
एवतरे च पूर्वकल्पे* (द्विहिव्यारं वामदेव्यगौगवद्वैपतरथन्तरेषु
प्रसोमदेत्यायां) तमीह्निन्वत्यपसइतिद्विहिकारादिषु संकृष्टः
कण्वरथन्तरे च प्रसोमदेत्यायां तमिह्निन्वत्य इति पूर्व विकल्पेस-
शब्दः संकृष्टः ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य एकादशी
कण्डिका समाप्ता ।

प्योस्तं त्वाधर्त्तायां हाविष्मतसन्तनिनो वि-
भाषां प्रसुन्वानाद्वितीयायां रथन्तर इदाह्योमानवे
स्युपमाछन्दसे पूर्व्यो वृषामती द्वितीयायां ज्ञीये त्वा-
मभिदंष्ट्रोत्तरे मघं द्विहिकहारभारमानोत्तररौरत-
रेषूतस्युर्वैरूपान्तरिक्षह्रस्वासु वृष्ट्ययावैरूपे हर्यश्व-

प्योस्तन्त्वाधर्त्तायां हाविष्मतसन्तनिनोः वृषापवस्व-
मध्यमायां तन्त्वाधर्त्ताः रमोयाण्यो इति प्योशब्दः
हाविष्मतसन्तनिनोः संकृष्यते *विभाषाप्रसुन्वानद्विती-
यायां रथन्तरे* रथन्तरे प्रसुन्वानद्वितीयायां भुजेन-
पुत्राण्योरिति प्योशब्दः संकृष्टो (विकृष्टो वा एष विकृष्टः)
इदाह्योमानवे उत्तरे मानवे त्वामिदाह्योनर इति ह्योशब्दः
संकृष्टः *स्युपमाछन्दसे* माधुछन्दसे तवश्रवाः स्युप इति स्यु-
शब्दः संकृष्टः *पूर्व्यो वृषामती द्वितीयायां ज्ञीये* यज्ञा-
यज्ञीये वृषामती द्वितीयायां मनीषिभिः पूर्व्य इति र्व्यशब्दः
संकृष्टः *त्वामभिदंष्ट्रोत्तरे* उत्तरे आष्टादंष्ट्रे त्वामभि-
प्रनोनुम इति त्वाशब्दः संकृष्टः *मघं द्विहिकहारभारमानो-
त्तररौरतरेषु* पवन्ते मघं मदमिति द्विहिकारहारायणभारद्वाज उ-
त्तररौरवरथन्तरेषु एतेषु सामसु घंशब्दः संकृष्टः *उतस्यु-
र्वैरूपान्तरिक्षह्रस्वासु* पञ्चनिधने वैरूपह्रस्वावैरूप अन्तरिक्षेषु
एतेषु सामसु यद्यायं (एतंभूमी) उतस्तुरिति स्यशब्दो वै-
रूपादिषु संकृष्टः *वृष्ट्यावैरूपे* आपप्राथमहिनावृष्ट्यया वृष-
न्निति पञ्चनिधने वैरूपे यद्याव इति मध्यमायां वृष्ट्या इति
वृष्ट्याशब्दः संकृष्टः *हर्यश्वपिवासोमद्वितीयायां सहोदैर्घ्ये* स-
होदैर्घतमसे पिवासोमद्वितीयायां येन वृत्राणि हर्यश्वहंसी-

पिवासोमद्वितीयायां सहोदैर्घे मरायेत्वाद्ययोः स्यन्तमामराये विद्वान्मरायवैराजर्षभयो स्त्वामिदूभूरिहितायां मराये सहोदैर्घे त्वभ्यासो नप्त्योरौर्णायवयोः परिप्रियायां मार्गीयवे च त्वं ह्येत्येतौ शब्दौ सौपर्णे पवित्रमत्येज्ञीये नकिष्ट्वत्सितेऽसाव्यंशुः सर्वत्र न सन्तनिनि पाष्योः क्रोशे

इतिर्यशब्दः संकृष्टः *मरायेत्वाद्ययोः* मराये पिवासोमाद्ययोर्हय इतिर्यशब्दः संकृष्टः यन्ते सुखावहयेति येन वृत्राणीति च संकृष्टः *स्यन्तमामराये* मरायेषु श्रुधीहवाद्यायां कृष्यादुवांस्यन्तमेति मराये स्यंशब्दः संकृष्टः *विद्वान्मरायवैराजर्षभयोः* असुर्यस्य विद्वानिति मराये वैराजर्षभयोर्विद्वानिति द्वाशब्दः संकृष्टः *त्वामिदूभूरिहितायां मराये* भूरिहितायां मराये भूरिमनीषीहवतेत्वामिदितित्वाशब्दः संकृष्टः *सहोदैर्घे त्वभ्यासः* सहोदैर्घे श्रुधीहवान्स्यायां हवतेत्वामिति अभ्यासविषये त्वाशब्दः संकृष्यते *नप्त्योरौर्णायवयोः परिप्रियायां* परिप्रियायां और्णायवयोर्व्याःसिनप्त्योरितित्प्योशब्दः संकृष्टः *मार्गीयवे च* मार्गीयवे नप्त्योशब्दः संकृष्टः *त्वं ह्येत्येतौ शब्दौ सौपर्णे* स्वारसौपर्णे त्वंहंगदैव्येति त्वंशब्दोह्यशब्दश्च संकृष्टौ *पवित्रमत्ये ज्ञीये* यज्ञायज्ञीये सोमः पवित्रमत्येतिरेभन्निति मयेशब्दः संकृष्टः *नकिष्ट्वत्सिते* आसिते इत्यमिन्द्रमध्यमायां नकिष्ट्वद्वितीतर इति द्व्यशब्दः संकृष्टः *असाव्यंशुः सर्वत्र* असाव्यंशुर्मदायेति व्यंशब्दः सर्वसामसु संकृष्टः *न सन्तनिनि* सन्तनिनि विकृष्टः *पाष्योः क्रोशे* प्राणाशिशुर्मध्यमायां पाष्यो इति प्योशब्दः उपत्रितस्य पाष्योरिति

ष्वैरयत्रैतक्रोशवाशेषु त्वंरित्वंघां च गवाष्टेषु-
सिमासु त्वं घांशुद्धीये सुहस्त्यरन्ध्रोत्तरवरुणगोष्ठा-
र्कपुष्पेषु स्वानः परिस्वानायां वैदन्वतहाविष्मतरेव-
तीष्वेष एव शब्दोऽक्रान्वासिष्ठे परीताध्यास्यायां
चानवमे ऽहनि त्वंकविर्द्धितीये दन्वते मित्राः स्वा

क्रोशे संकृष्टः *ष्वैरयत्रैतक्रोशवाशेषु* प्राणाशिशुर-
न्यायां पृष्ठेष्वैरयद्रयिमिति पृष्ठेष्वैशब्दस्त्रेतादिषु संकृष्टः *त्व-
रित्वंघांचगवाष्टेडसिमासु* त्वांरिहन्ति त्वंघांचेति त्वचशब्दौ
आंधीगवाष्टेडसिमासु संकृष्टौ *त्वंघांशुद्धीये* शुद्धाशुद्धीये
त्वंघांचेति त्वंशब्दः संकृष्टः *सुहस्त्यरन्ध्रोत्तरवरुणगोष्ठार्क-
पुष्पेषु* स्वारमौक्ष्णोरन्ध्रवरुणसाम्नगोष्ठार्कश्च एतेषु सा-
मसु । मृज्यमानः सुहस्त्येति स्त्यशब्दः संकृष्टः
स्वानः परिस्वानायां वैदन्वतहाविष्मतरेवतीषु प-
रिस्वानोगिरिष्ठा इति स्वाशब्दः संकृष्टः वैदन्वतहाविष्मत-
रेवतीषु एतेषु सामसु परिष्वा इति स्वाशब्दः संकृष्टः
एषएवशब्दोऽक्रान्वासिष्ठे अक्रान्समुद्रायां वासिष्ठे बृह-
त्सोमो वावृधे स्वानो अद्रिभिरिति स्वाशब्दः संकृष्टः *प-
रीताध्यास्यायां च* श्रीणन्त इत्यत्र परिस्वानश्चक्षस इति-
स्वाशब्दः संकृष्टः सर्वसामसु *अनवमे हनि* श्रीणन्त इति
नवमेऽहनि वासिष्ठे परिस्वानक्षस इति संकृष्टः स्वाशब्दः
त्वंकविर्द्धितीये दन्वते वैदन्वते ऊहसमाम्नाये क्रमाद्वितीये
वैदन्वते त्वंकविरिति त्वंशब्दः संकृष्टः *मित्राः स्वानाः
सर्वत्र* सोमाः पवन्तायां मित्राः स्वाना इति सर्वसामसु

चौखम्बासंस्कृतसीरीज

अस्यां चौखम्बा-संस्कृतग्रन्थमालायां प्रतिमासं पृष्ठशतके सुन्दरैः सीसकाक्षरैरुत्तमेषु पत्रेषु एकः स्तवको मुद्रयित्वा प्रकाश्यते । एकस्मिन् स्तवके एक एव ग्रन्थो मुद्रयते ।

प्राचीना दुर्लभाश्चामुद्रिता मीमांसवेदान्तादिदर्शनव्याकरणधर्मशास्त्रसाहित्यपुराणादिग्रन्था एवात्र सुपरिष्कृत्य मुद्रयन्ते ।

काशिकराजकीयप्रधानसंस्कृतपाठशालाध्यापकाः पण्डिता अन्ये च शास्त्रदृष्टयो विद्वांस एतत्परिशोधनादि-कार्यकारिणो भवन्ति ।

भारतवर्षीयैः, ब्रह्मदेशीयैः, सिंहलद्वीपवासिभिश्चैतद्ग्राहकैर्देयं वार्षिकमग्रिमं मूल्यम्—मुद्राः १० आणकाः अन्यैर्देयं प्रतिस्तवकं " " १ "

प्रापणव्ययः पृथग् नास्ति । " " " "

- १) संस्काररत्नमाला । गोपीनाथभट्टकृता ख० २ ३)
- २) शब्दकौस्तुभः । भट्टोजिदीक्षितकृतः प्रथमाध्यायमारभ्य तृतीयाध्यायद्वितीयपादचतुर्थाध्यायपर्यन्तम् ३२)
- ३) श्लोकवार्तिकं भट्टकुमारिलविरचितं पार्थसारथि-मिश्रकृतन्यायरत्नाकराख्यया व्याख्यया सहितम् १५)
- ४) भाष्योपबृंहितं तत्त्वत्रयम् । विशिष्टाद्वैतदर्शनप्रकरणम् । श्रीमन्नोकाचार्यप्रणीतम् । श्रीनारायणतीर्थविरचित-भाट्टभाषाप्रकाशसहितं सम्पूर्णम् (वेदान्तः) ३)
- ५) करणप्रकाशः । श्रीब्रह्मदेवविरचितः ... १॥)
- ६) भाट्टचिन्तामणिः । महामहोपाध्यायश्रीगागाभट्टविर-चित तर्कपादः (मीमांसा) ... ३)
- ७) न्यायरत्नमाला श्रीपार्थसारथिमिश्रविरचिता सम्पूर्णा ३)
- ८) ब्रह्मसूत्रभाष्यम्—बादरायणप्रणीतवेदान्तसूत्रस्य यतीन्द्र-श्रीमद्विज्ञानभिक्षुकृतव्याख्यानं । सम्पूर्णम् । (वेदान्तः) १५)
- ९) स्याद्वादमञ्जरीमल्लिषेणनिर्मिता सम्पूर्णा । ... ३)
- १०) सिद्धित्रयम्—विशिष्टाद्वैतब्रह्मनिरूपणपरम् श्रीभाष्यकृतां परमगुरुभिः श्री ६ श्रीयामुनमुनिभिर्विरचितम् । १॥)
- ११) न्यायमकरन्दः । श्रीमदानन्दबोधभट्टारकाचार्यसंगृहीतः । आचार्यचित्सुखमुनिविरचितव्याख्यापेतः (वेदान्तः) ६)
- १२) विभक्त्यर्थनिर्णयो न्यायानुसारिप्रथमादिसप्तविभक्तिवि-स्तृतविचाररूपः म० म० श्रीगिरिधरोपाध्यायविरचितः सम्पूर्णः (न्यायः) ... ७॥)
- १३) विधिरसायनम् । श्रीमदप्ययदीक्षितकृतं सम्पूर्णम् ३)
- १४) न्यायसुधा (तन्त्रवार्तिकटीका) भट्टसोमेश्वरविरचिता । (मीमांसा) ... २४)
- १५) शिवस्तोत्रावली । उत्पलदेवविरचिता श्रीक्षेमराजविर-चितवृत्तिसमेता (वेदान्तः) ... ३)
- १६) मीमांसाबालप्रकाशः । जैमिनीयद्वादशाध्यायार्थसंग्रहः श्रीभट्टनारायणात्मजभट्टशङ्करविरचितः । (मीमांसा) ३)
- १७) प्रकरणपञ्चिका प्रभाकरमतानुसारि—मीमांसादर्शनम् । महामहोपाध्यायशालिकनाथमिश्रविरचितम् श्रीशङ्कर-भट्टकृत मीमांसासारसंग्रहश्च सम्पूर्णः (मीमांसा) ५)
- १८) अद्वैतसिद्धिसिद्धान्तसारः । पण्डितप्रवरश्रीसदानन्द-सप्रणीतस्तत्कृतव्याख्यासमलङ्कृतः । (वेदान्तः) ४)
- १९) कात्यायनश्रौतसूत्रम् । महामहोपाध्यायश्रीकर्काच-विरचितभाष्यसहितम् (यन्त्रस्थः) ... ३)
- २०) ब्रह्मसूत्रभाष्यम् । श्रीभास्कराचार्यविरचितं १)
- २१) श्रीहर्षप्रणीतं खण्डनखण्डखायम् । आनन्दपूर्ण-चितया खण्डनफक्षिकाविभजनाख्यया व्याख्य-विद्यासागराति प्रसिद्धया समेतम् । (वेदान्तः) ४)
- २२) आख्यातचन्द्रिका श्रीभट्टमल्लविरचिता ... १)
- २३) श्रीलक्ष्मीसहस्रम्—बालबोधिनीव्याख्यया ध्वतरणिक-च सहितम् १)
- २४) ब्रह्मसूत्रवृत्तिः मरीचिका श्रीब्रजनाथभट्टकृता ।
- २५) क्रोडपत्रसंग्रहः । अत्र श्रीकालीशङ्करसिद्धान्तवार्ता-विरचितानि अनुमानजागदीश्याः प्रत्यक्षानुमानगाद-र्याः प्रत्यक्षानुमानमाधुर्या व्युत्पत्तिवादस्य शक्तिवाद-मुक्तिवादस्य शब्दशक्तिप्रकाशिकायाः कुसुमाञ्जलि-क्रोडपत्राणि ख० ७ ... १०)
- २६) ब्रह्मसूत्रम्, द्वैताद्वैतदर्शनम् । श्रीसुन्दरभट्टारचितसि-न्तजाह्नवीयुतम् ३)
- २७) षड्दर्शनसमुच्चयः । बौद्धनैयायिकापिलजैनवैशेषि-जैमिनीयदर्शनसंक्षेपः । मणिभट्टकृतटीकया सहित-हरिभट्टस्वरिकृतः १)
- २८) शुद्धाद्वैतमार्तण्डप्रकाशव्याख्यासहितः प्रमेयरत्नार्णव
- २९) अनुमानचिन्तामणिव्याख्यायाः शिरोमणिप्रणीतटीका-जागदीशी टीका ३)
- ३०) वीरमित्रोदयः महामहोपाध्यायश्रीमित्रमिश्रविरचिनः-रिभाषा-संस्कारप्रकाशात्मकः । सापिण्डचर्दीपकश्च १)
- ३१) वीरमित्रोदयः । महामहोपाध्यायश्रीमित्रमिश्रविरचि-आह्निकप्रकाशः ३)
- ३२) स्मृतिसारोद्धारः विद्वद्भारविश्वम्भरुत्रिपाठिसंकलितः
- ३३) वेदान्तरत्नमञ्जूषा । श्रीभगवत्पुरुषोत्तमाचार्यकृता

चौखम्बासंस्कृतसीरीज ।

- (३४) प्रस्थानरत्नाकरः । गोस्वामिश्रीपुरुषोत्तमजीमहाराज-
विरचितः ... ३)
- (३५) वेदान्तपरिजातसौरभं नाम ब्रह्ममीमांसाभाष्यं श्रीनिम्बा-
काचार्यविरचितम् ... १॥)
- (३६) योगदर्शनम् । परमहंसपरिव्राजकाचार्यनारायणतीर्थ-
विरचित-योगसिद्धान्तचन्द्रिकासमाख्यया व्याख्यया
संवलितम् ... ३)
- (३७) वेदान्तदर्शनम् । परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामानन्द-
सरस्वतीस्वामिकृतब्रह्माऽमृतवर्षिणीसमाख्यव्याख्यासव-
लितम् ... ६)
- (३८) विश्वप्रकाशः । कोशःविद्वद्भरतीश्रीमहेश्वरसूरिविरचितः ३)
- (३९) श्रीसुबोधिनी । श्रीवल्लभाचार्यविनिर्मिता श्रीमद्भागवत-
विरचितटिप्पणीसहिता । श्रीमद्भागवतदशमस्कन्धजन्म-
प्रकरण श्रीसुबोधिनीटिप्पण्योः-प्रकाशः गोस्वामि
श्री पुरुषोत्तमजीमहाराज विरचितः ... ४॥)
- (४०) वीरमित्रोदयः । महामहोपाध्यायश्रीमित्रमिश्रविरचितः
पूजाप्रकाशः ... ६)
- (४१) वेदान्तसिद्धान्तसंग्रहः । श्रुतिसिद्धान्तापरनामकः ।
श्रीब्रह्मचारिवनमालिमिश्रविरचितः । वेदान्तकारिकाव-
ली श्रीपुरुषोत्तमप्रसाद शर्मकृता अध्यात्मसुधातरङ्गि-
ण्याख्य टीकया सहिता ... ४॥)
- (४२) स्वानुभवादार्शः । श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यनाराय-
णाश्रमशिष्यमाधवाश्रमविरचितः स्वकृतटीकावि-
भूषितश्च ... ३)
- (४३) याज्ञवल्क्यस्मृतिः । बालम्भट्टटीकासमाख्यव्याख्यासमलङ्-
कृतमिताक्षरासहिता । व्यवहाराध्यायः ... १६॥)
- (४४) गादाधरी । श्रीगदाधरभट्टाचार्यचक्रवर्तिकृता । श्रीगङ्गे-
शोपाध्यायविरचिततत्त्वचिन्तामण्या श्रीरघुनाथतार्किक-
काशिरोमणिविरचितदीधिन्या च गर्भिता ख० १३ १९॥)
- (४५) शास्त्रदीपिका । श्रीपार्थसारथिमिश्रप्रणीता । रामकृ-
ष्णविरचितयुक्तिसनेहप्रण्याख्यव्याख्यया सहिता त-
र्कपादः ... ५)
- (४६) वैयाकरणसिद्धान्तलघुमन्त्रूषा म० म० श्रीनागेश-
भट्टविरचिता । श्रीमद्दुर्बलाचार्य- बालम्भट्टाभ्यां विर-
चितकुञ्जिकाकलाहटीकाद्वयसंवलिता ख० ११ ११)
- (४७) व्याकरणसिद्धान्तसुधानिधिः । पवतीय विद्वदेवसरसूरि-
विरचितः खण्डा १२ ... १८)
- (४८) वीरमित्रोदयः । लक्षणप्रकाशः । महामहोपाध्यायश्री-
मित्रमिश्रविरचितः खण्डा ७ ... १०॥)
- (४९) बृहदारण्यकवार्तिकसारः श्रीमद्व्याकरण्यस्वामिविरचितः
महेश्वरतीर्थकृतलघुसंग्रहाख्ययांटीकयासमलंकृतः १
- (५०) वीरमित्रोदयः । राजनीतिप्रकाशः । महामहोपाध्याय
श्रीमित्रमिश्रविरचितः ... ७॥)
- (५१) पूर्वमीमांसाअधिकरणकौमुदी । श्रीमन्महामहोपाध्याय
पं० रामकृष्णभट्टाचार्यविरचिता नेने इत्युपाख्य
गोपालशास्त्रिणा परिशिष्टाधिकरणनिरूपणपूर्वकं टि-
प्पण्या परिष्कृतः । ... १॥)
- (५२) प्रशस्तपादभाष्यटीकासंग्रहः । तत्र कणादरहस्यम्
श्रीशंकरमिश्रविरचितम् ख० २ ... ३
- (५३) क्रमदीपिका । श्रीमन्महामहोपाध्याय काश्मीरिकेश-
चन्द्रविरचिता । विद्याविनोदश्रीगोविन्दभट्टाचार्यकृतवि-
वरणोपेता ... ४॥)
- (५४) वीरमित्रोदयः । तीर्थप्रकाशः । महामहोपाध्याय श्रीमि-
त्रमिश्रविरचितः खण्डा ६ ... ९
- (५५) सांख्यसंग्रहः । तत्र सांख्यतत्त्वविवेचनम् श्रीमिमान-
'क्षेमेन्द्र' विरचितम् । सांख्यतत्त्वयाथार्थदीपनम् भ-
वगणेशविरचितम् । समाससूत्रव्याख्या सर्वोपक-
रिणी । कपिलसूत्रसंक्षिप्तवृत्तिः । तत्त्वसमाससूत्रविवे-
चनम् । तत्त्वसमाससूत्रवृत्तिः । सांख्यतत्त्वप्रदीपिका
सांख्यतत्त्वप्रदीपः । तत्त्वमीमांसा । सांख्यपरिभा-
षा च खण्डे २ ... ३
- (५६) न्यायपरिशुद्धिः । श्रीमद्वेङ्कटनाथ श्रीवेदान्ताचार्यप्रस-
दिता । श्रीनिवासाचार्यविरचित न्यायसारसमाख्यया
टीकया युता ख० ५ ... ७॥)
- (५७) निर्णयसिन्धु-कमलाकरभट्टविरचितः, कृष्णभट्टकृ-
त्याख्यासहितः खण्डा ८ ... १३
- (५८) न्यायप्रकाश, श्रीमदापदेवविरचितः । श्रीमदनन्तदे-
वविरचितया "भाट्टालङ्काराख्य" व्याख्ययासहिता
- (५९) सांख्यतत्त्वकौमुदी-षड्दर्शनकृद्वाचस्पतिमिश्रविरचि-
ता । पण्डितराज-वंशीधरमिश्रविरचित "तत्त्वविभ-
क्त" टीकासहिता खण्डे ५ ... ६॥)
- (६०) न्यायदर्शनं सभाष्यसटीकं खद्योत सहितम्-खण्डे ४
- (६१) साङ्ख्यकारिका ईश्वरकृष्णविरचिता । माठराचार्यवि-
रचिता-माठरवृत्तिसहिता । ... १॥)
- (६२) पुष्पसूत्रं । सामप्रातिशब्दख्यं पुष्पवर्षिणीमतम्
श्रीमदजातशत्रुकृतभाष्यसहितम् ख० १ ... १॥)

जयकृष्णदास गुप्तः सेक्रेटरी

चौखम्बासंस्कृतसीरीज आफिस बनारस सिटी ।

PK
3163
P8
v.1

Puspa Rsi
Puspasutram

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
